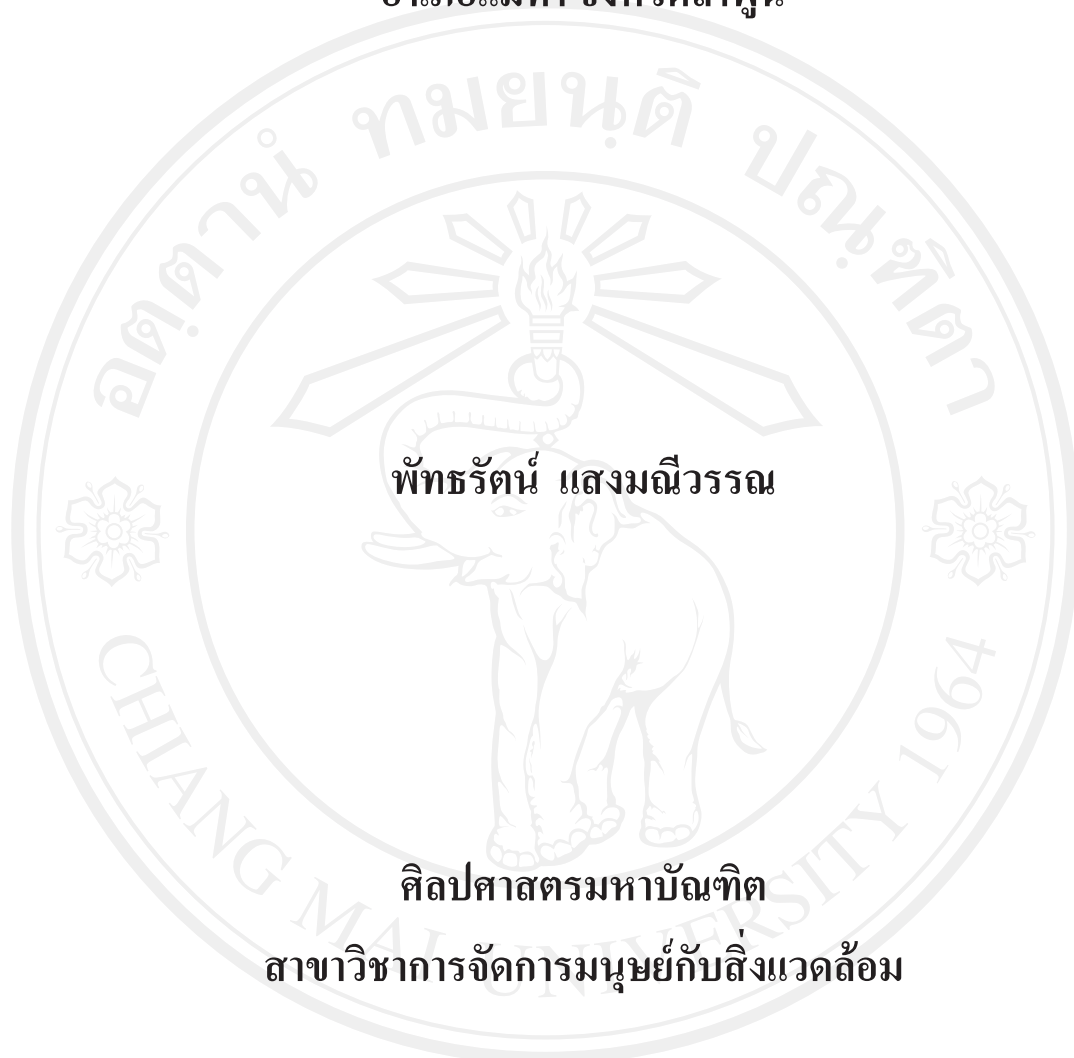

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก

อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

พัชรรัตน์ แสงมณีวรรณ

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มกราคม 2554

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก

อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

พัชร์รัตน์ แสงมณีวรรณ

การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง

ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มกราคม 2554

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านท่าป่า ตำบลท่าปลา
อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

พัทธรัตน์ แสงนิมิต

การค้นคว้าแบบอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

.....ประธานกรรมการ

.....

รองศาสตราจารย์ ประหยัด ปานดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา วัฒนปัญญา

.....กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา วัฒนปัญญา

.....กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูสิทธิ์ ชูชาติ

17 มกราคม 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าแบบอิสระนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา วัฒนภิญโญ ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา และตรวจแก้ไข จนการค้นคว้าแบบอิสระเสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ประหยัด ปานดี ที่กรุณารับเป็นประธานการสอบ การค้นคว้าแบบอิสระ รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ กรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ ที่ให้คำแนะนำแนวทางจนการค้นคว้าแบบอิสระเล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้และให้คำแนะนำ สั่งสอน ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดลำพูน และชาวบ้านทาป่าเปาทุกท่านที่ กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อประกอบการเขียนการค้นคว้าแบบอิสระ ครั้งนี้เป็นอย่างดี รวมทั้งขอขอบคุณผู้ประสานงานสาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ที่ช่วย ประสานงานและเป็นธุระจัดทำเอกสารต่างๆ

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ ชาวสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ มข. ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจ และให้คำปรึกษา ขอขอบคุณเพื่อนพี่น้องที่ MEM 8 สำหรับมิตรภาพ รอยยิ้ม และเสียงหัวเราะ ที่มี ให้ทุกครั้งที่เจอกัน รวมถึงเพื่อนๆ ประวัติศาสตร์ รหัส 44 มข. ที่คอยเป็นกำลังใจ ให้คำปรึกษา และ ความช่วยเหลือต่างๆ ตลอดมา

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ ที่สนับสนุนในด้านการศึกษา เป็นกำลังใจ และเป็นທີ່ปรึกษาในทุกๆ เรื่อง ขอขอบคุณญาติพี่น้องทุกคน สำหรับกำลังใจและความห่วงใยที่มีให้กัน เสมอ

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก
อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ผู้เขียน นางสาวพัชรรัตน์ แสงมณีวรรณ

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา วัฒนภิญโญ

บทคัดย่อ

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน 2) ศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และ 3) ศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปากับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาประชากร 2 กลุ่ม ได้แก่ การศึกษาจากกลุ่มประชากรที่กำหนดแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนทาป่าเปา รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการศึกษาแบบบอกต่อจากประชากรกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการประชุมกลุ่มย่อย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา แบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงเวลาดังนี้

ช่วงที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ พ.ศ. 2548 -2549 เป็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ออกกฏระเบียบการท่องเที่ยวของชุมชน และจัดตั้งบ้านพักโฮมสเตย์

ช่วงที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ พ.ศ. 2550 – ปัจจุบัน เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวและโปรแกรมท่องเที่ยวไม่มีการกำหนดรูปแบบที่ชัดเจน เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและรูปแบบที่ชุมชนสามารถจัดการเองได้

ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้แก่ การมีผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของชุมชนรวมทั้งการมีทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น ป่าชุมชน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ด้านต่างๆ ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ด้านวิชาการ ด้านสาธารณูปโภค การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ส่วนปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการ ได้แก่ บางกรณีผู้นำขาดการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชาวบ้านอย่างรอบด้าน รวมทั้งการขาดบุคลากรและขาดการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

จากการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนทาป่าเปา พบว่า มีความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพียง 2 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านพื้นที่ และองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ ส่วนวิธีการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ องค์ประกอบด้านองค์กร และองค์ประกอบด้านการจัดการ ซึ่งแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนได้แก่ ควรมีการประเมินกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการ รวมทั้งการรองรับของพื้นที่ ปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนควรมีการจัดทำการประเมินผลกระทบทางสังคม และการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่มีการขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อป้องกันการเกิดกรณีพิพาทและวางแผนป้องกันเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป โดยส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในทุกขั้นตอน

Independent Study Title	Ecotourism Management of Tha Papao Village, Thapladuk Sub-district, Maetha District, Lamphun Province
Author	Miss Patharat Sangmaneewan
Degree	Master of Arts (Man and Environment Management)
Independent Study Advisor	Asst. Prof. Dr. Ajchara Wattanapinyo

ABSTRACT

The study of the ecotourism management of Ban Tha Papao, Thapladuke Sub-district, Mae Tha District, Lamphun Province aimed to 1) investigate the ecotourism management of Ban Tha Papao 2) to study the internal and external factors that have effects on the ecotourism 3) to study the correspondence between Ban Tha Papao ecotourism and the ecotourism principle in order to find the way to manage Ban Tha Papao tourism that fit with the community.

This is a qualitative research that examined 2 groups of population which were 1) purposive sampling method including formal and informal Tha Papao community leaders, and government officers, and 2) snowball sampling method was used to select the sample groups from stakeholders. Interview, observation, and focus group were used to collect data. The information was analyzed according to the study objectives. The results of the study were descriptively presented.

The results of the study had indicated that the ecotourism management of Tha Papao community was divided into 2 periods as:

Period I, between 2005 and 2006, the ecotourism management was supported by tourism professional. The community involved in managing tours, launching community rules and providing homestays.

Phase II, from 2007 to the present, the management for ecotourism had been run by community. Activities and the tour programs were flexible in order to fit with the community member lifestyle and the way that community could manage it themselves.

The internal and external factors that contributed to the success of the community ecotourism management included having strong community leaders and village committees, community involvement, resources, cultural capital such as community forest, sufficient economy learning center, and personnel with knowledge in a variety of content areas. Furthermore, the success also came from the supports of the government agencies and private sectors in term of academic, public utility, promoting through a variety media including television, radio, and internet. However, the management could be obstructed when the community leaders did not listen to community member opinions, lacking of qualified personnel and widely promoting.

Base on the researcher analysis on Tha Papao ecotourism management, there were only two elements that correspondence with the ecotourism principle; element of areas, and the element of activities and processes. For the elements that did not match with the principle were the element of organization and the element of management. Way to manage ecotourism in order to fit with the community and contribute to the sustainability included having tourist activities, management, and carrying capacity assessment, as well as improving landscape tourist attraction. SIA and EIA should be applied, in case, the tourist activities were expanded in the community, to avoid conflicts and to develop protection plan that contribute to sustainable tourism development through community involvement in every process of the tourism management.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามการวิจัย	4
1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา	4
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	7
2.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน	14
2.3 แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่	19
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน	21
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา	26
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ขอบเขตการศึกษา	28
3.2 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.3 ประชากรและผู้ให้ข้อมูล	30
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	31
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	32
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 บริบทชุมชนทาป่าเปา	34
4.2 พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา	59
4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	75
4.4 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน	84
4.5 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา กับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่	86
4.6 แนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่	93
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	98
5.2 การอภิปรายผลการศึกษา	100
5.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	107
5.4 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา	108
5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป	108
บรรณานุกรม	110
ภาคผนวก	113
ภาคผนวก ก	114
ภาคผนวก ข	120
ประวัติผู้เขียน	121

ลิขสิทธิ์ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ญ

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	ทรัพยากรและช่วงเวลาที่เก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา	43
2	ทรัพยากรและขอบเขตการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา	45
3	พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา ช่วง 1 และ 2	71

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สารบัญภาพ

รูป		หน้า
1	รูปแบบการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย	11
2	กระแสความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)	13
3	กรอบแนวคิดในการศึกษา	27
4	แผนผังป่าชุมชนทาป่าเปา “ป่าชุมชนห้วยทรายขาว”	42
5	พระเจ้าตนหลวง บริเวณพระธาตุคอกู้เบื้อ	50
6	แผนผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ	51
7	แผนผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเส้นทางที่ 1 และเส้นทางที่ 2	52
8	พิพิธภัณฑ์โบราณบ้านทาป่าเปา บริเวณพระธาตุคอกู้เบื้อ	53
9	บริเวณศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทาป่าเปา	54
10	บ่อสาธิตการเลี้ยงปลา	55
11	แปลงปลูกผักปลอดสารพิษ	55
12	ตัวอย่างบ้านพักโฮมสเตย์	56
13	เกียรติบัตรรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ประจำปี 2549 – 2551	57
14	เกียรติบัตรรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ประจำปี 2552 – 2554	57
15	แผนผังบ้านโฮมสเตย์ในหมู่บ้านทาป่าเปา	58

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมประชากรมีความเป็นอยู่แบบพอเพียงชีพ แต่ภายหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมประกอบกับกระแสทุนนิยมที่ขยายตัวไปทั่วโลก ทำให้จำนวนประชากรหลังไหลเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้เป็นปัจจัยในการผลิต การดำรงชีวิต และเป็นอาหารเพื่อสนองตอบความต้องการของมนุษย์ในระบบทุนนิยม การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมดังกล่าว ส่งผลให้รัฐชาติต้องการเน้นการพัฒนาเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพิ่มขึ้น มีการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นรวมถึงการดึงเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศให้มากที่สุด จากการกำหนดนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ มากมาย อาทิเช่น การส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม การสร้างแหล่งพลังงานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาด้านสาธารณสุข โภคและสาธารณสุข การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยได้เปลี่ยนจากประเทศเกษตรกรรมที่เคยมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ มีสภาพแวดล้อมที่ดีกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่เปิดโอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือยและไม่มีประสิทธิภาพก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างมากมายและที่สำคัญที่สุด คือ คุณภาพของสิ่งแวดล้อมถูกรบกวน ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนความสมดุล จึงทำให้สภาพของทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางสังคมบางประเภทไม่สามารถฟื้นฟูให้เหมือนเดิมได้

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมาเป็นกลยุทธในการพัฒนา ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และยังเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นทรัพยากรหลักในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม ดังนั้นกิจกรรมใดๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทั้งด้านบวกและด้านลบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้เช่นกัน จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยในปี 2530 มีจำนวน 3,842 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็น 6,951 คน ในปี 2538 และสามารถสร้างรายได้จำนวนมหาศาลมาสู่ประเทศ โดยในปี 2530 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวกว่า

50,023 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเป็น 190,765 ล้านบาทในปี 2538 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539 ข) และจากจำนวนนักท่องเที่ยวข้างต้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) พบว่าร้อยละ 67.39 ของนักท่องเที่ยวชาวไทยและร้อยละ 29.40 ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความงดงามของธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติจำนวน 1,401 แห่งของประเทศไทย และในปี 2550 มีอัตราการเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นราวร้อยละ 20 (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว, 2550 อ้างใน พรพิมล ปาฐะเดชะ, 2550) ซึ่งก่อให้เกิดความกังวลเนื่องจากการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพอาจนำไปสู่ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ เมื่อใดก็ตามที่เกิดการเสื่อมโทรมเกิดขึ้นย่อมมีผลกระทบต่อหลายภาคส่วน ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มบุคคลอย่างน้อย 3 กลุ่ม คือ นักท่องเที่ยว ผู้ที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และบุคคลผู้ถูกจัดว่าเป็นเจ้าของท้องถิ่นหรือผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่นั้นๆ แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะเป็นพื้นที่ที่กลุ่มที่เกี่ยวข้องทั้งสามกลุ่มให้ความสนใจร่วมกัน ซึ่งการช่วยกันดูแลรักษาป้องกัน ตลอดจนการร่วมมือกันในการเอาใจใส่ต่อแหล่งท่องเที่ยวของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น ก็จะเป็นแนวทางหนึ่งในการที่จะรักษาสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ยังคงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ปัจจุบันนี้ได้มีความพยายามในทุกประเทศที่จะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนา การอนุรักษ์ และการส่งเสริมแนวทางในระบอบประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดทิศทางที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวใน 3 ด้าน คือ 1) กระแสความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก ทั้งในแง่การอนุรักษ์ในระดับท้องถิ่นจนถึงการอนุรักษ์ ป้องกัน และแก้ไขวิกฤตการณ์ของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อตอบสนองความหลากหลายทางชีวภาพ 2) กระแสความต้องการของตลาดท่องเที่ยว ในด้านการเรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นความต้องการที่มีมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยวและในทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความรู้และความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ 3) กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น อันจะเป็นหลักประกันที่จะให้การพัฒนามีทิศทางที่ถูกต้อง มีการกระจายรายได้ที่เหมาะสมและเป็นไปตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่มากขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยตรงและต่อระบบการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวเพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวที่ไม่ได้เน้นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยังสามารถตอบสนองกระแสความ

ต้องการด้านการอนุรักษ์ กระแสความต้องการของตลาด และกระแสการพัฒนาคน โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (มนัส สุวรรณ และคณะ, 2541)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นแนวทางเลือกหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเพื่อฟื้นฟูสภาพทรัพยากรที่เสื่อมโทรม และป้องกันไม่ให้แหล่งทรัพยากรใหม่ๆ ต้องถูกทำลายไปอันจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และส่งผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของผู้ประกอบการที่ถูกนำมาใช้เป็นกลยุทธ์ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการช่วยรักษาทรัพยากรแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวที่จะได้สัมผัสธรรมชาติอย่างใกล้ชิด และได้รับความรู้จากแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษาที่สามารถใช้แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ศึกษาหาความรู้นอกตำราได้เป็นอย่างดี การได้รับรู้และสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริง ทำให้เกิดความรักและหวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงศิลปวัฒนธรรม เพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรให้คงอยู่ ความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจังของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน จะส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ยั่งยืนต่อไป (โยธิน จันทวิ, 2548)

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กำลังได้รับความนิยมสูงจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและแหล่งธรรมชาติ เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวในปัจจุบันส่วนใหญ่ มักจะมุ่งไปที่รูปแบบของการท่องเที่ยวซึ่งชวนให้เข้าใจว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่ก็ไม่ได้เป็นเช่นนั้นเสมอไป ดังเช่น Wight (1993 อ้างใน Weaver, 1999) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กลายเป็นกระแสสำหรับขายผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยผู้ผลิตได้ตีตราสินค้าว่าเป็นสินค้าเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาคือ ผู้บริโภคไม่ทราบว่าตนได้รับสินค้าชนิดใดไป และไม่รู้ถึงผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สินค้าใดที่บ่งชี้ด้วยคำว่า “Eco” จะเพิ่มความน่าสนใจและสร้างจุดขายให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนั้น Wheeler B. (1994 อ้างใน Weaver, 1999) กล่าวว่า iva การท่องเที่ยวกำลังถูกทำให้เป็นจุดขายโดยกลุ่มผลประโยชน์สองกลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มที่เห็นแต่ข้อดีของการท่องเที่ยวแนวโน้มจมองข้ามธรรมชาติของการท่องเที่ยวที่มีไว้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ไป กับอีกกลุ่มหนึ่งที่มองเห็นเพียงแต่นัยยะทางการค้าและการแสวงหาผลประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น

บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นอีกหนึ่งหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเดิมชาวบ้านมีอาชีพเก็บของป่าและทำการเกษตรแบบพอยังชีพ ต่อมามีการตัดไม้เผาถ่านเพื่อจำหน่าย และการตัดไม้เพื่อทำไม้หมอนรถไฟ ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมอย่างมากในปี 2539 ภายหลังจากการฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมจากความร่วมมือของคนในชุมชนในปี 2541 ทำให้ป่ากลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม เมื่อป่าชุมชนกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับในปี 2548 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน เนื่องจากบ้านทาป่าเปามีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ สามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ผืนป่าบ้านทาป่าเปาแห่งนี้จึงกลายเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน โดยมีประชาชนจากที่ต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงาน จุดเด่นของหมู่บ้านคือ ป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ การจัดบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชนส่วนใหญ่จะมาเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน การเดินป่า คูนก ศึกษาธรรมชาติ รวมทั้งศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสำคัญ จากสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บ้านทาป่าเปา ประกอบกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบัน กับอีกแง่มุมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาว่า บ้านทาป่าเปา มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตรงตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ นอกจากนี้มีปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยว (เชิงนิเวศ) ของพื้นที่นี้บ้าง เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านทาป่าเปาต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1. บ้านทาป่าเปามีการจัดการท่องเที่ยวตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ อย่างไร
2. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อการจัดการท่องเที่ยว (เชิงนิเวศ) ของพื้นที่บ้านทาป่าเปา จังหวัดลำพูน

1.3 วัตถุประสงค์การศึกษา

1. ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
2. ศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

3. ศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา กับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง รูปแบบวิธีการดำเนินการต่างๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา หมู่ที่ 6 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว การจัดการการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น รวมถึงการแบ่งผลประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวของชุมชน

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 7 ประการ แต่องค์ประกอบของหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้นิยามตามความหมายของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ที่ได้ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกัน และท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ คือ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ 2) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ 3) องค์ประกอบด้านองค์กร 4) องค์ประกอบด้านการจัดการ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนในพื้นที่ร่วมกันแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินการในกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำแนกเป็นปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก

- ปัจจัยภายใน หมายถึง สิ่งที่เป็นลักษณะทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

- ปัจจัยภายนอก หมายถึง องค์ประกอบอื่นนอกเหนือจากลักษณะทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ บทบาทของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ หมายถึง การวิเคราะห์ศักยภาพของสภาพพื้นที่ โดยคำนึงถึงความสามารถที่จะรับได้ทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา สิ่งแวดล้อม และสังคม จากกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนท่าเปา ซึ่งพิจารณาจากขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยว ฤดูกาล และระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ได้รวบรวมหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- 2.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน
- 2.3 แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่
- 2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1.1 การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มนุษย์เริ่มมีความตระหนักมากขึ้นว่า ความเจริญก้าวหน้าและความเติบโตด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมของโลก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเน่า ขยะ อากาศเป็นพิษ หรือ ฝนกรดในบรรยากาศถูกทำลาย ความตระหนักในปัญหาเหล่านี้ได้นำมาสู่ความตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยในปี ค.ศ. 1980 International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ World Conservation Strategy ซึ่งได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นครั้งแรก ต่อมาในปี ค.ศ. 1987 World Commission on Environment and Development ได้จัดพิมพ์รายงานชื่อ Our Common Future ซึ่งได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนและได้ให้ความสำคัญจนเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งแนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืนหมายถึงคิดการพัฒนาที่มุ่งเน้นปรับปรุงคุณภาพของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น โดยให้การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กัน กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมอย่างกลมกลืน จึงมีหลายมิติหรือหลายองค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้คือ

- 1) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องดำเนินการภายในขีดความสามารถของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต โดยมีทำให้สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเสื่อมโทรมลงกว่าเดิม
- 2) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องชี้แนะภายใต้ความต้องการของประชาชนท้องถิ่นในพื้นที่ที่จะทำการพัฒนา
- 3) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
- 4) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องยอมรับให้ประชาชนทุกคนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการพัฒนาอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 5) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพให้คงอยู่ในสภาพดีเสมอ
- 6) การพัฒนาแบบยั่งยืนต้องลดผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เหลือน้อยที่สุด เพื่อรักษาความสมดุลของระบบธรรมชาติเอาไว้ และไม่ให้มีผลกระทบทางลบต่อระบบนิเวศของท้องถิ่น

จากแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนดังกล่าวข้างต้นทำให้นักวิชาการท่องเที่ยวนำมาประยุกต์ใช้กับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น เรียกว่า แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว หากสิ่งแวดล้อมอยู่ในภาวะวิกฤต การท่องเที่ยวย่อมไม่อาจดำรงอยู่ได้ จึงทำให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่ต้องมีการพัฒนาแบบยั่งยืน แม้ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีได้ก่อผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมมากเท่ากับอุตสาหกรรมอื่นๆ ก็ตาม แต่การที่อุตสาหกรรมนี้ได้เติบโตและขยายอย่างรวดเร็วไปทั่วโลก ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและสังคมในบางส่วนของโลก จึงมีการเรียกร้องให้มีการจัดการการท่องเที่ยวสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยภาครัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังมากขึ้นเพื่อบรรลุผลสำเร็จ

ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป ในขณะเดียวกันก็ให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน”

นอกจากนั้นแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 6 องค์ประกอบ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542) คือ

1) องค์ประกอบการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

2) องค์ประกอบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

3) องค์ประกอบการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

4) องค์ประกอบด้านการพัฒนาตลาดท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม) ให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5) องค์ประกอบการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง และให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ตลอดไป

6) องค์ประกอบการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ต่อมาในปี 2010 องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 7 ประการ ดังนี้

1) การจัดการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขีดความสามารถการรองรับได้ทางด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยา สิ่งแวดล้อม และสังคม (Carrying Capacity)

- 2) ต้องตระหนักถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมและกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม (Local Needs/Participation Benefit)
- 3) กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อผู้มาเยือน (Quality Experience)
- 4) ให้ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวและผู้คนท้องถิ่น (Learning and Understanding)
- 5) เน้นการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่สะท้อน หรือกลมกลืนกับธรรมชาติหรือสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และพยายามใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น (Nature and Local Architecture)
- 6) ผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่แผนการพัฒนาระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ (Integrated Development)
- 7) พัฒนารฐานข้อมูลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามตรวจสอบและตัดสินใจ (Data-Base) (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553)

2.1.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

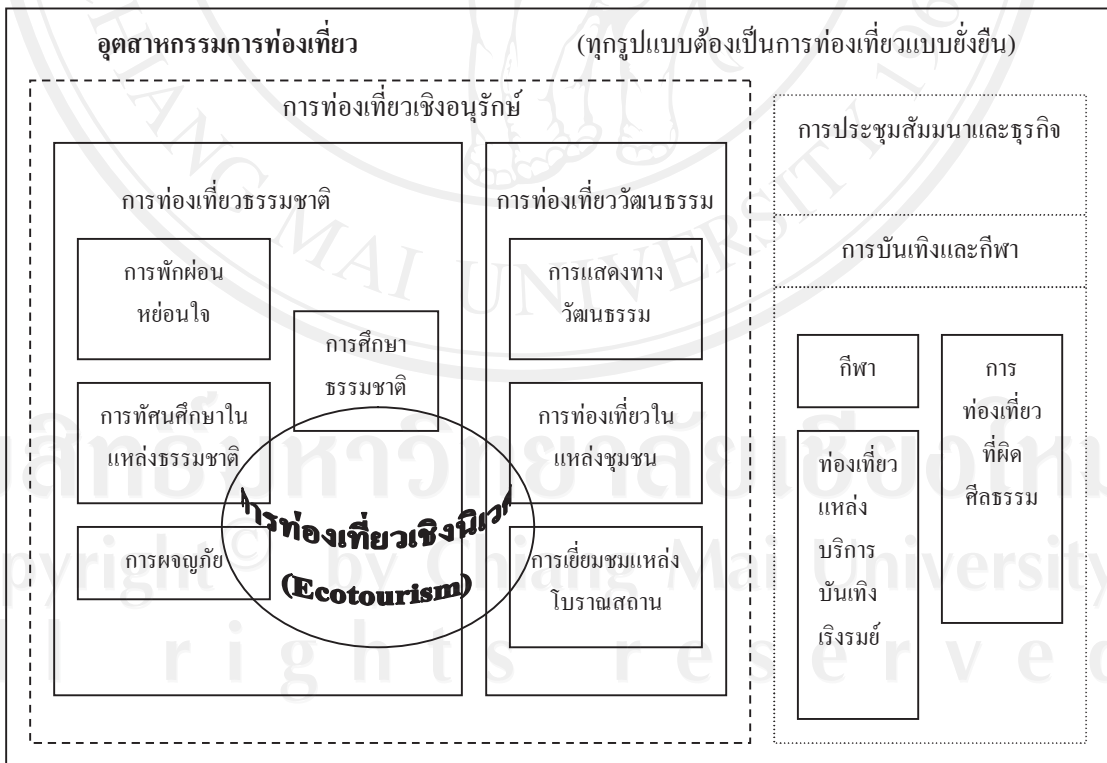
ในปี พ.ศ. 2525 (ค.ศ. 1982) คริปเพินดอร์ฟ (Krippendorf) ได้เสนอการท่องเที่ยวแนวทางใหม่ว่า เป็นการท่องเที่ยวซึ่งตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชนซึ่งเคยปฏิบัติมา การท่องเที่ยวแนวทางใหม่ไม่ควรเน้นผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ และเทคนิควิทยาในการบริการ แต่ควรเน้นในเรื่องความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อม (Krippendorf, 1983 อ้างใน Fennell, 1999)

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวแบบทางเลือกที่จัดเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท (Fennell, 1999) ได้แก่

- 1) การท่องเที่ยวเชิงสังคม – วัฒนธรรม (Socio – Cultural Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้สัมผัสกับทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม แต่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
 - 2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ศึกษาในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ให้ความสำคัญทางด้านสังคม – วัฒนธรรมน้อยกว่าการท่องเที่ยวประเภทแรก
- จากการแบ่งประเภทการท่องเที่ยวดังกล่าว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบทางเลือก ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเน้นพื้นที่ธรรมชาติเป็นเป้าหมายหลักในการท่องเที่ยวที่มีความคล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural Tourism) แต่ในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นแล้วการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญมากกว่า

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้นิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบนิเวศของแหล่ง จึงเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเสนอกรอบในการอธิบายถึงระบบการท่องเที่ยวโดยทั่วไปว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourism) ซึ่งทั้ง 3 ส่วนมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันโดยมีสิ่งแวดล้อมของระบบอันได้แก่ ลักษณะทางกายภาพของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจและการลงทุน องค์กรและความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน สภาพสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งกฎหมาย ดังปรากฏในภาพ 1

ภาพ 1 รูปแบบการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย
ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540

ในขณะที่ ยศ สันตสมบัติ และคณะ (2542) ให้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชน และ/หรือ ในระดับเครือข่ายภายในระบบนิเวศชุดหนึ่ง เพื่อแสวงหาทางเลือกในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งการจัดการและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติแวดล้อมสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเน้นหลักการทางศีลธรรมและความมั่นคงในการยังชีพของชุมชน และความสมดุลของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นสำคัญ

นอกจากนั้นสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้เสนอรายงานการดำเนินงานเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2539 – 2540 ในรายงานฉบับดังกล่าวได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (อนุชา เล็กสกุลดิลก, 2541)

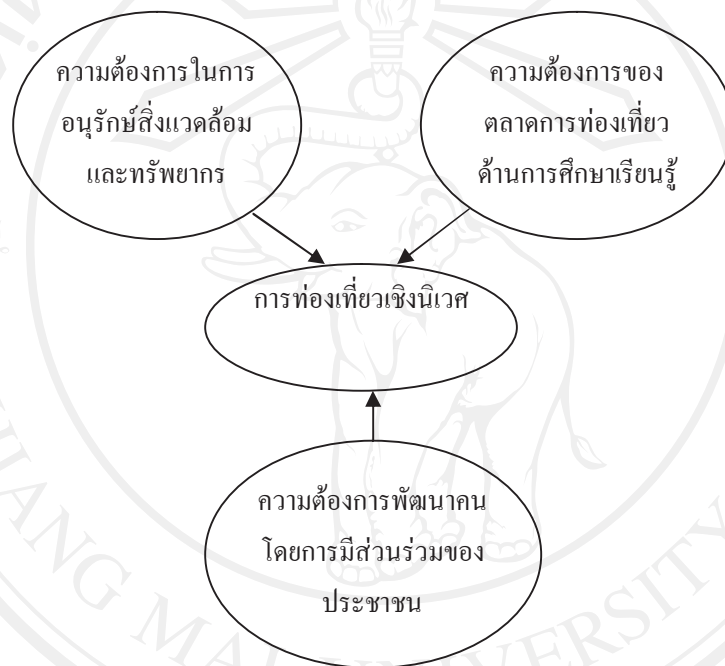
นอกจากการให้ความหมายแล้ว ยังได้เสนอหลักการสำคัญ 4 ประการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนี้ (อนุชา เล็กสกุลดิลก, อ้างแล้ว)

1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ (Nature-Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

2) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ (Environmentally Education-Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา

3) องค์ประกอบด้านองค์กร (Community Participation Based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

4) องค์ประกอบด้านการจัดการ (Sustainably Managed Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเกิดจาก 3 กระแสที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยว ดังปรากฏในภาพ 2

ภาพ 2 กระแสความต้องการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2540

จากแนวคิดและหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศข้างต้น การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นแนวคิดที่ผู้ศึกษานำมาใช้ เพื่อศึกษาว่าชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตรงกับหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ อย่างไร รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน จะมีการดำเนินการเพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนต่อไปหรือไม่

2.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน คือ การจัดการทรัพยากร โดยมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร โดยทั่วไปมีแนวทางในการจัดการดังนี้

2.2.1 การจัดการทรัพยากรในเชิงอรรถประโยชน์

แนวทางการศึกษานี้ จะเน้นมุมมองทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งมักจะแยกศึกษาธรรมชาติเฉพาะในด้านที่เป็นรูปธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมกายภาพเท่านั้น ขณะที่มองข้ามความหมายของธรรมชาติในด้านจิตใจ ด้านวัฒนธรรม และด้านสังคม จึงถือได้ว่าเป็นการมองธรรมชาติแบบแยกส่วน โดยมองว่าระบบชาตินั้นจะไม่เกี่ยวข้อง หรือขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมใดๆ มนุษย์จึงสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ ในธรรมชาติได้ด้วยการสร้างเครื่องมือขึ้นมาจัดการกับการใช้นั้นให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุด ทั้งเครื่องมือที่เป็นกฎเกณฑ์และเป็นเทคโนโลยีต่างๆ หรือเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนนั่นเอง ในแง่นี้เองทรัพยากรจึงถูกมองว่ามีลักษณะเป็นทรัพย์สินสาธารณะ ซึ่งเครื่องมือที่แนวทางการศึกษานี้นำมาใช้มักจะเป็น ระบบตลาดและระบบรัฐมากกว่ากลไกของสังคมย่อยๆ หรือชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ร่วมกับระบบนิเวศนั้นอย่างหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เพราะแนวทางการศึกษานี้มีสมมุติฐานสำคัญที่ไม่เชื่อว่าคนจะอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน แนวทางการศึกษานี้จะไม่สนใจและไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ภายในของระบบสังคมย่อยๆ ที่มีชีวิตอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยและผูกติดอยู่กับธรรมชาติจนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศเดียวกัน จึงแทบจะมองไม่เห็นความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรแต่อย่างใดเลย แนวทางการศึกษานี้จะให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรเพียงบางประการ และจะเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการเน้นกลไกของรัฐ โดยเฉพาะการใช้กฎหมายบังคับและกลไกตลาดเป็นหลัก ซึ่งมีนัยของการจัดการเชิงเดี่ยว เพราะใช้หน่วยงานและระบบเดียวในการจัดการ แต่มักจะได้รับการยอมรับจากภาครัฐอย่างมาก ดังจะเห็นได้ว่าภาครัฐจะเลือกข้อเสนอในการแก้ปัญหาหลายประการของแนวทางการศึกษานี้ไปกำหนดเป็นนโยบาย พร้อมๆ กับนำไปปฏิบัติด้วย ซึ่งชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ก็ยังไม่สามารถมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างแท้จริง

2.2.2 การจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรม

แนวทางการศึกษานี้ เป็นการจัดการทรัพยากรในเชิงจิตสำนึก เพราะมีพื้นฐานอยู่ที่วิถีคิดแบบบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม จึงไม่เห็นด้วยกับการมองสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ที่แยกส่วน

ออกจากระบบสังคมของมนุษย์อย่างเด็ดขาด แต่กลับพยายามทำความเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงในการอยู่ร่วมกันของระบบทั้งสอง ซึ่งถือว่ามีปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ภายใต้เงื่อนไขของพื้นที่เฉพาะที่ใดที่หนึ่งในระบบนิเวศที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย โดยมีจิตสำนึกทางวัฒนธรรมและความมีเหตุผลของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งกลไกในการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เพื่อรักษาคุณภาพและความมั่นคงของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง แนวการศึกษานี้ให้ความสำคัญอย่างมากทั้งกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมองในมิติของพื้นที่สำหรับวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น หมายถึง ทั้งระบบความคิด จิตสำนึก ระบบศีลธรรม จักรวาลวิทยา ระบบคุณค่า และพฤติกรรม ซึ่งมักแสดงออกมาผ่านการจัดการองค์กรและการจัดการเชิงระบบ ในกิจกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับบริบทและเงื่อนไขของพื้นที่ในระบบนิเวศ ดังนั้นแนวการศึกษานี้มักจะศึกษาระบบนิเวศและวัฒนธรรมอย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเสมอ ดังจะเห็นได้ในรูปของการศึกษาระบบนิเวศลุ่มน้ำ และระบบนิเวศการเกษตร (Agro ecosystem) เป็นต้น

สำหรับวิธีการศึกษาที่ยึดแนวความคิดนี้มีอยู่ 2 วิธีการหลัก ลักษณะแรก คือ การศึกษาแบบสหวิทยาการที่เน้นการศึกษาด้านพฤติกรรมและจิตสำนึกของชุมชนท้องถิ่น ลักษณะที่สอง คือ การศึกษาเชิงระบบในแบบของสหวิทยาการ ที่เน้นหลักเหตุผลและการปรับตัวในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการศึกษาทั้งสองแบบมีข้อเสนอที่ตรงกัน โดยเฉพาะในด้านของการสร้างจิตสำนึก และการสร้างความเข้มแข็งให้การจัดการในระดับชุมชน (Community – based Management) บนพื้นฐานของระบบคุณค่าและภูมิปัญญาในท้องถิ่น ที่พัฒนาขึ้นมาจากการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในรูปของการผสมผสานวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน การจัดการระบบวนเกษตร การจัดการป่าชุมชน และการจัดการเครือข่ายลุ่มน้ำ เป็นต้น แม้ว่าแนวทางการศึกษานี้ได้มองเห็นความสำคัญของความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างระบบนิเวศธรรมชาติและระบบสังคมวัฒนธรรม แต่การนำเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ยังคงมีลักษณะเชิงเดี่ยวอย่างชัดเจน ในแง่ที่ยึดมั่นอยู่กับหน่วยทางสังคมของการจัดการเฉพาะระดับชุมชนเป็นหลัก มากกว่าจะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงซ้อนของการจัดการ

ยิ่งไปกว่านั้นแนวการศึกษานี้ได้ละเลยมิติของความสัมพันธ์ด้านความขัดแย้ง ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับรัฐ ทั้งๆ ที่เป็นประเด็นเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งสะท้อนนัยยะของความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และมีผลต่อการจำกัดและการละเมิดสิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการเข้าถึงทรัพยากรได้ ทำให้ข้อเสนอทางออกของแนวการศึกษานี้ยังไม่สามารถผลักดันให้เป็นจริงได้อย่างกว้างขวางเท่าที่ควร เพราะจำกัดอยู่กับเงื่อนไขเฉพาะของเพียงบางพื้นที่เท่านั้น

2.2.3 การจัดการทรัพยากรในเชิงสถาบัน

แนวทางการศึกษานี้จะไม่ยึดติดอยู่กับหน่วยทางสังคมอย่างตายตัวเพียงหน่วยใดหน่วยหนึ่ง แต่จะให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงซ้อนซึ่งมีนัยว่า การจัดการทรัพยากรส่วนรวมไม่ควรผูกขาดอยู่กับหน่วยทางสังคมเพียงหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ไม่ว่าจะป็นชุมชนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ แต่ควรถือเป็นการจัดการร่วมกัน (Co-management) โดยการสร้างสถาบันทางสังคมขึ้นมาทำหน้าที่เป็นกลไกและกฎเกณฑ์ เพื่อจัดความสัมพันธ์ในการเข้าถึงทรัพยากรประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะป็นสิทธิโดยรัฐ สิทธิส่วนรวม และสิทธิส่วนบุคคล สามารถอยู่ร่วมกันได้ในพื้นที่หรือหน่วยเดียวกัน เพราะมองสิทธิต่างๆ ในลักษณะที่มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ตั้งแต่สิทธิแบบเปิดเสรีไปจนถึงสิทธิที่ปิดกั้นให้เฉพาะปัจเจกบุคคลเท่านั้น

แนวทางการศึกษานี้จะสนใจการดำรงอยู่ร่วมกันของสิทธิต่างๆ ว่าเกิดขึ้นได้ด้วยเงื่อนไขอย่างไร มากกว่าการกีดกันสิทธิใดสิทธิหนึ่ง ทั้งนี้เพราะถือว่าสิทธิเป็นรากฐานสำคัญของสถาบันทางสังคม ในแง่ที่เป็นกฎเกณฑ์และกลไกในการกำหนดความเชื่อมโยงระหว่างระบบนิเวศกับระบบสังคมและเศรษฐกิจ และเป็นแรงจูงใจในการจัดสรรทรัพยากร ขณะที่สถาบันทางสังคมนั้นถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาจากการสะสมประสบการณ์อย่างยาวนาน ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และระบบนิเวศ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสำคัญในการศึกษา

การจัดการเชิงสถาบัน จะมุ่งศึกษาสถาบันทางสังคมในฐานะที่เป็นกลไกในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากร เพราะแสดงนัยของกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ ซึ่งสังคมสร้างขึ้นมาใช้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนกับทรัพยากร โดยมีลักษณะเป็นระบบกรรมสิทธิ์ร่วมกันของหน่วยทางสังคมที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน และการยอมรับร่วมกันในสิทธิและอำนาจของกลุ่ม วิธีการศึกษานี้จะวิเคราะห์เงื่อนไขต่างๆ ที่ส่งผลให้การจัดการเชิงสถาบันของแต่ละชุมชนมีความสามารถแตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะทางกายภาพของทรัพยากร ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม และลักษณะการตัดสินใจขององค์กรชุมชน โดยประเมินจากเป้าหมายของการใช้ทรัพยากรในด้านความยั่งยืน ด้านความเสมอภาค และด้านความมั่นคงของวิถีชีวิตชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ความสามารถในการจัดการทรัพยากรขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ เช่น การมีกฎเกณฑ์ที่เข้ากับสภาพของทรัพยากร การมีพัฒนาการขององค์กรที่ยาวนาน การมีกลไกยุติความขัดแย้ง และการมีผู้นำองค์กรที่เข้มแข็ง

การศึกษานี้ยังให้ความสำคัญกับเงื่อนไขของการยอมรับองค์กรชุมชน ในฐานะที่เป็นสถาบันอย่างเป็นทางการว่า จำเป็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในบริบทที่มี

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ซึ่งอาจจะมีผลทำให้องค์กรที่ไม่เป็นทางการอ่อนแอลงได้ ดังนั้นจึงเสนอให้รัฐสนับสนุนการจัดการป่าร่วมกันระหว่างรัฐกับองค์กรชุมชน (Co-management) เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับการจัดการทรัพยากรของชุมชน และป้องกันสถานะของทรัพยากรเปิดเสรี ซึ่งมักจะเกิดจากความล้มเหลวของการบังคับใช้ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐตามกฎหมายแต่เพียงลำพังด้านเดียว

2.2.4 การจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ

แนวทางการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงวิพากษ์วิจารณ์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ที่มีความสลับซับซ้อนและแตกต่างหลากหลายอย่างมากในแต่ละพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ใน 3 ด้านหลักๆ อย่างเชื่อมโยง คือ

- 1) ความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของการใช้อำนาจ
- 2) ความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร
- 3) ความสัมพันธ์ด้านความเคลื่อนไหวของอำนาจที่เห็นได้จากกระบวนการทางสังคมของการสร้างและการนิยามความหมาย พร้อมทั้งการต่อรองเกี่ยวกับความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร

สำหรับวิธีการศึกษาที่มีพื้นฐานความคิดตามแนวทางการศึกษานี้ จะมีอยู่ด้วยกัน 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ 1) แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง และ 2) แนวนิเวศวิทยาการเมือง ซึ่งการศึกษาแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง จะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างอย่างมากทำให้เน้นมุมมองและพลังที่มาจากภายนอกชุมชนท้องถิ่น มากกว่าพยายามทำความเข้าใจกับมุมมองและพลวัตของชุมชนเท่าที่ควร ข้อเสนอสำหรับการแก้ปัญหาจึงมักจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการใช้ทรัพยากร และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งบางครั้งจะยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ส่วนแนวนิเวศวิทยาการเมืองในระยะแรกจะเน้นการศึกษาด้านความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งวิเคราะห์ความซับซ้อนของทรัพยากรพร้อมๆ กับความซับซ้อนของบริบทและเงื่อนไข ทั้งในประวัติศาสตร์และปัจจุบัน ทั้งในเชิงโครงสร้างและในเชิงการปฏิบัติการจริงในท้องถิ่น ที่นำไปสู่ความขัดแย้งในการควบคุมและจัดการทรัพยากรในระดับต่างๆ ซึ่งรวมถึงความขัดแย้งที่เกี่ยวกับความเข้าใจความหมายของสิทธิที่แตกต่างกัน และการซ้อนทับกันของสิทธิต่างๆ เช่น ระหว่างสิทธิตามกฎหมาย และสิทธิตามจารีตประเพณีของท้องถิ่น การกีดกันสิทธิใน

การเข้าถึงทรัพยากรของชนบางกลุ่ม ความขัดแย้งระหว่างหน่วยทางสังคมต่างๆ เช่น ระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่น และความขัดแย้งภายในหน่วยทางสังคม เช่น ความขัดแย้งภายในส่วนต่างๆ ของรัฐ และความขัดแย้งภายในชุมชน เพื่อทำความเข้าใจกับพลวัตและกระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการปรับเปลี่ยนเงื่อนไข ที่จะช่วยให้มีการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

การศึกษาแนวเนววิศวิทยาการเมืองในระยะต่อๆ มา จะหันมาให้ความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ในด้านที่สามมากขึ้น ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการของความเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง ในการสร้างและการนิยามความหมาย ตลอดจนการต่อรอง ในด้านความชอบธรรมของอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากร โดยเน้นการศึกษาถึงพลวัตและมุมมองของชุมชนท้องถิ่น ผ่านปฏิบัติการและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อเปิดเวทีในการแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร

นอกจากนั้นแนวเนววิศวิทยาการเมืองยังให้ความสำคัญกับการศึกษาพลวัตของปฏิบัติการต่างๆ ในท้องถิ่น ที่แสดงถึงศักยภาพของชุมชน ในการสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งถือเป็นปฏิกริยาตอบโต้และต่อรองกับพลังอำนาจต่างๆ ในสังคม พร้อมๆ กับการศึกษาถึงกระบวนการการสร้างและนิยามความหมายของสิทธิประเภทใหม่ๆ ที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร โดยผ่านวาทกรรมหรือการโต้เถียงเชิงอุดมการณ์และศีลธรรมในสังคม เช่น ความหมายของสิทธิชุมชนท้องถิ่น และสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจกับเงื่อนไขต่างๆ ที่ผลักดันให้เกิดกระบวนการของชุมชนในการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่กับพลังอำนาจอื่นๆ ในสังคม

จากการศึกษาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรแนวเนววิศวิทยาการเมืองได้พยายามนำเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาอย่างหลากหลาย โดยเน้นลักษณะของการจัดการเชิงซ้อน ด้วยการเสนอให้เสริมความเข้มแข็งของอำนาจชุมชนในการจัดการทรัพยากร พร้อมๆ กับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจทางด้านเศรษฐกิจการเมือง ทั้งในแนวนโยบายของรัฐ และระบบกฎหมาย บนหลักการที่ต้องรักษาทรัพยากรของส่วนรวม และเคารพในอำนาจและสิทธิของความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายในสังคม และยังเสนอให้สังคมร่วมกันพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนากฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อเปิดพื้นที่ให้กลุ่มชนต่างๆ ในสังคมมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการจัดการทรัพยากรของส่วนรวม พร้อมทั้งการพัฒนากลไกในการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างกลุ่มอำนาจต่างๆ ในสังคม เพื่อสร้างกระบวนการจัดการทรัพยากรของส่วนรวม ที่จะก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมอย่างแท้จริง

แม้ว่าข้อเสนอเชิงนโยบายที่เกิดจากแนวการศึกษาต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วจะตรงกันอยู่หลายประเด็น แต่วิธีการศึกษาและข้อเสนอของแนวทางการศึกษาการจัดการทรัพยากรในเชิงความสัมพันธ์ของอำนาจน่าจะครอบคลุมประเด็นปัญหาได้มากกว่าแนวทางอื่นๆ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยบางส่วนในทางปฏิบัติก็มักจะผสมผสานแนวทางการศึกษามากกว่าหนึ่งแนว ซึ่งช่วยให้สามารถทำความเข้าใจกับปัญหาในสภาพความเป็นจริงอย่างรอบด้านมากขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543)

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการศึกษาว่าชุมชนมีการจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างไร ชุมชนมีการปรับตัวอย่างไรเมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ ระบบเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งเมื่อมีองค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุนการจัดการทรัพยากร เพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน

2.3 แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) คือ การพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อให้มีความเจริญเติบโต แต่ต้องคำนึงถึงขีดจำกัดที่ยอมรับได้ เพื่อมิให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมากเกินไป

การจัดการท่องเที่ยวตามขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่สำคัญมีประเด็นพิจารณาดังนี้

1) ขีดจำกัดทางสิ่งแวดล้อม หมายถึง การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการรักษาสสมดุลระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นในที่นี้จึงหมายถึง จำนวนคนมากที่สุดที่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ และไม่ทำให้ประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับมีคุณภาพลดลงจนไม่อาจยอมรับได้

2) ขีดจำกัดทางการตลาด แนวทางนี้เสนอว่า ขีดความสามารถในการรองรับตลาดการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤต เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว

3) ขีดจำกัดของชุมชน กล่าวได้ว่า เป็นขีดจำกัดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวที่ขึ้นอยู่กับความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการรองรับการท่องเที่ยว ก่อนที่ชุมชนบริเวณนั้นจะรู้สึกถึงผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้น

นอกจากนั้น มนัส สุวรรณ (2538) ยังอธิบายว่า ธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ย่อมมีขีดจำกัดความสามารถที่จะรับได้อยู่ในระดับหนึ่ง ระดับความสามารถที่จะรับได้นี้แตกต่างกันไปตามความแตกต่างทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่รวมทั้งกิจกรรมของมนุษย์ที่กระทำในพื้นที่นั้น ซึ่ง

หากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้แล้ว จะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่สูญเสียไปจนเกิดปัญหาต่อเนื้อที่อื่นๆ ตามมา ความสามารถที่จะรับได้นี้สามารถแยกพิจารณาเป็น 3 ประเด็น คือ

1) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์เป็นขีดจำกัดได้ชัดเจน และจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

2) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด

3) ความสามารถที่จะรองรับได้ทางนิเวศ (Ecological Carrying Capacity) หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้นโดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อ้างแล้ว) กล่าวว่า ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ด้วยความปลอดภัยและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวหนึ่งๆ โดยไม่ทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายหรือถูกทำลายน้อยที่สุด ยังคงรักษาสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีไว้มากที่สุด ทั้งนี้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

ขณะเดียวกัน Wight (1993) ชี้แจงถึงเรื่องขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ว่า เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องจัดให้มีการประเมินผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยจะต้องพิจารณาว่าขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยว เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวแต่ละครั้งอย่างไร คำนึงถึงฤดูกาล ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเข้าพื้นที่ เพื่อประเมินว่าการท่องเที่ยวนั้นจะรบกวนความเป็นอยู่ของสัตว์ พืช และระบบนิเวศของป่าในภาพรวมอย่างไร (Wight, 1993 อ้างใน นิรันดร์ บุญเนตร, 2547)

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถนำมาใช้ศึกษาว่าชุมชนมีการจัดการทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร เพื่อให้สิ่งแวดล้อมนั้นเกิดความสมดุล ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้ประโยชน์ได้สูงสุด โดยคำนึงถึงธรรมชาติและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวเอง

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (1980) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation)
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

นอกจากนั้น Uphoff ยังได้เสนอกรอบคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทว่ามี 3 มิติ และ 2 บริบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท มี 3 มิติ ได้แก่

1) มีส่วนร่วมอะไรบ้าง ซึ่งแบ่งเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยทางใดทางหนึ่ง เช่น สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ การบริหารกิจกรรมหรือการประสานงาน การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน

2) มีส่วนร่วมกับใครบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ทางราชการ นักพัฒนาเอกชน ทั้งนี้ให้พิจารณาถึงคุณลักษณะของผู้เข้ามามีส่วนร่วม ในเรื่องเพศ สถานภาพครอบครัว อาชีพและรายได้

3) มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง ได้แก่ มีส่วนร่วมโดยสมัครใจหรือถูกบังคับ ลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยผ่านองค์กรประชาชนหรือโดยตรง ขนาดของการมีส่วนร่วม ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมนั้นช่วยเพิ่มพลังของประชาชน หรือเป็นแค่เพียงการได้ติดต่อสัมพันธ์กับนักพัฒนาเท่านั้น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท มี 2 บริบท ได้แก่

1) ลักษณะของโครงการ โดยพิจารณาจากลักษณะของสิ่งนำเข้าว่ามีความซับซ้อนของเทคโนโลยีเพียงใด ลักษณะของประโยชน์ที่ได้รับ และเงื่อนไขที่ต้องกำหนด เช่น การเข้าถึงการบริหารโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ เป็นต้น

2) สภาพแวดล้อมของกิจกรรมตามโครงการ ได้แก่ ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ปัจจัยทางกายภาพและธรรมชาติ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางการเมือง เป็นต้น (John M. Cohen และ Norman T.Uphoff, 1980 อ้างใน ชีววงศ์ คงทอง, 2543)

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม ซึ่งมี 2 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมแบบได้รับการเลี้ยงดู เป็นการใช้อำนาจและการควบคุมซึ่งผู้วางแผน ผู้บริหาร อภิสถิธิชนท้องถิ่น นักวิชาการ หรือพวกมืออาชีพทั้งหลายมีอยู่ในมือ เป็นการทำให้เกิดการยอมรับโดยเทคนิคการมีส่วนร่วมแบบจอมปลอม ในการดึงดูดให้ประชาชนยอมตามในสิ่งซึ่งบุคคลภายนอกเหล่านี้เห็นดีเห็นควร เพื่อประโยชน์ของพวกเขา มากกว่าที่จะให้สิทธิและอำนาจแก่ประชาชนผู้เข้าร่วม อีกระดับหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมแบบให้ได้รับความช่วยเหลือ ซึ่งอำนาจและการควบคุมยังอยู่ในมือของบุคคลภายนอก ประชาชนผู้เข้าร่วมได้รับข่าวสารข้อมูล และได้รับการปรึกษาหารือ ได้รับการช่วยเหลือหรือปลอบใจ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ทำให้ผู้รับเป็นเหมือนวัตถุ ไม่สามารถเข้ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงใดๆ ในเรื่องผลประโยชน์

อีกรูปแบบหนึ่งคือ การมีส่วนร่วมที่แท้จริง แบ่งได้เป็น 2 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือกับบุคคลภายนอก ในการทำกิจกรรมใดๆ ที่ผลลัพธ์จะกลายเป็นผลประโยชน์ของพวกเขา การตัดสินใจเกิดขึ้นโดยการเสวนาระหว่างบุคคลภายในและบุคคลภายนอก อำนาจและการควบคุมของประชาชนได้รับการแบ่งปันตลอดกระบวนการ ระดับที่สอง คือ การมีส่วนร่วมแบบประชาชนมีอำนาจ ซึ่งเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดซึ่งประชาชนจะมีศักดิ์ศรีและอำนาจในทุกมิติ ทุกขั้นตอน และกระบวนการ เพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจดังกล่าว ประชาชนจะต้องสามารถควบคุมอย่างเบ็ดเสร็จ ใน โครงการหรือสถาบัน รวมทั้งกระบวนการตัดสินใจและการบริหารจัดการ นำไปสู่การสร้างจิตสำนึก ประชาธิปไตย ความสมานฉันท์ และการเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมควรอยู่ในรูปแบบของ “การกำหนดหนทางร่วม” กับบุคคลภายนอก ซึ่งประชาชนผู้เข้าร่วมสร้างความหมายใหม่ให้เกิดขึ้นด้วยข้อต่อรองของพวกเขาเอง โดยการเสวนาร่วม ซึ่งเป็นผลมาจากหลักการพื้นฐานของการออกแบบ และวิธีวิจัยในกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั่นเอง แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะเกิดขึ้นได้เฉพาะในรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่แท้จริงเท่านั้นที่ประชาชนจะต้องมีบทบาทในทุกกระบวนการด้วยตนเอง (Deshler and Sock, 1985 อ้างใน มนัส สุกัลยชัย, 2544)

การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากสามารถเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (อ้างแล้ว) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น
ทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไว้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 ชักชวนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รูปแบบนี้ รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนนโยบายและวางแผนโครงการ
พัฒนาการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำ
โครงการท่องเที่ยวเลยแต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนิน
โครงการท่องเที่ยว

รูปแบบที่ 2 การให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนการ
พัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้ รัฐบาลและตัวแทนองค์กรชุมชนท้องถิ่น จะเข้ามามี
ส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แม้ว่าในความเป็นจริง การริเริ่มโครงการ
ท่องเที่ยวมักจะมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่องค์กรชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้าร่วมตัดสินใจและ
เจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลได้เพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่น การมีส่วนร่วม
ของชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบนี้ องค์กรท้องถิ่นจะต้องมีศักยภาพสูง และมีความตื่นตัวในการรักษา
ผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นตนเองให้มากที่สุด

รูปแบบที่ 3 การให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนด้วยตนเอง
รูปแบบนี้ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนการพัฒนาการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยว
ด้วยตนเองอย่างสิ้นเชิง นับเป็นรูปแบบของการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่าง
แท้จริงโดยไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงจากบุคคลภายนอกหรือรัฐบาลเลย ประชาชนหรือชุมชน
ท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืน ตลอดจนการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วม
อย่างสมบูรณ์ แต่ชุมชนท้องถิ่นต้องมีความพร้อมและประสิทธิภาพสูง

ในขณะที่ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า
การมีส่วนร่วมในที่นี้คือ กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในแทบทุกขั้นตอนของการ
พัฒนาชุมชนของตนเอง โดยเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่สำคัญ เช่น การศึกษาบริบทชุมชน การ
วางแผนการดำเนินการและการจัดการ การติดตามและประเมินผลการกระจายผลประโยชน์อย่าง
เป็นธรรม เป็นต้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจพิจารณาได้สามมิติ คือ มิติแรก มองได้จาก
การให้อย่างเดียวของประชาชน ซึ่งอาจเป็นการให้หรือให้ยืมทรัพย์สิน ที่ดิน เงิน ภูมิปัญญา ความ
คิดเห็นและแรงกาย มิติที่ซับซ้อนขึ้นมาคือ การเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกัน โดยมีการจัด
องค์กรชุมชนทั้งไม่เป็นทางการหรือเป็นทางการ และมองผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นตัวตั้ง มิติต่อมา
ที่ค่อนข้างซับซ้อนมากที่สุดที่ต้องอาศัยตัวชีวิตหลายตัว คือ การที่ประชาชนตระหนักแน่ชัดว่า เขา

ต้องเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาได้ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอด การปรับเปลี่ยนทั้งความรู้ ความเข้าใจ พฤติกรรม การใช้กระบวนการกลุ่มและความเป็นประชาธิปไตยเข้าไปจัดการ และตัดสินใจในสิ่งที่คิดว่าจะส่งผลดีหรือเลวต่อพวกเขาในอนาคต

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ชุมชนเป็นทั้งผู้เลือกและผู้ดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการท่องเที่ยวแนวใหม่ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้รวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

ณัฐฉิย์ ทวีผล (2546) ศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนป่าเมี่ยง: กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม โดยมีการจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อสร้างรายได้เสริม สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ปกป้องรักษาธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งยังเป็นรูปแบบการบริหารการท่องเที่ยวและเป็นทางเลือกในการพัฒนาแก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป ชุมชนบ้านแม่กำปองมีการผสมผสานแนวคิดและแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งจากมุมมองทางวิชาการ องค์กรของรัฐและองค์กรธุรกิจเอกชน จนกลายเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบ และมีกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ นอกจากนั้นบทบาทของ “เมี่ยง” และ “ป่าเมี่ยง” ในชุมชนบ้านแม่กำปองได้เพิ่มขึ้น จากเดิมที่เป็นสินค้าสำหรับการบริโภคซึ่งสร้างรายได้หลักแก่ครัวเรือน ให้สามารถเป็นสินค้าสำหรับธุรกิจบริการซึ่งสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน ทั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้าง “มูลค่า” ให้เกิดขึ้นในระบบ “คุณค่า” ของระบบนิเวศเกษตรป่าเมี่ยงและ “มูลค่า” ที่เกิดขึ้นยังส่งผลให้ชุมชนเกิดความตระหนักใน “คุณค่า” ของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้น

พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550) ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้และเกิด

จิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

สำหรับปัญหาที่สำคัญคือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทางเดินป่าบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการขยะและบำบัดน้ำเสียตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว

ส่วนการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีความสอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสองแนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้องได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

บุษบา สิทธิการ และคณะ (2544) ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ เชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่าการจัดการการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ เมื่อชุมชนมีความพร้อมในเรื่องความรู้เชิงนิเวศ เวลาและทุนทรัพย์ สำหรับการลงทุนและมีเป้าหมายการพัฒนาที่สอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันของชุมชน นอกจากนั้นยังจำเป็นต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรู้ ไหวพริบ ที่สามารถสร้างความเชื่อถือ การยอมรับและความมั่นใจให้ชาวบ้านได้เมื่อตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับ การมีกลุ่มแกนนำที่เข้มแข็งที่จะสามารถแสดงข้อดี ความเป็นไปได้ และผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนให้ชาวบ้านยอมรับ และตัดสินใจเข้าร่วมจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นได้ในที่สุด

นอกจากนั้นการที่ชาวบ้านมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องในเชิงนิเวศและมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลให้เกิดการยอมรับให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง และเข้ามามีบทบาทด้านการจัดการในที่สุด ยิ่งไปกว่านั้นการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยให้ชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและระดมสมอง ทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้และความคิดของชาวบ้าน อันจะนำไปสู่กระบวนการวางแผนการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ (2549) ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชนห้วยทรายขาว จังหวัดลำพูน วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อพัฒนาป่าชุมชนบ้านทาป่าเปาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เตรียมความพร้อมของผู้นำชุมชนและชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษาโอกาสทางการตลาดในการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการการท่องเที่ยวที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้น จาก

การศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน และชาวบ้านทาป่าเปาสามารถร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และในป่าห้วยทรายขาวได้ด้วยตัวเอง ผู้นำชุมชน และคนในหมู่บ้านได้ร่วมกันจัดบ้านพักสัมพัทธ์วัฒนธรรมชนบท จนได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีระบบการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม และกระจายรายได้อย่างทั่วถึงภายในหมู่บ้าน ชาวบ้านทาป่าเปามีการรวมกลุ่มคนในชุมชนเพื่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในรูปแบบคณะกรรมการ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันอย่างชัดเจน มีการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ของชาวบ้านได้แก่ ส่วนประกอบยาพื้นบ้าน สรรพคุณยาสมุนไพร ชุมชนได้ร่วมกันออกกฎระเบียบเพื่อปกป้อง รักษาสภาพแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยวของคนให้คงอยู่ตลอดไป

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาพบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนให้เกิดผลสำเร็จได้นั้น ชุมชนต้องมีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การจัดการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนมีความพร้อม มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเชิงนิเวศ การได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลต่อการยอมรับให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ความเข้มแข็งของชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

ชุมชนบ้านทาป่าเปา มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนเช่นเดียวกับพื้นที่ศึกษาในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นต้นแบบในการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีชุมชนต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถช่วยผู้ศึกษาในการวิเคราะห์ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้

2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีกรอบแนวคิดในการศึกษาดูงานด้วยการศึกษาริบทของพื้นที่ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ สภาพทางธรรมชาติของชุมชน ลักษณะทางสังคม การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว และวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน รวมทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน จากนั้นจึงทำการศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อ

วิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นว่าตรงตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ อย่างไร เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในพื้นที่ต่อไป

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพ 3 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษากิจการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษากิจการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา โดยศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา และศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปากับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทาป่าเปา โดยการศึกษาครั้งนี้มีระเบียบวิธีวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกศึกษาพื้นที่ชุมชนบ้านทาป่าเปา หมู่ที่ 6 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน สาเหตุที่เลือกศึกษาชุมชนนี้เนื่องจาก

1) บ้านทาป่าเปา มีปัจจัยที่เหมาะสมสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในชุมชน เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติ

2) ชุมชนบ้านทาป่าเปามีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง คือ วัฒนธรรมไทลื้อ ประกอบกับวิถีชีวิตแบบพอเพียง ซึ่งนอกจากเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนแล้วยังเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย

3) ปัจจุบันชุมชนบ้านทาป่าเปา ได้ดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ปี 2548 ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และการบริการที่พัฒนาแบบโฮมสเตย์

3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) บริบทของพื้นที่

ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพ ประวัติความเป็นมาของชุมชนสภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน กลุ่มและความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหาของชุมชน

2) ปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ศึกษาปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน รวมทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

3) ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศึกษาวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน การแบ่งผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การออกกฎระเบียบ วิธีคิด ทักษะคิดต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งเปรียบเทียบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตรงกับหลักการดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในพื้นที่

3.1.3 ขอบเขตระยะเวลาการศึกษา

การศึกษานี้จะครอบคลุมตั้งแต่ช่วงเริ่มมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนระหว่างปี 2548 จนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทางด้านเอกสาร และรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อใช้ในการศึกษานี้ระหว่างเดือนมกราคม – กรกฎาคม 2553

3.2 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

การศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านท่าป่าเปา ตำบลทาบลาตุก อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน มีวิธีการดำเนินการศึกษาดังนี้

3.2.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

แหล่งข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ประกอบด้วย เอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่ทำการศึกษา คือ บ้านทาป่าเปา โดยรวบรวมเอกสารจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทาป่าเปา รวมทั้งเอกสาร บันทึกข้อมูลของหมู่บ้านทาป่าเปาจากสถานที่ต่างๆ

3.2.2 การศึกษาข้อมูลจากบุคคล

การศึกษาคั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ดังนี้

- 1) กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน
- 2) เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ เกษตรอำเภอ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และเจ้าหน้าที่จากภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 3) ผู้แทนชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นต้น

3.3 ประชากร และผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มประชากรในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ ประชากรที่อยู่ในชุมชนบ้านทาป่าเปา ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของผู้วิจัยในการศึกษาคั้งนี้ โดยประชากรของบ้านทาป่าเปา หมู่ที่ 6 ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีจำนวนทั้งสิ้น 241 หลังคาเรือน มีประชากรรวมกันทั้งสิ้น 837 คน การศึกษาคั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ศึกษาได้คัดเลือกประชากรในการศึกษาสองแบบ ดังนี้

- 1) การเลือกประชากรในการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) โดยเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านทาป่าเปา ประกอบด้วย

- ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนทาป่าเปา ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา จำนวน 5 คน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน การดำเนินงาน วิธีการบริหาร

จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน การแบ่งผลประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาอุปสรรค ตลอดจนวิธีคิดทัศนคติที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านทาป่าเปา

- เจ้าหน้าที่จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เกษตรอำเภอ นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา

2) การเลือกประชากรในการศึกษาแบบบอคต่อ (Snow Ball or Chain Sampling) โดยการเลือกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชาวบ้านในชุมชน ในลักษณะแบบต่อเนื่อง โดยที่ตัวอย่างแรกจะเป็นผู้ให้คำแนะนำในการเลือกตัวอย่างถัดไป และมีการแนะนำต่อไป เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชนอาจจะได้รับผลประโยชน์มากน้อยแตกต่างกัน ในประเด็นเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน ทำให้มองเห็นภาพรวมของสถานการณ์มากยิ่งขึ้น รวมถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ศึกษา

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.4.1 การสัมภาษณ์ (Interview)

1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทาป่าเปา ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน การใช้ทรัพยากร ระบบเศรษฐกิจของชุมชน กลุ่มและความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหาของชุมชน โดยสนทนากับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน และผู้นำชุมชนเป็นหลัก

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ ในประเด็นเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ที่สนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ตลอดจนการออกกฎระเบียบ รวมทั้งการแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.4.2 การสังเกต (Observation)

การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เพื่อให้ทราบขั้นตอนการรับนักท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว และกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.4.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเลือกจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ได้แก่ เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ ผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชนแต่ละระดับ เนื่องจากมีผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในชุมชนมากน้อยแตกต่างกัน และชาวบ้านในชุมชน เป็นต้น ประเด็นการสนทนาจะเกี่ยวกับทัศนคติ ความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยให้ชุมชนเป็นผู้ประเมินผลของการจัดการท่องเที่ยว และประเมินปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในชุมชนทาป่าเปา

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อจำแนกและจัดประเภทข้อมูลตามประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานชุมชนทาป่าเปา ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของชุมชน การใช้ทรัพยากร ระบบเศรษฐกิจของชุมชน กลุ่มและความสัมพันธ์ทางสังคม ปัญหาของชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ตลอดจนการสร้างกฎเกณฑ์ การแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทัศนคติ ความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน รวมถึงข้อเสนอแนะที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2) วิเคราะห์ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่บ้านทาป่าเปา รวมทั้งวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านทาป่าเปาว่า มีความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยหรือไม่ โดยนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน แนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ รวมทั้งแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในชุมชนทาป่าเปา ซึ่งจะก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในทางเศรษฐกิจ วิถีชีวิต และทรัพยากรของชุมชน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน โดยศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา และศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปากับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมสำหรับชุมชนบ้านทาป่าเปา ซึ่งผลการศึกษาสามารถนำเสนอได้ดังนี้

4.1 บริบทชุมชนบ้านทาป่าเปา

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาริบทของชุมชน เพื่อทำความเข้าใจกับพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ ชุมชนบ้านทาป่าเปา โดยในการศึกษาริบทของชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสาร รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านทาป่าเปา ได้ผลการศึกษา ดังนี้

4.1.1 ประวัติชุมชน

บรรพบุรุษของคนในชุมชนทาป่าเปาเป็นชาว “ไทลื้อ” ซึ่งอพยพมาจากเมืองลือสองปันนา เดิมตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านออนหลวย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ บางกลุ่มอพยพมาอยู่ที่บ้านทาทุ่งไผ่ ทาปลาดุก และทาป่าเปา เมื่อปี พ.ศ. 2420 โดยคนกลุ่มแรกที่มาก่อตั้งหมู่บ้าน มีจำนวน 8 คน คือ พ่อหนานน้อยชิ พ่อเต่าจืด พ่อเต่าบุ ลุงหนาน โปธิ พ่อเต่าสุริน พ่อเต่าน้อยเต็ม ลุงแปงคำ และพ่อเต่าหนานเฮือน ทั้ง 8 คน ปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำทา และบริเวณดังกล่าวเป็นป่าดงดิบมีไม้เป่า ไม้สักทอง และไม้อื่นๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่เป็นไม้เป่า ประกอบกับตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำแม่ทา จึงเป็นที่มาของชื่อ “บ้านทาป่าเปา”

ในสมัยแรกที่มาตั้งรกรากนั้นมีพื้นที่ติดต่อกันดังนี้

- ทิศเหนือ จรดบ้านทาปลาตุก จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นทุ่งนาผืนใหญ่
 ทิศใต้ จรดห้วยทรายขาวยาวถึงห้วยโป่งเขตตำบลทาสบเส้า อำเภอแม่ทา จังหวัด
 ลำพูน และฝั่งห้วยขาวหลวง
 ทิศตะวันออก จรดป่าและภูเขาตาดเขตจังหวัดลำปาง
 ทิศตะวันตก จรดน้ำแม่ทายาวถึงเขตตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

รวมเนื้อที่ในตอนนั้นประมาณ 200 กว่าไร่ ต่อมาชุมชนนี้มีประชากรมากขึ้น จึงได้ช่วยกันบุกเบิกพื้นที่ขยายไปทางทิศตะวันออกจนถึงปางควาย ปุ่หนานคำพะพะ ในบริเวณป่าห้วยทรายขาว

การปกครองในสมัยแรกอยู่ในกลางรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2443 บริเวณนี้อยู่ในการปกครองของเจ้าอินททยงยศ โชติ ฒ ลำพูน เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ 9 มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 2 แขวง คือ แขวงในเมืองละปูน (ในเมืองลำพูน) และแขวงเมืองลี แต่ละแขวงแบ่งย่อยออกเป็นแคว้น แคว้น ทาปลาตุก ขึ้นกับแขวงในเมืองละปูน มีการแต่งตั้งผู้ปกครองมียศเป็น “พญา” รองจากพญาเป็น “แสน” ผู้ปกครองระดับตำบลเรียกว่า “แคว้น” และมีผู้ปกครองระดับหมู่บ้านเรียกว่าเป็น “บ้าน” ต่อมามีการตรากฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ใน พ.ศ. 2475 จึงเปลี่ยนนายแคว้นเป็นกำนัน นายบ้านเป็นผู้ใหญ่บ้าน (พระสุธี ภูริปัญญา และคณะ, 2550)

ในช่วงปี พ.ศ. 2535 ได้เกิดความแห้งแล้งอย่างหนัก เนื่องจากก่อนหน้านั้นได้มีการสัมปทานป่าไม้เพื่อใช้ไม้ไปทำไม้หมอนรถไฟ และไม้พื้นรถไฟ แต่ก็มีการบุกรุกลักลอบตัดไม้ โดยเฉพาะต้นสักไปทำเครื่องใช้เฟอร์นิเจอร์ เช่น ตู้ และสร้างบ้าน จนไม้ขนาดใหญ่เกือบหมดป่า ส่งผลให้น้ำในลำธารแห้งเหือด หลังจากที่หมดสัมปทานตัดไม้แล้ว คนในชุมชนเริ่มเข้าใจและเห็นผลกระทบของการตัดไม้ทำลายป่า ดังนั้นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และผู้รู้ทั้งหลายจึงได้ร่วมแรงร่วมใจกันดูแลฟื้นฟูสภาพป่า มีการปลูกป่า ทักษะศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า รวมทั้งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าขึ้น ตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านมีการอนุรักษ์หวงแหนป่า และร่วมกันสอดส่องดูแลให้ป่าคงความอุดมสมบูรณ์จนถึงทุกวันนี้

ชาวบ้านมีการ “เอามื้อ” การลงแขกลงนาช่วยเหลือกัน เช่น การทำนา ทำสวน หรือเมื่อมีผู้เจ็บป่วยจะไปมาหาสู่ และเยี่ยมเยียนกันตลอด โดยปกติคนในชุมชนมักจะพูดคุยหารือแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยถือเอา บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้ร่วมแก้ปัญหาของหมู่บ้าน ส่งผลให้ชุมชนบ้านทาป่าเปาเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาตนเอง มีคณะกรรมการรักษาความสงบ

ประจำหมู่บ้าน มีกฎระเบียบของชุมชนที่ชัดเจน โดยไม่ต้องพึ่งพาหน่วยงานของราชการแต่อย่างใด ชุมชนบ้านทาป่าเปาได้รับมอบจากกรมป่าไม้ให้รับผิดชอบพื้นที่ป่าซึ่งมีเนื้อที่ 8,000 ไร่ ต่อมาได้ขยาย เป็น 10,000 กว่าไร่ บริเวณที่เรียกว่า “ห้วยทรายขาว” โดยมีกฎระเบียบของชุมชนดูแลกันเอง จากความร่วมมือแรงร่วมใจของคนในชุมชน โรงเรียน พระสงฆ์ และผู้นำในชุมชนดังกล่าว ทำให้สภาพป่า มีความอุดมสมบูรณ์จนถึงปัจจุบัน

4.1.2 ลักษณะทางกายภาพของชุมชน

ก. ลักษณะภูมิประเทศ ที่ตั้งและอาณาเขต

ลักษณะพื้นที่ในหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มติดเชิงเขา มีลำห้วยทรายขาวไหลผ่าน กลางหมู่บ้าน มีลำน้ำทาอยู่ทางทิศตะวันตก แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำการเกษตร พื้นที่ป่า มีต้นไม้ ชนิดต่างๆ เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดงดิบเขา มีพรรณไม้นานาชนิด ได้แก่ สัก ประดู่ป่า มะค่าโมง มะค่าแต้ สาคร ดินนํ้า รักใหญ่ ปรงู เต็ง รัง ก่อชนิดต่างๆ จำปี จำปา สารภีป่า ยางแดง ยางปาย สนสองใบ ฯลฯ ป่าชุมชนห้วยทรายขาวเป็นพื้นที่ป่าไม้ใหญ่ และมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง

ข. ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านทาป่าเปาตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอแม่ทา อยู่ห่างจากอำเภอแม่ทา ประมาณ 6 กิโลเมตร และตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งเทศบาลตำบลทาปลาดุก ห่างจากเทศบาลตำบลทาปลาดุกประมาณ 2 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านทาปลาดุก หมู่ที่ 5 ตำบลทาปลาดุก

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านทาทุ่งยาว หมู่ที่ 11 ตำบลทาสบเส้า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ เขตอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านศรีทรายมูล หมู่ที่ 9 ตำบลทาปลาดุก

ค. การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมไปยังหมู่บ้าน และป่าชุมชนมีความสะดวกสบาย ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 52 กิโลเมตร จากถนนชูปเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่ - ลำปาง แยกเข้าหมู่บ้าน และป่าชุมชน ด้านตรงข้ามกับตลาดบ้านทา ระยะทาง 2 กิโลเมตรถึงหมู่บ้าน และป่าชุมชน เป็นถนนลาดยาง ในชุมชนแห่งนี้สามารถใช้การสื่อสารได้ทุกรูปแบบทั้งโทรศัพท์บ้าน และ

โทรศัพท์มือถือ เมื่ออยู่ในป่าสามารถใช้โทรศัพท์มือถือได้ทุกระบบ คือ GSM DTAC และ True move

ง. ประชากรและการปกครอง

ประชากรบ้านทาป่าเปา เดิมเป็นชาวไทลื้อ สืบเชื้อสายต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นชนพื้นเมืองล้านนา แต่ยังคงใช้ภาษา “ไทลื้อ” เป็นภาษาพูดในการสื่อสารภายในหมู่บ้าน มีประเพณีความเชื่อเป็นแบบแผนเอกลักษณ์ บ้านทาป่าเปามีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 837 คน เป็นชาย 421 คน เป็นหญิง 413 คน รวมทั้งสิ้น 214 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือ ทำนา จำนวน 180 ครัวเรือน อัตราค่าจ้างแรงงานในหมู่บ้าน 150 - 200 บาท ต่อวัน รับราชการ จำนวน 5 ครัวเรือน ทำนา ทำสวน จำนวน 180 ครัวเรือน รับจ้างนิคมอุตสาหกรรมและรับจ้างทั่วไป จำนวน 35 ครัวเรือน เลี้ยงสัตว์ จำนวน 18 ครัวเรือน

การปกครอง

บ้านทาป่าเปา มีผู้นำชุมชนในปัจจุบัน คือ นายไพบูลย์ จำหงส์ ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน โดยรายชื่อผู้นำชุมชนของบ้านทาป่าเปาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

1. พ่อหนานเฮือน เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2425
2. พ่อหนานดืบ โทธิเปา เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2435
3. นายเป็ง จำหงส์ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2450
4. นายใจมา (พจน์) จันตะดุก เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2470
5. นายดี มะโนชมพู่ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2487
6. นายดี มะโนชมพู่ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2500
7. นายโต ยะสุยะ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2509
8. นายแก้วมา โยดุก เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2517
9. นายคำ อินเตจ๊ะ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2518
10. นายสม ก้อนดุก เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2519
11. นายบุญเป็ง จันตะดุก เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2520
12. นายสะอาด ยะสุยะ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2527
13. นายสุวรรณ ปุละเปา เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2538
14. นายไพบูลย์ จำหงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2541
15. นายไพบูลย์ จำหงษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านปกครองตั้งแต่ปี 2545 -ปัจจุบัน

จ. กลุ่มและองค์กรภายในชุมชน

ชุมชนทาป่าเปามีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดกลุ่มรักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน และกลุ่มดูแลรักษาป่าชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้

กลุ่มสถาบันการจัดการกองทุนชุมชน เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านในการออมเงิน เพื่อให้สมาชิกสามารถกู้เงินเพื่อนำไปซื้ออุปกรณ์ทางการเกษตร อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านรู้จักการออมเงิน โดยการ “เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย” สถาบันการจัดการกองทุนชุมชนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต ก่อตั้งขึ้นในปี 2541 ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 308 คน และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน มีสมาชิกจำนวน 298 คน ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนหมู่บ้านของชุมชนทาป่าเปา ได้รับการยกฐานะให้เป็นสถาบันการจัดการกองทุนชุมชนแห่งแรกของจังหวัดลำพูน และยังเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคุณงานด้านการออมทรัพย์

กลุ่มแม่บ้าน มีสมาชิก 214 ครั้วเรือน เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มแม่บ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน โดยจะมีการรวมตัวกันเป็นครั้งคราว เมื่อมีงานประเพณีและงานสำคัญต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา การจัดงานเลี้ยงในชุมชน กิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น งานปอยหลวง งานศพ งานสงกรานต์ เป็นต้น นอกจากนั้นกลุ่มแม่บ้านยังมีหน้าที่ทำอาหารจัดเลี้ยงนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักบ้าน โฮมสเตย์ และผู้ที่มาอบรมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

กลุ่มอาสาสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้าน เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือแพทย์ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ที่ทำงานในหมู่บ้าน ระวังและป้องกันโรคระบาด การวางแผนครอบครัว ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 20 คน

กลุ่มอาสาและพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) มีสมาชิกจำนวน 21 ครั้วเรือน ทำหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน การรณรงค์ลดละเลิกอบายมุข การป้องกันยาเสพติด และการป้องกันบรรเทาสาธารณภัยในหมู่บ้าน

กลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนห้วยทรายขาว เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของชาวบ้านในการดูแลรักษาป่า ที่มีสภาพเสื่อมโทรมจากการตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกที่ทำกินของชาวบ้านและนายทุน ให้ฟื้นสภาพสู่ความอุดมสมบูรณ์ คณะกรรมการมีการออกกฎระเบียบของชุมชนเองในการรักษาป่า การใช้ประโยชน์จากป่า ปลุกจิตสำนึกของคนในชุมชน ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 70 คน จำนวน 214 ครัวเรือน

กลุ่มโฮมสเตย์ หรือกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน มีสมาชิกจำนวน 20 ครัวเรือน มีหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน การจัดบ้านพักโฮมสเตย์ การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยว การเป็นวิทยากรในการอบรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การต้อนรับและการบริการด้านอาหาร เป็นต้น

กลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีสมาชิกจำนวน 15 คน ประกอบไปด้วยประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ด้านต่างๆ เช่น การเพาะเห็ด การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ การทำสวนยางพารา พืชสมุนไพร การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

นอกจากนั้นในชุมชนยังมีการแบ่งหน้าที่ในการทำกิจกรรมของหมู่บ้าน ออกเป็น 12 หมวด หมวดละ 16 - 17 คน ทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมของชุมชน เช่น งานศพ 1 งาน จะแบ่งหมวดเพื่อทำหน้าที่เวียนกันไปเรื่อยๆ จนครบ แต่ละหมวดแบ่งกันทำหน้าที่ โดยแต่ละบ้านจะบริจาคข้าวสารให้กับเจ้าของงานศพบ้านละ 1 ลิตร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์

4.1.3 ทรัพยากรของชุมชน

ก. ลักษณะทางกายภาพของป่าชุมชน

ป่าชุมชนห้วยทรายขาวมีที่ตั้งและอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ห้วยกุ่มหมี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ป่าแม่ตายน้อย และอำเภอห้างฉัตร
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11

สภาพภูมิประเทศเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาพิปันน้ำตะวันตก จุดที่สูงที่สุดของป่าชุมชนอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 921 เมตร มีลำห้วยหลักที่ผ่านป่าชุมชนคือ ห้วยต้นผึ้ง ห้วยป่าหอบ ห้วยสะค่าน ห้วยจำหิน ห้วยข่าจิ้น ห้วยป่าสาด ห้วยคำหมี่ ห้วยบุญ และห้วยทรายขาว

สภาพป่าไม้ประกอบด้วย ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบเขาตอนล่าง โดยมีพรรณไม้หลักดังนี้ ไม้เต็ง รัง เหียง ประดู่ แดง มะค่าโมง มะค่าแต้ กาสะลอง ตะแบก ตะเคียนทอง ตีนนก ค้า มะเดื่อ ทองกวาว ไทร ไทรลั่นหมา กลาง ชาน ชานหึ่ง กระโดน สัก ไม้ยางปาย ไม้ไผ่ป่า ไม้ไผ่ข้าวหลาม ไผ่หอบ ไผ่ไร่ ไผ่บง นกฟ้า ส้มป่อย ขางหัวหมู เป็นต้น

สัตว์ป่าประกอบด้วย สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น หมูป่า เก้ง อีเห็น หมาวน กระต่ายป่า ลิงป่า เป็นต้น

สัตว์ปีก ประกอบด้วย ไก่ป่า นกโพระดก นกพญาไฟ นกขิงลอก นกขุนแผน นกกลางหัวงอก นกเอี้ยงเทาหัวขาว นกปรอท นกจับแมลง นกเขาเปล้า เขี้ยวรุ้ง เขี้ยวนกเขา นกเค้าแมว เป็นต้น

ป่าชุมชนห้วยทรายขาวมีพื้นที่ 13,000 ไร่ มีกฎระเบียบของชุมชนดูแลกันเอง ปัจจุบันมีคณะกรรมการป่าชุมชนจำนวน 70 คน เดิมสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์มีต้นไม้ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เนื่องจากเป็นช่วงเริ่มมีการก่อตั้งหมู่บ้าน ยังไม่มีผู้บุกรุกเข้าไปใช้ทรัพยากรในป่ามากนัก เมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการใช้ทรัพยากรภายในป่าและหมู่บ้านมากขึ้น ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมลงเรื่อยๆ

ในปี 2516 สภาพป่าอยู่ในขั้นวิกฤต ป่าต้นน้ำถูกทำลาย เกิดปัญหาน้ำแล้งและไม่มี การปลูกป่าทดแทน สภาพป่าจึงเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีการตัดไม้เผาถ่าน ทำไม้หมอน รถไฟ การตัดไม้ขายให้กับนายทุน จนกระทั่งในปี 2541 เริ่มมีการฟื้นฟูสภาพป่าอย่างจริงจังมากขึ้น ด้วยการดูแลรักษาป่า โดยคนในชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้ทดแทน ชุมชนได้รวบรวมเงินของหมู่บ้าน ซื่อที่ดินบริเวณป่าโซน C (ดูภาพ 4 ประกอบ) จากชาวบ้าน ให้เป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ทำกิน ป้องกันไม่ให้คนภายนอกชุมชนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในผืนป่า สภาพป่าเริ่มกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น อาหาร พืชสมุนไพร แมลงต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่ามีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยชาวบ้านได้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่า จึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Found: SIF) เพื่อทำกิจกรรมพัฒนาป่าชุมชน ศึกษาดูงาน และจัดตั้งกองทุนป่าชุมชน จนสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ในปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของคณะกรรมการป่าชุมชน กล่าวว่

“เมื่อก่อนเป็นที่สวนที่นา แล้วมันพื้นฟูเอง เราเอาเงินไปซื้อแล้วก็ปล่อยให้เป็นป่า เพราะว่าถ้าเราไม่ซื้อไว้เขาก็จะบุกรุกต่อไปเรื่อยๆ ก็เลยซื้อเป็นป่าชุมชนของหมู่บ้าน เดียวนี้ก็เป็นไม้สักพันธุ์ดี ต้นตอนนี้ก็เฝ้าระวังไม้สัก เพราะส่วนมากเขาจะขโมยแต่ไม้ใช้รถ จะตัดทำเป็นสี่เหลี่ยมแล้วแบกออกไป ส่วนมากจะเป็นป่าโซนที่ติดกับบ้านทาปลาตุก ถ้าโซนที่ติดกับถนนชูปเปอร์จะเป็นพวกมีอิทธิพล” (สัมภาษณ์ คำอ้าย บุผา: 28 พฤษภาคม 2553)

นอกจากนั้นยังมีการเฝ้าระวัง ป้องกันทรัพยากรจากคนภายนอก ดังจะเห็นได้จากการสังเกตของผู้วิจัยในช่วงการเก็บข้อมูล มีชาวบ้านจากอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เข้ามาเก็บเห็ดถอบเป็นจำนวนมาก กรรมการป่าชุมชนได้ทำการจดชื่อ ที่อยู่ ทะเบียนรถ แต่ไม่ได้ดำเนินการใดๆ โดยให้เหตุผลว่า เห็ดถอบถุดนี้ก็มีจำนวนมาก แต่ที่เฝ้าระวังเพราะป้องกันชาวบ้านจะนำไม้ย่างอื่นออกไปจากป่าชุมชน

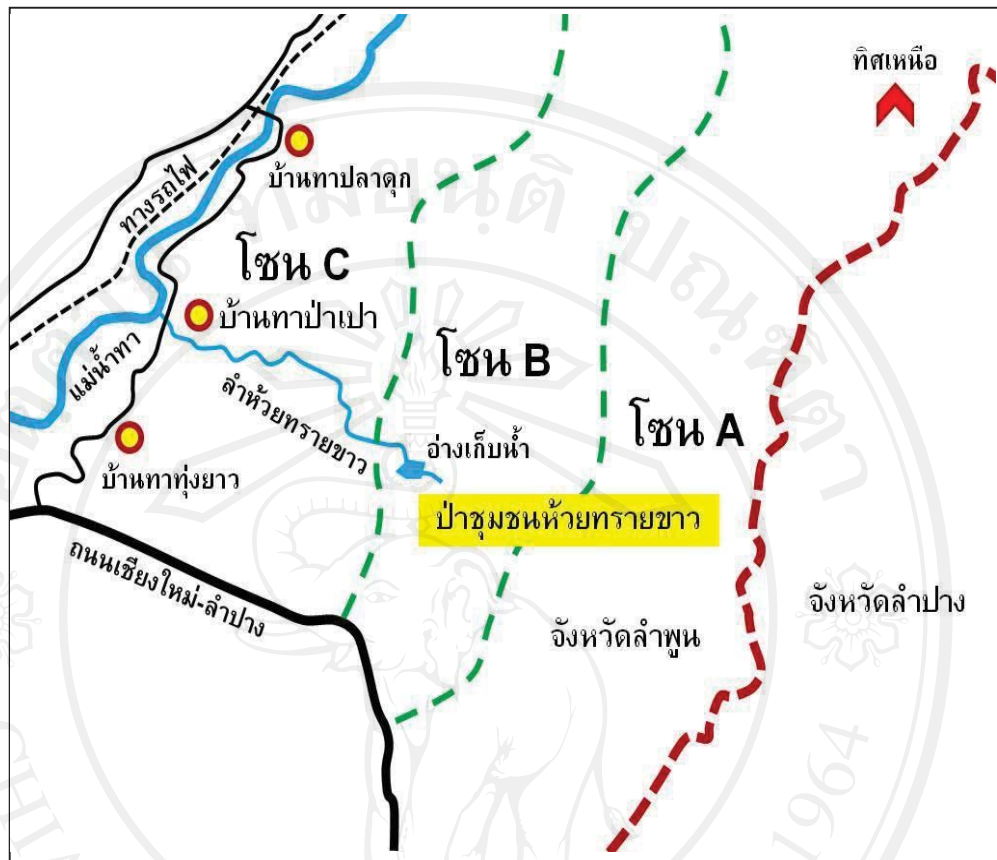
“ถ้าเอาเห็ดไปไม่เป็นไร แบ่งกันกิน แต่กลัวเขาเอาไม้ย่างอื่นออกไปด้วย” (สัมภาษณ์ ไพบูลย์ จำหงษ์: 19 มิถุนายน 2553)

พื้นที่ป่าชุมชนห้วยทรายขาวแบ่งออกเป็น 3 โซน คือ

พื้นที่ป่าโซน A	เป็นป่าที่มีสภาพสมบูรณ์ ลักษณะเป็นป่าดงดิบ
พื้นที่ป่าโซน B	มีสภาพเป็นป่าไม้พื้นฟู
พื้นที่ป่าโซน C	มีสภาพเป็นป่าไม้พื้นฟู

ระเบียบข้อปฏิบัติของป่าชุมชนห้วยทรายขาวมีดังนี้

1. ชาวบ้านสามารถเก็บของป่าเพื่อการบริโภค และนำไปขายเพื่อการยังชีพได้ แต่ต้องช่วยกันปฏิบัติตามกฎระเบียบดังกล่าว
2. หากมีการฝ่าฝืนตัดไม้ บุกรุกที่ทำกินในป่า ล่าสัตว์เพื่อการค้าและความสนุกสนาน มีบทลงโทษกำหนดไว้ร่วมกับกฎหมายของประเทศ
3. ห้ามการจุดไฟเผาป่า รวมถึงบุคคลภายนอกที่เข้ามาเก็บผลประโยชน์จากป่า ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการ

หมายเหตุ: ไม่มีมาตราส่วน

ภาพ 4 แผนที่ป่าชุมชนทาป่าเปา “ป่าชุมชนห้วยทรายขาว”

ที่มา: สํารวจและดัดแปลงข้อมูลจากคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University

ป่าชุมชนห้วยทรายขาวมีความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชมากมาย โดยชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าชุมชนได้มากมายหลายหลากชนิดและใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี ดังตาราง 1

ตาราง 1 ทรัพยากรและช่วงเวลาที่เก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา

ชนิดผลผลิตจากป่า	ส่วนที่ใช้	ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต											
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ผักกูด	ก้าน, ใบ					←***	***	***	**				
ผักหวาน	ยอดอ่อน			**	***	→							
ผักอี	ยอดอ่อน			←***	**								
ผักเสียด	ยอดอ่อน			←***	**								
ผักพ้อคำดีเมีย	ยอดอ่อน					←***	***	***	**				
เห็ดเผาะ (เห็ดถอบ)	ทั้งหมด					**	***	→					
เห็ดโคน	ทั้งหมด					←***	**						
เห็ดไข่ห่าน/เห็ดไข่เหลือง	ทั้งหมด								←***	**			
เห็ดแดง	ทั้งหมด								←***	**			
เห็ดดำ	ทั้งหมด								←***	**			
เห็ดหูหนู	ทั้งหมด					**	***	**	**				
เห็ดขมิ้น	ทั้งหมด					**	***	**	**				
เห็ดลม	ทั้งหมด					**	***	**	**				
กลอย	หัว			←**	***	**	→						
ไผ่รวก	หน่อ, ลำต้น					**	**	**	***	→			
ไผ่ซาง	หน่อ, ลำต้น					**	**	**	***	→			
มะเเฒ่า	ยอด, ผล				←**	***	**	→					
มะเดื่อ	ผล			←**	**	***	**	→					
ควาวเครือ	หัว			←**	***	**	→						
ดอกไม้กวาด	ดอก					**	**	***	**	→			
ไม้เป่า	ใบ, ต้น			←**	***	***	***	***	***	***	***	***	**
ดอกก้าน	ก้าน, ใบ				←***	**	→						
กระเจียว	ดอก					**	**	***	**	→			
ต้นเป้ง	หัว	**	**	**	**	***	***	***	***	**	**	**	**
รางจืด	ราก, ใบ	**	**	**	**	***	***	***	***	**	**	**	**

ตาราง 1 (ต่อ)

ชนิดผลผลิตจากป่า	ส่วนที่ใช้	ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวผลผลิต											
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ไผ่	หัว, ใบ	**	**	**	**	***	***	***	***	**	**	**	**
บุก	หัว			←	→	***							
ตี่ว, เต้า	ยอด				←	→	***	***	**	**			
ตระคร้อ	ผล				←	→	***	***	**	**			
หมี (ไข่น้ำ)	ใบ				←	→	***	***	**	**			
สมอไทย	ผล				←	→	***	***	**	**			
ต๊อบเต่า	ผล				←	→	***	***	**	**			
นมแมว	ผล				←	→	***	***	**	**			

สัญลักษณ์

*** ช่วงที่มีการเก็บผลผลิตมาก

** ช่วงที่มีการเก็บผลผลิตน้อย

↔ ช่วงที่มีผลผลิต

ที่มา: ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทาป่าเปา

ตาราง 2 ทรัพยากรและขอบเขตการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา

ชนิดผลผลิตจากป่า	ส่วนที่ใช้	แหล่งและขอบเขตการใช้ทรัพยากร	ระยะทางจากหมู่บ้านถึงแหล่งทรัพยากร (กม.)	ความยากง่ายในการเข้าถึงทรัพยากร	กลุ่มคนที่ใช้ (ใน/นอกชุมชน)	ความถี่ในการใช้ทรัพยากร (กี่ครั้งต่อปี/ช่วงเวลา)	วิธีการเก็บเกี่ยว	ข้อปฏิบัติในการเก็บเกี่ยวทรัพยากร	ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้อง
ผักกูด	ก้าน, ใบ	เขตป่าใช้ต่อ/ป่าชุมชน	3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บยอด	ยอดอ่อน	
ผักหวาน	ยอดอ่อน		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บยอด	ยอดอ่อน	
ผักอี	ยอดอ่อน		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บยอด	ยอดอ่อน	
ผักเอือด	ยอดอ่อน		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บยอด	ยอดอ่อน	
ผักพ้อคำตีเมย	ยอดอ่อน		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บยอด	ยอดอ่อน	
เห็ดเผาะ	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	ทั้งหมด	ทั้งหมด	
เห็ดโคน	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บดอก	เหลือราก	
เห็ดไข่ห่าน/ เห็ดไข่หูลีง	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บดอก	ทั้งหมด	
เห็ดแดง	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บดอก	ทั้งหมด	
เห็ดดำ	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	เก็บดอก	ทั้งหมด	
เห็ดหูหนู	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บดอก	ทั้งหมด	
เห็ดขมิ้น	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บดอก	ทั้งหมด	
เห็ดลม	ทั้งหมด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บดอก	ทั้งหมด	
กลอย	หัว		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/8	ขุด	เหลือหัวเล็ก	
ไผ่รวก	หน่อ, ลำต้น		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	ขุด, ตัด	เก็บ 60%	
ไผ่ซาง	หน่อ, ลำต้น		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	ขุด, ตัด	เก็บ 60%	
มะเฒ่า	ยอด, ผล		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/3	เก็บยอด/ ผล	ยอดอ่อน	
มะเดื่อ	ผล		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บผล	ทั้งหมด	
กวางเครือ	หัว		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/5	ขุด	เหลือหัวเล็ก	
ดอกไม้กวาด	ดอก		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	ตัด	ดอกที่แก่	
ไม้เป่า	ใบ, ต้น		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/10	เก็บ, ตัด, ขุด	เหลือ บางส่วน	พิธีสืบ ชะตา
ดอกก้าน	ก้าน, ใบ		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/2	ตัด	เหลือหัว ใต้ดิน	
กระเจียว	ดอก		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/4	เก็บดอก	เหลือหัว ใต้ดิน	
ต้นเป้ง	หัว	3	เดินเท้า	ในชุมชน	ตลอดปี	ตัด	ทั้งหมด		
รางจืด	ราก, ใบ	3	เดินเท้า	ในชุมชน	ตลอดปี	ขุด, เก็บ	เหลือเถา		

ตาราง 2 (ต่อ)

ชนิดผลผลิตจากป่า	ส่วนที่ใช้	แหล่งและขอบเขตการใช้ทรัพยากร	ระยะทางจากหมู่บ้านถึงแหล่งทรัพยากร (กม.)	ความยากง่ายในการเข้าถึงทรัพยากร	กลุ่มคนที่ใช้ (ใน/นอกชุมชน)	ความถี่ในการใช้ทรัพยากร (ครั้งต่อปี/ช่วงเดือน)	วิธีการเก็บเกี่ยว	ข้อปฏิบัติในการเก็บเกี่ยวทรัพยากร	ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้อง
บุก	หัว	เขตป่าใช้สอยป่าชุมชน	3	เดินเท้า	ในชุมชน	ตลอดปี	ขุด	เหลือเหง้า	
ไผ่	หัว, ใบ		3	เดินเท้า	ในชุมชน	ตลอดปี	ขุด	เหลือเหง้า	
ตั่ว, เต้า	ยอด		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/3		ยอดอ่อน	
ตระคร้อ	ผล		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/5	เก็บผล	เก็บผล	
หมี (ไข่น้ำ)	ใบ		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/5	เก็บใบ	เก็บใบอ่อน	
สมอไทย	ผล		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/5	เก็บผล	เก็บผล	
ตั่วเต้า	ผล		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/5	ขุด	เก็บผล	
นมแมว	ผล		3	เดินเท้า	ในชุมชน	1/5	เก็บผล	เก็บผล	

ที่มา: ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านทาป่าเปา

จากตาราง 2 จะเห็นได้ว่าความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชภายในป่าห้วยทรายขาวชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้มากมายและใช้ประโยชน์ได้ตลอดทั้งปี

4.1.4 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

ก. ลักษณะทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของชุมชนทาป่าเปา เดิมเป็นสังคมแบบชนบทมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติโดยเฉพาะในแต่ละหมู่บ้านจะมีกลุ่มเครือญาติซึ่งใช้นามสกุลเดียวกันหลายครัวเรือน เช่น มะโนชมพู่ สุทธดุก โมลาดุก ปุละเปา จำหงส์ เป็นต้น เนื่องจากในอดีตชาวบ้านนิยมแต่งงานกันในบ้าน หรือแต่งงานกับหมู่บ้านใกล้เคียง ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความนับถือผู้นำชุมชน ด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านทาป่าเปาส่วนใหญ่เดิมจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบพอยังชีพ เหลือจึงนำไปขาย แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงการทำเกษตรกรรมไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต คนหนุ่มสาวและชาวบ้านบางส่วนจึงนิยมไปทำงาน

ในตัวเมืองจังหวัดลำพูน และนิคมอุตสาหกรรมลำพูนมากขึ้น ส่งผลให้มีคนจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากคำบอกเล่าของนายสุวรรณ ปุละเปา กล่าวว่า

“สมัยก่อนสังคมแคบ แต่งงานกันในหมู่บ้าน คนลือเหมือนกัน ว่านอนสอนง่าย ตอนนี้สังคมกว้างขึ้น มีทั้งเขยอีสาน ภาคกลาง เขยต่างบ้าน ความคิดเห็นก็ไม่เหมือนกัน”

“เวลาฆ่าวัว ได้ก็จะต้องเอาเนื้อมาแบ่งผู้ใหญ่บ้าน เพราะในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชน แต่เดี๋ยวนี้ ถ้าไม่ซื้อกินก็ไม่ได้ สมัยก่อนทุกคนจะเชื่อฟังผู้ใหญ่บ้าน แต่เดี๋ยวนี้บางคนก็เชื่อ บางคนก็ไม่เชื่อ”

“แต่ก่อนจ้าง (แรงงาน) ไปปลูกนวันละ 5 บาท เดี่ยวนี้จ้าง (ค่าจ้าง) เป็นหมื่นก็ไม่พอ (คน) เข้าเมืองไปหางานกันหมด” (สัมภาษณ์ สุวรรณ ปุละเปา: 26 พฤษภาคม 2553)

ข. ลักษณะปัญหาของชุมชน

ประชากรบ้านทาป่าเปาส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ลำไย มะม่วง ขางพารา ปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน ราคาลำไยและผลผลิตทางการเกษตรในแต่ละปีขึ้นอยู่กับราคาตลาด แต่วิถีชีวิตและการประกอบอาชีพของชุมชนในปัจจุบันมีการพัฒนาเปลี่ยนจากวิถีชีวิตแบบเดิมอย่างมาก มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการทำการเกษตรแผนใหม่ ทั้งการทำนา ทำสวน ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตของชุมชนสูงขึ้น ราคาผลผลิตที่ชุมชนขายได้แต่ละปีมีราคาตกต่ำ ทำให้เกิดปัญหาการขาดทุนหรือไม่คุ้มทุน หลายครอบครัวต้องไปกู้เงินจากสถาบันการเงินทั้งนอกระบบและในระบบ ก่อให้เกิดภาวะหนี้สิน ขาดประสบการณ์ในวิชาชีพ ขาดระเบียบวินัยในการบริหารจัดการด้านการเงิน

ปัจจุบันชุมชนทาป่าเปาได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมาสู่การใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ บางครอบครัวมีรายได้จากการหาของป่าจากป่าชุมชนของหมู่บ้านตามฤดูกาล หลายครอบครัวมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากหมู่บ้านทาป่าเปาเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนทาป่าเปาได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการบริหารจัดการทั้งภาคเกษตรและในส่วนของรายได้เสริม เพื่อสร้างให้เกิดเป็นรายได้หลักของชุมชน สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สร้างระบบสวัสดิการชุมชน และระบบการออมทรัพย์ให้เกิดขึ้นในชุมชน

ค. รางวัลที่ชุมชนได้รับ

จากการรวมกลุ่มของชุมชนในการฟื้นฟูป่าชุมชน การสร้างระบบการออมทรัพย์ของหมู่บ้าน การพัฒนาในด้านต่างๆ ของหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนทาป่าเป่าได้รับรางวัลในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ชุมชนได้รับเลือกให้เป็นป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น จากกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีการเปิดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อให้นักศึกษาได้ศึกษาธรรมชาติภายในผืนป่า ในปี 2544
 2. ได้รับรางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่น ระดับจังหวัดประจำปี 2544 จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2545
 3. รางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 4 รางวัลดีเด่นประเภทชุมชน เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2545
 4. รางวัลดีเด่นประเภทชุมชนที่สร้างสรรค์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ รางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2545
 5. รางวัลชนะเลิศการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนดีเด่น เศรษฐกิจพอเพียง จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในปี 2547
 6. รางวัลตำบลเขียวจีดีเด่น ประจำปี พ.ศ. 2547 จากมูลนิธิสถาบันราชพฤกษ์
 7. รางวัลชนะเลิศตำบลพัฒนาดีเด่น จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในปี 2547
 8. รางวัลผู้นำองค์กรเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่น ประจำปี 2548 จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
- นอกจากนั้นในปี 2548 มีการพัฒนาหมู่บ้านและป่าชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คู่วิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยการจัดทำโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคนในหมู่บ้านเป็นอย่างดี
9. รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็นเป็นสุข” เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2549 และได้รับการพิจารณาคัดสรรจากรองจากคณะกรรมการอำนวยการเศรษฐกิจพอเพียงระดับจังหวัด ให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่างของจังหวัดลำพูน ในปี 2549
 10. ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย โดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแห่งประเทศไทย ในปี 2549
 11. รางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในปี 2551

12. ราววัดป่าชุมชนตัวอย่างในระดับประเทศ จากการประกวดป่าชุมชน
โครงการคล้ายิม “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ประจำปี 2552

ง. ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน

1. ด้านภาษาท้องถิ่น

ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านทาป่าเปา มีเชื้อสายไทลื้อ พูดภาษาไทลื้อ เป็นภาษาหลักในการสื่อสารภายในชุมชน ภาษาลื้อเป็นภาษาพูดของชาวบ้าน แต่จะใช้พูดกันใน กลุ่มของคนลื้อด้วยกัน เมื่อออกไปต่างหมู่บ้านจะใช้ภาษาคำเมืองเป็นภาษาในการสื่อสาร สังเกตได้ จากตอนที่ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูล พบว่าชาวบ้านส่วนมากให้ข้อมูลเป็นภาษาคำเมือง แต่หากชาวบ้าน พูดสื่อสารกันในกลุ่มก็จะกลับไปใช้ภาษาลื้อเช่นเดิม

2. ศาสนา ประเพณี และความเชื่อ

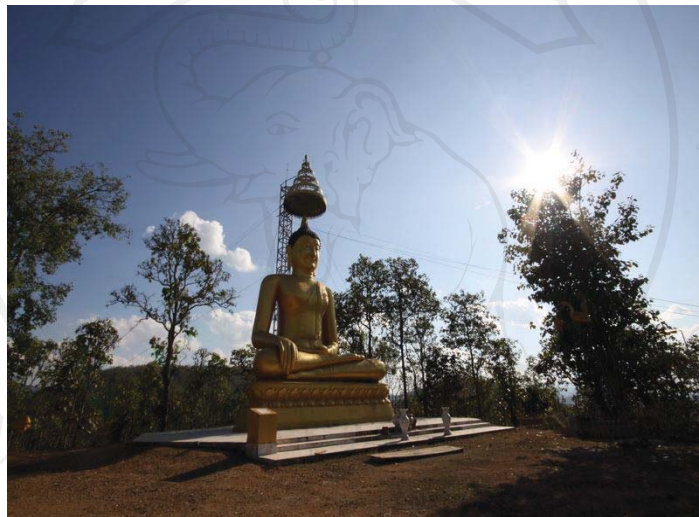
ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ บ้านทาป่าเปามีสถานที่สำคัญทาง ศาสนาอยู่ 2 แห่ง คือ วัดทาป่าเปา ซึ่งเดิมอยู่บริเวณทิศเหนือของหมู่บ้าน ต่อมาพื้นที่บริเวณนั้นได้ กลายเป็นทุ่งนา เพราะเป็นที่ลุ่มและใกล้กับน้ำแม่ทา ทำให้การไปทำบุญที่วัดค่อนข้างยากลำบาก ชาวบ้านจึงย้ายที่ตั้งของวัดมาทางด้านฝั่งตะวันออกของหมู่บ้าน และได้จัดตั้งสำนักสงฆ์ในบริเวณ ทิศตะวันออกของหมู่บ้านจนสำเร็จ เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2418 ได้รับพระราชทาน วิสุคามสีมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2436 ปัจจุบันมีพระสงฆ์จำนวน 2 รูป และสามเณรจำนวน 5 รูป

สถานที่สำคัญทางศาสนาอีกหนึ่งแห่ง คือ พระธาตุคอกงูเห่า ตั้งอยู่ทางทิศ ตะวันออกของหมู่บ้าน บริเวณพื้นที่ของคอกงูเห่า ซึ่งครูบามอญ อริโย เจ้าอาวาสวัดทาป่าเปา เป็นประธานพร้อมด้วยคณะภิกษุ สามเณร คณะศรัทธาบ้านทาป่าเปา ร่วมกันบุกเบิกก่อสร้างวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2499 จนดำเนินการแล้วเสร็จในวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2500 การก่อสร้างคอกงู เห่าจึงแล้วเสร็จโดยสมบูรณ์

ด้านประเพณีและความเชื่อ ชุมชนทาป่าเปามีประเพณีการเลี้ยงผีเสื้อบ้าน และผีขุนน้ำ ทุกปีในวันแรม 9 ค่ำ เดือน 9 (ตรงกับเดือนมิถุนายนของปีปฏิทินสากล) การเลี้ยงผีขุน น้ำจะเตรียมเครื่องเช่น ไห้ว ได้แก่ หัวหมู เหล้า บุหรี่ เมี่ยง ตั้งบูชาเพื่อเป็นการตอบแทนคุณเจ้าป่าที่ ได้ปกป้องรักษา ค้ำครองให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข เพราะเชื่อว่าพิธีกรรมการเลี้ยงผีขุนน้ำ จะส่งผล

ต่อการทำเกษตรกรรม ทำให้ฝนตกตามฤดูกาล มีน้ำใช้ในการเกษตรอย่างอุดมสมบูรณ์ รวมทั้งประเพณีบวชป่า เพื่อเป็นการรักษาป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยจะทำพิธีทุก 2 ปี

นอกจากนี้ยังมีงาน “ประเพณีสงฆ์บูชาพระธาตุคอกุ๋เบี้ย” ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีในวันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 (เหนือ) หรือเดือน 3 (ไทย) รวมทั้งประเพณีตักบาตรเทโวโรหณะทุกปีหลังจากวันออกพรรษา 15 ค่ำ เดือน 11 โดยมีพระสงฆ์และสามเณรในตำบลทาบลาคุกทุกรูปจะออกบิณฑบาต โดยเดินลงมาจากคอกุ๋เบี้ย

ภาพ 5 พระเจ้าตนหลวง บริเวณพระธาตุคอกุ๋เบี้ย

4.1.5 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

บ้านทาป่าเปามีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ คือ ป่าชุมชนห้วยทรายขาว ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 13,000 ไร่ ประกอบด้วยเอกลักษณ์ของชุมชนในด้านวัฒนธรรมไทลื้อ วิถีชีวิตแบบพอเพียงของชุมชน การมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และการจัดบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ ทำให้บ้านทาป่าเปามีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและวิถีชีวิตชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทาป่าเปาสามารถจำแนกได้ดังนี้

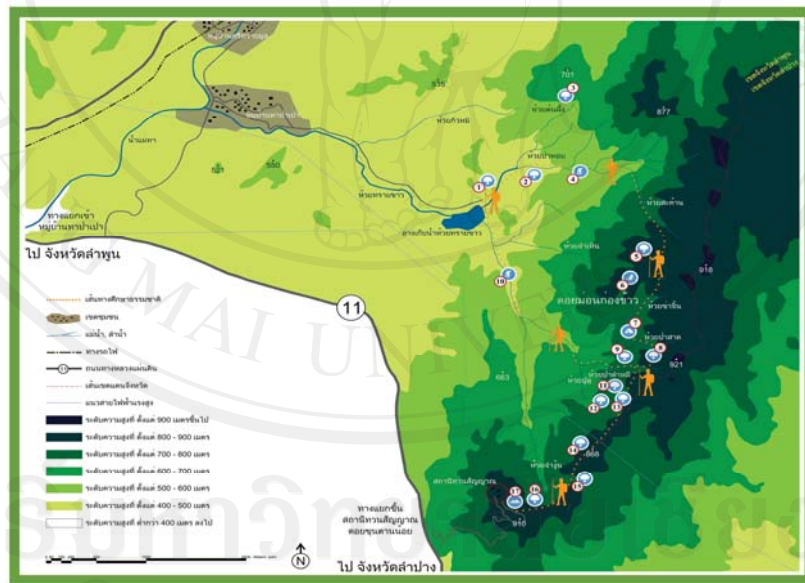
ก. กิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนห้วยทรายขาว

เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชนห้วยทรายขาว สามารถแบ่งออกได้

2 เส้นทาง ดังนี้

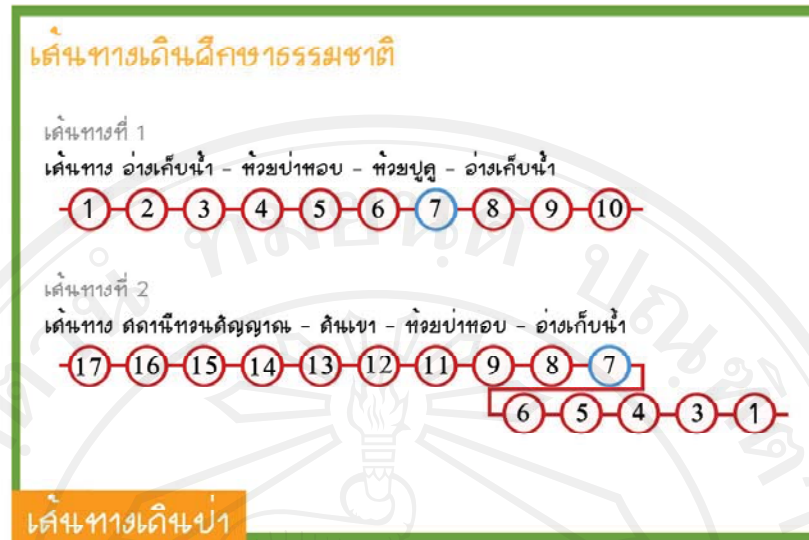
- เส้นทางที่ 1 เส้นทางอ่างเก็บน้ำ – ห้วยป่าหอบ – ห้วยบูลู – อ่างเก็บน้ำ
- เส้นทางที่ 2 เส้นทางสถานีทวนสัญญาณ – สันเขา – ห้วยป่าหอบ – อ่างเก็บน้ำ

นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ความแตกต่างของชนิดพืช โครงสร้างของป่า พืชสมุนไพร โดยในระหว่างเส้นทางนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ดังปรากฏในภาพ 6 และภาพ 7

ภาพ 6 แผนที่เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

ที่มา: สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ, 2549

ภาพ 7 แผนผังเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติเส้นทางที่ 1 และเส้นทางที่ 2

ที่มา: สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ, 2549

หมายเหตุ: เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติทั้ง 2 เส้นทาง แต่ละจุดประกอบด้วยพืชพันธุ์ และบริเวณจุดพักผ่อน แสดงตามลำดับหมายเลข ดังนี้

1. ป่าเต็งรัง	10. ต้นสาต
2. ไม้ไผ่หอบ	11. ป่ายางปาย
3. ป่าเบญจพรรณ	12. ตะเคียนทอง
4. เถาจะค่าน	13. ป่ายางปาย
5. ไทรหิน	14. มะม่วงป่า
6. ไทรลั่นหมา	15. ต้นกร่าง(สูง)
7. พื้นที่พักผ่อน	16. ป่ายางปาย
8. ต้นกร่าง(สูง)	17. จุดชมทิวทัศน์ (สนสองใบ)
9. สัมปอ	

ข. กิจกรรมทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

1. กิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ประกอบด้วย การเข้าเยี่ยมชม พิพิธภัณฑ์โบราณของบ้านทาป่าเปา ซึ่งได้เก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้และของมีค่าของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านทาป่าเปาที่ยังคงเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อและล้านนา รวมทั้งรูปแบบการดำรงชีวิตแบบพอเพียง วิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรม ซึ่งได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน

ภาพ 8 พิพิธภัณฑ์โบราณบ้านทาป่าเปา บริเวณพระธาตุคอกผู้เบีย

2. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรเชิงนิเวศ และวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ภายในบริเวณศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบไปด้วย แปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสารพิษ ผักสวนครัว บ่อดินสาธิตการเลี้ยงปลาจุก โรงเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพ นอกจากนี้ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงแห่งนี้ยังเป็นสถานที่ในการจัดอบรมของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ในการอบรมลูกหนี้ของธนาคารภายใต้แนวคิด “สร้างรายได้ ลดรายจ่าย” เนื่องจากภายในหมู่บ้านมีประชาชนชาวบ้านในด้านต่างๆ มาเป็นวิทยากรในการอบรม ดังนี้

- 1) ผู้มีความรู้ความชำนาญในการเลี้ยงสุกร
- 2) ผู้มีความรู้ความชำนาญในด้านการทำสวนยางพารา

- 3) ผู้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
- 4) ผู้มีความรู้ทางด้านการใช้สมุนไพร
- 5) ผู้ที่มีความรู้ในการทำปุ๋ยหมักชีวภาพและการใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ
- 6) ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ปลูก ขยายพันธุ์ไม้ไม่ผลัดใบ
- 7) ผู้ที่มีความรู้ในการเพาะเห็ด
- 8) ผู้ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ

ภาพ 9 บริเวณศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านท่าป่าเปา

ภาพ 10 บ่อสาธิตการเลี้ยงปลาดุก

ภาพ 11 แปลงปลูกผักปลอดสารพิษ

ค. ด้านการบริการที่พัก

บ้านทาป่าเปามีบริการบ้านพักโฮมสเตย์แก่นักท่องเที่ยว และผู้เข้าอบรม ทั้งหมดจำนวน 20 หลัง เป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย โดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จำนวน 12 หลัง ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ภายใต้คำขวัญ “กินอ่อม นอนอุ่น ที่บ้านทาป่าเปา” กำหนดอัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวคนละ 550 บาท ต่อ 1 คืน รวมอาหาร 3 มื้อ และหากนักท่องเที่ยวประสงค์จะเข้าพักต่อไป คิดค่าบริการเพิ่มอีกวันละ 250 บาท

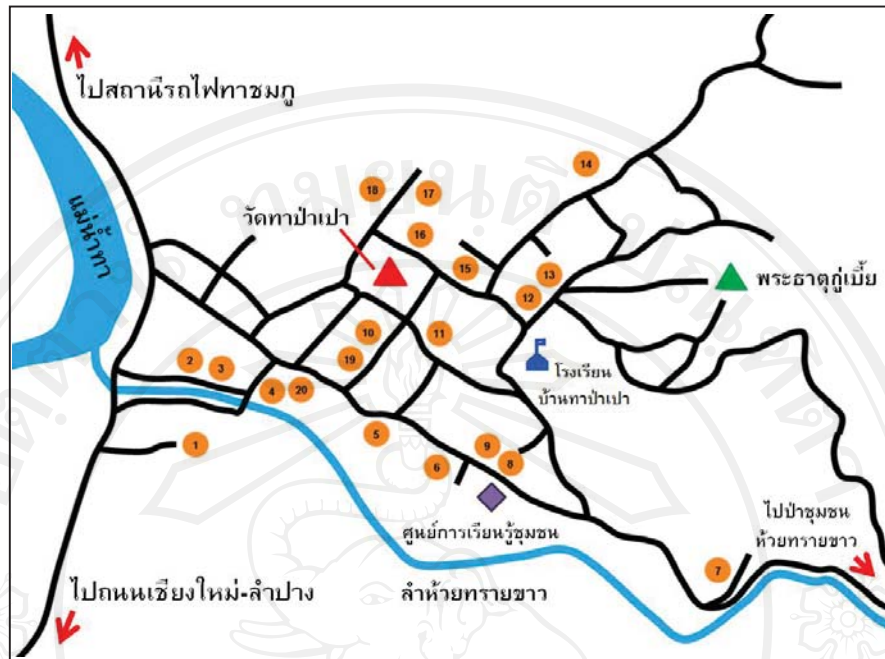
ภาพ 12 ตัวอย่างบ้านพักโฮมสเตย์

ภาพ 13 เกียรติบัตรรับรองมาตรฐาน โฮมสเตย์ประจำปี 2549 – 2551

ภาพ 14 เกียรติบัตรรับรองมาตรฐาน โฮมสเตย์ประจำปี 2552 – 2554

ภาพ 15 แผนที่บ้านโฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่าป่าเปา

รายชื่อเจ้าของบ้านโฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่าป่าเปาทั้งหมด 20 หลัง มีดังนี้

1. นางสาวศรี ชัดเปา	11. นายเดชา เชียงมูล
2. นายอดุลย์ มะโนชมพู่	12. นายภานุภาคย์ คำนาศักดิ์
3. นายทองคำ นนท์เปา	13. นางยุพิน สุทธดุก
4. นางทองทิพย์ ชุกกลาง	14. นางบัวนำ โมลาดุก
5. นายปรัชญา ประจันบาล	15. นางอัมพร จาติระเปา
6. นายคำอ้าย บุผา	16. นางสุปรียา จันทร์หาญ
7. นายวิรัตน์ จำหงส์	17. นายกมล โมลาดุก
8. นายสุวรรณ ปุละเปา	18. นายสวัสดิ์ กัณฑ์วงษ์
9. นางกรรณทิพย์ สุทธดุก	19. นางสังวาล จำหงษ์
10. นายทองวรรณ นนท์เปา	20. นางบัวไหล ปุละเปา

4.2 พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาถึงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน มีวิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านทาป่าเปา ซึ่งได้ผลการศึกษาดังนี้

บ้านทาป่าเปา เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เดิมชาวบ้านมีอาชีพเก็บของป่า ทำการเกษตรแบบพอยังชีพ เมื่อมีการตัดไม้เผาถ่านเพื่อจำหน่าย และการตัดไม้เพื่อทำไม้หมอนรถไฟ ทำให้สภาพป่าเสื่อมโทรมอย่างมาก หลังจากการฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมจากความร่วมมือของคนในชุมชนในปี 2541 ทำให้ป่ากลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม เมื่อป่าในชุมชนกลับสู่ความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับในปี 2548 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการ ให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้าน เนื่องจากบ้านทาป่าเปามีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ สามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ บ้านทาป่าเปาจึงกลายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรเชิงนิเวศ แหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการป่าชุมชน โดยมีประชาชนจากที่ต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงาน จุดเด่นของหมู่บ้าน คือ ป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ การจัดบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ช่วงเวลา โดยช่วงระยะเวลาแรกเป็นช่วงที่มีการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และช่วงระยะเวลาที่สองเป็นช่วงของการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการจัดการโดยชุมชนเอง ซึ่งสามารถแบ่งช่วงเวลาได้ ดังนี้

ช่วงที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่ปี 2548 - 2549

ช่วงที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตั้งแต่ปี 2550 – ปัจจุบัน

ช่วงที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ปี 2548 – 2549

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปาในช่วงที่ 1 เป็นช่วงของการเข้ามาสนับสนุนการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว คือ อาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ อดีตหัวหน้าภาควิชาการท่องเที่ยวมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น เชียงใหม่ จากการสัมภาษณ์อาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ให้ข้อมูลว่าได้รับทุนวิจัยจากสำนักงานการอุดมศึกษา เครือข่ายภาคเหนือในปี 2547 จึงทำวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากภาคเหนือมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ มีแหล่งธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวมากมาย แต่ผลประโยชน์

เรื่องการท่องเที่ยวจะตกอยู่ในกลุ่มผู้ประกอบการมากกว่า หนึ่งที่ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยว สาเหตุที่เลือกพัฒนาชุมชนบ้านทาป่าเปา ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากบ้านทาป่าเปามีองค์ประกอบด้านต่างๆ ที่เหมาะสม คือ ชุมชนเข้มแข็งโดยเฉพาะผู้นำชุมชนมีภาวะผู้นำสูง ความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ ชุมชนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว เช่น มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ คือ วัฒนธรรมไทลื้อป่าชุมชนที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ประกอบกับขณะนั้นชุมชนเริ่มประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจในชุมชน ราคาผลผลิตลำไยตกต่ำ ชาวบ้านบางส่วนลักลอบตัดไม้ทำลายป่า จึงมองเห็นว่าหากมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนน่าจะเป็นรายได้เสริมทางหนึ่งให้กับชุมชน

ในช่วงแรกที่เข้าไปสนับสนุนด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีการจัดอบรมเสริมความรู้พิเศษด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สร้างวิสัยทัศน์และจัดทำโครงสร้างองค์กรบริหารการท่องเที่ยว คัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านร่วมเป็นกรรมการ เพื่อทำหน้าที่จัดการท่องเที่ยวของชุมชน อบรมแกนนำกลุ่มท่องเที่ยวเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ซึ่งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยส่วนใหญ่ จะคัดเลือกมาจากตัวแทนกลุ่มต่างๆ แบ่งหน้าที่ออกเป็น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายทำอาหาร ฝ่ายบัญชี ฝ่ายมัคคุเทศก์ ฝ่ายวิทยากร

จากนั้นได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ โดยคัดเลือกบ้านที่มีความพร้อมในการเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ คัดเลือกจากบ้านที่สะอาด ปลอดภัย สภาพแวดล้อมดี ที่สำคัญคือ เจ้าของบ้านจะต้องเปิดใจ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และมีความเป็นกันเองกับนักท่องเที่ยว ในระยะแรกมีบ้านโฮมสเตย์นำร่อง 3 หลัง อาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ มีความเห็นว่าหลังจากมีการจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ในหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้น ดูแลสภาพแวดล้อม สิ่งแวดล้อม บริเวณที่พักอาศัย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากขึ้น ต่างจากช่วงแรกที่ชาวบ้านยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการดูแลสภาพแวดล้อมเท่าที่ควร คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและชาวบ้านบางส่วน ได้ไปศึกษาดูงานตัวอย่างบ้านโฮมสเตย์ที่มีการดำเนินการและประสบความสำเร็จในขณะนั้น ที่หมู่บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประสบความสำเร็จจากการศึกษาดูงานบางส่วน ชาวบ้านได้นำมาปรับใช้กับการจัดการบ้านพักโฮมสเตย์บ้านทาป่าเปา โดยมีการกำหนดระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์ ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันออกกฎระเบียบบ้านโฮมสเตย์ดังนี้

1. เจ้าของบ้านต้องปรับปรุงดูแล ตกแต่งบ้านของตนเอง และบริเวณรอบๆ ให้สะอาดถูกสุขลักษณะอยู่เสมอ
2. ดูแลด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และซ่อมแซมสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในที่พักให้ใช้งานได้ดี
3. ดูแลความสะอาด ช่วยกันประดับดอกไม้ต้นไม้ ปลูกลูกแตงบริเวณบ้านและแหล่งท่องเที่ยวให้สวยงาม ไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งปฏิกูลที่ทำลายสิ่งแวดล้อม
4. เอาใจใส่ดูแล พุดคุยกับนักท่องเที่ยวเปรียบประดุจญาติมิตร ตลอดช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก
5. ทำความสะอาดห้องน้ำอย่างดี ถูกสุขลักษณะ
6. ที่นอนต้องสะอาดมีการเปลี่ยนผ้าปูที่นอน อุปกรณ์การนอนสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าพักทุกครั้ง
7. มีการกำจัดแมลงที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอยู่เสมอ โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน
8. ห้ามแตะต้องสิ่งของเครื่องใช้ทุกชนิดของนักท่องเที่ยว
9. ห้ามรับนักท่องเที่ยวโดยลำพัง ต้องแจ้งศูนย์ข้อมูลหมู่บ้านทุกครั้ง
10. ปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านทาปาปาโดยเคร่งครัด

สำหรับค่าบริการบ้านพักโฮมสเตย์ ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดอัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวที่เข้าพักโฮมสเตย์ในอัตรานักท่องเที่ยวคนละ 550 บาท ต่อ 1 คืน รวมอาหาร 3 มื้อ และหากนักท่องเที่ยวประสงค์จะเข้าพักต่อไปคิดค่าบริการเพิ่มอีกวันละ 250 บาท

การจัดการบ้านพักโฮมสเตย์จะมีการแบ่งคิวการรับนักท่องเที่ยวเข้าพักบ้านโฮมสเตย์ เช่น มีบ้านโฮมสเตย์ 6 หลัง รอบที่ 1 มีนักท่องเที่ยวมาพัก 2 หลัง เจ้าของบ้านหลังที่ 1 และ 2 รับนักท่องเที่ยวเข้าพัก รอบที่ 2 มีนักท่องเที่ยวมาพัก 3 หลัง เจ้าของบ้านหลังที่ 3, 4 และ 5 รับนักท่องเที่ยวเข้าพัก การจัดระบบแบบนี้เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับเจ้าของบ้านโฮมสเตย์ ต่อมาในปี 2549 บ้านโฮมสเตย์ทาปาปาได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยปี 2549 – 2551 จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ร่วมกันออกสำรวจเส้นทางเดินป่าภายในป่าห้วยทรายขาว มีการจัดเส้นทางการท่องเที่ยว ออกกฎระเบียบการท่องเที่ยวในป่าชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ระดมความคิดเห็น และร่วมกันออกระเบียบการท่องเที่ยวของบ้านทาปาปา โดยอาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ ร่วมให้ข้อสังเกตการณ์ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เส้นทางในการนำชมป่ามีจำนวน 2 เส้นทาง โดยนักท่องเที่ยวและผู้นำทางจะต้องเดินบนเส้นทางที่กำหนดไว้เท่านั้น

เส้นทางเหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทุก 2 ปี เพื่อให้สภาพแวดล้อมมีการฟื้นตัว โปรแกรมในการเดินป่า 3 โปรแกรมประกอบด้วย

โปรแกรมที่ 1 ไป – กลับ 1 วัน ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ 6 ชั่วโมง ออกเดินทางเวลา 8.00 น. เริ่มตั้งแต่ ส่อมจอม จำเริญ ป่าจำดับ สันกันทา วังชุมกู่ ห้วยปู่ดี สิ้นสุดกิจกรรมที่ศาลาป่าชุมชน กิจกรรมประกอบด้วย การชมพันธุ์ไม้ ป่าไม้ ยาสมุนไพร การหุงข้าวด้วยกระบอกไม้ไผ่ สาธิตการหาอาหารป่าเพื่อการยังชีพ ฯลฯ กลับออกจากป่าเวลา 14.00 น.

โปรแกรมที่ 2 แบบค้างคืน 2 วัน 1 คืน เป็นการท่องเที่ยวแบบกึ่งผจญภัย ภูมิประเทศแบบเดินลงเขา ระยะทาง 30 กิโลเมตร ออกเดินทางเวลา 8.00 น. โดยเริ่มตั้งแต่จุดที่ตั้งเรดาร์ ชมวิวทิวทัศน์จังหวัดลำปาง – ลำพูน บนหลักเขตแดนสองจังหวัด เดินทางต่อไปที่ทรายไหลแล้ง ถึงจุดต้นน้ำห้วยทรายขาว ผ่านป่าปงป่องยาว เดินต่อไปยังปางครั้ง ห้วยน้ำจ่าน้ำซับ เหล่าเจ็ดตัว ซึ่งเป็นเส้นทางเดินของสัตว์ป่า ต่อไปยังป่าคำหมี ชมการเก็บน้ำผึ้งป่าที่ต้องอาศัยภูมิปัญญา ต่อไปที่ห้วยปราสาท พักค้างคืนที่ห้วยขาจิ้น วันรุ่งขึ้นเดินทางต่อไปชมนกที่ห้วยจำเริญ ห้วยป่าหอบ ห้วยสะค่าน สักกันทา สิ้นสุดที่ศาลาป่าชุมชน กลับออกจากป่าเวลา 14.00 น. ในวันรุ่งขึ้น

โปรแกรมที่ 3 ค้างคืน 3 วัน 2 คืน เป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางเดียวกับเส้นทางที่ 2 แต่เป็นการเดินย้อนกลับขึ้นเขา นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการยังชีพในป่า การหาของป่า กิจกรรมต่างๆ เช่น การเก็บน้ำผึ้ง การหาอาหารป่า เป็นต้น

นอกจากนั้นชุมชนยังร่วมกันออกระเบียบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในป่าชุมชนห้วยทรายขาว และระเบียบของผู้นำทาง เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่า การจัดให้มีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับป่าที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีอาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ สนับสนุนแนวทางและให้ข้อชี้แนะทำให้ได้ระบียบดังนี้

ระเบียบในการท่องเที่ยวในป่าชุมชนห้วยทรายขาว

1. การท่องเที่ยวในป่าชุมชนจะต้องแจ้งคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ล่วงหน้าอย่างน้อย 2 วัน
2. นักท่องเที่ยวต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับสถานที่
3. ห้ามพกอาวุธ อุปกรณ์จับสัตว์ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ยาเสพติด และของมีคมทุกชนิด เข้ามาในหมู่บ้านและป่าชุมชน รวมทั้งห้ามส่งเสียงดัง และเล่นการพนันทุกชนิด
4. การเดินป่าต้องมีผู้นำทางของหมู่บ้านไปด้วยทุกครั้ง เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จึงได้จัดให้มีมัคคุเทศก์ดูแลนักท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวแบบไป - กลับ

นักท่องเที่ยว 1-5 คน จะมีมัคคุเทศก์ 1 คน ส่วนกรณีการท่องเที่ยวแบบพักค้างแรมในป่า นักท่องเที่ยว 2-3 คน จะมีมัคคุเทศก์ 2 คน นักท่องเที่ยว 4-5 คน จะมีมัคคุเทศก์ 3 คน นักท่องเที่ยวมากกว่า 6 คนขึ้นไป เพิ่มมัคคุเทศก์อีก 1 คน ต่อ นักท่องเที่ยว 2 คน

5. ในระหว่างการเดินป่าให้ปฏิบัติตามความเชื่อของชุมชน คือ ห้ามใช้มือตักน้ำจากลำธารหรือแอ่งน้ำโดยตรง ให้ใช้ใบตองม้วนเป็นกรวย หรือภาชนะตักน้ำแทน โดยภาชนะดังกล่าวห้ามใช้หมอนึ่งข้าวตักน้ำ ห้ามโหนหรือนั่งบนเถาวัลย์ เนื่องจากคนโบราณมีความเชื่อว่า หากไม่ปฏิบัติตามจะเกิดลมพายุหรือมีสิ่งรบกวนอื่นๆ ระหว่างการเดินป่า

6. ห้ามล่าสัตว์ จับสัตว์ ยิงสัตว์ ห้ามขุดจืด สลักสัญลักษณ์ต้นไม้ และห้ามนำพรรณไม้รวมทั้งของป่าทุกชนิดออกนอกพื้นที่

7. ห้ามพูดหยาบคายระหว่างการเดินป่า รวมทั้งห้ามประพาศพิศดารประเพณีของท้องถิ่น

8. ห้ามก่อไฟ ก่อนได้รับอนุญาต

9. ห้ามทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล ระหว่างการเดินป่า หรือการทิ้งขยะลงในลำห้วย

10. ห้ามเดินออกนอกเส้นทางโดยเด็ดขาด และให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบความเชื่อของป่า คำแนะนำของมัคคุเทศก์

ทั้งนี้ผู้ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย และชุมชนบ้านทาป่าเปา จะไม่รับผิดชอบต่อความเสียหายใดๆ ที่อาจเกิดขึ้น

ระเบียบของผู้นำทางที่ต้องยึดถือทุกครั้งที่ทำนักท่องเที่ยวเดินป่า

1. เตรียมสิ่งของและสิ่งที่ใช้ในการรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยวให้พร้อม เช่น อุปกรณ์เดินป่า ของใช้ อาหาร น้ำ ยา เต้นท์ ฯลฯ

2. ดูแลรับผิดชอบนักท่องเที่ยว และอยู่กับนักท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง จนกระทั่งส่งกลับอย่างปลอดภัย ห้ามปล่อยให้นักท่องเที่ยวอยู่ตามลำพัง ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น

3. การพานักท่องเที่ยวเดินป่า ไม่ควรพากลับเส้นทางเดิม ยกเว้นเกิดอุบัติเหตุฉุกเฉินจำเป็นเร่งด่วน แต่ต้องโทรศัพท์รายงานและขออนุญาตจากฝ่ายจัดการก่อน

4. ให้มีวิทยุหรือโทรศัพท์มือถือติดตัวไปด้วยทุกครั้ง

5. จัดให้มีจุดพักนักท่องเที่ยว โดยสังเกตจากอาการของนักท่องเที่ยวว่า ควรจะหยุดพักผ่อนขนาดไหน

6. ห้ามดื่มสุราในระหว่างการปฏิบัติงานโดยเด็ดขาด

7. การสูบบุหรี่ให้ระวังเรื่องไฟไหม้ และคว้นบุหรี่รบกวนนักท่องเที่ยว

8. ให้มีปืนลูกซอง 6 นัด 1 กระบอก ติดตัวไปด้วยทุกครั้งที่เป็นโปรแกรมค้างในป่า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความคุ้มครองแก่นักท่องเที่ยว เช่น การป้องกันจากสัตว์ร้าย ห้ามใช้ล่าสัตว์ จับสัตว์ทุกชนิด ในกรณีที่จะต้องจับสัตว์เพื่อแสดงให้เห็นนักท่องเที่ยวได้ชมเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในป่า เช่น การจับปู ปลา ฯลฯ สามารถแสดงให้เห็นได้ โดยไม่ทำให้สัตว์ได้รับอันตรายหรือบาดเจ็บ จากนั้นให้ปล่อยสัตว์กลับสู่ธรรมชาติ
9. ห้ามทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูล บริเวณที่สาธารณะ หรือในลำห้วย ฝ้าฝืนถูกปรับ
10. ห้ามพานักท่องเที่ยวเดินออกนอกเส้นทางไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้น ห้ามให้มีการขีดเขียนพรรณไม้ทุกชนิด และห้ามนำของออกจากป่า
11. ให้พักอยู่บริเวณใกล้เคียงกับนักท่องเที่ยวเพื่อคอยดูแลรักษาความปลอดภัย
12. ให้รักษากฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชนห้วยทรายขาวอย่างเคร่งครัด

ค่าบริการที่เรียกเก็บจากนักท่องเที่ยวในกิจกรรมเดินป่า มีดังนี้

การท่องเที่ยวแบบ ไป – กลับ 1 วัน คิดค่าบริการคนละ 250 บาท ต่อคน (ไม่รวมอาหารมื้อกลางวัน) ออกเดินทางอย่างน้อย 2 คน

การท่องเที่ยวแบบค้างคืน 2 วัน 1 คืน คิดค่าบริการคนละ 650 บาท ต่อคน (รวมอาหาร 4 มื้อ) ถ้าไม่รวมอาหารคิด 570 บาท ต่อคน ออกเดินทางอย่างน้อย 2 คน

การท่องเที่ยวแบบค้างคืน 3 วัน 1 คืน คิดค่าบริการคนละ 950 บาท ต่อคน (รวมอาหาร 7 มื้อ) ถ้าไม่รวมอาหารคิด 890 บาท ต่อคน ออกเดินทางอย่างน้อย 2 คน

หมายเหตุ การเดินทางนำเที่ยวในป่าจะบริการนักท่องเที่ยวตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป

การจัดการด้านการตลาด

ในด้านการตลาดชุมชนได้รับคำแนะนำ และส่งเสริมด้านการตลาดจากอาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ โดยในช่วงแรกรูปแบบการตลาดเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านวิทยุชุมชน ในจังหวัดลำพูน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีทักษะด้านภาษาต่างประเทศน้อย กลุ่มเป้าหมายทางการท่องเที่ยวในช่วงแรกจึงเป็นกลุ่มข้าราชการ กลุ่มห้างร้านต่างๆ ในจังหวัดลำพูน หน่วยงานองค์กรท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ดังนั้นโฮมสเตย์ชุมชนบ้านทาป่าเปาจึงเป็นที่พักรอรับผู้เข้าอบรม ที่เดินทางมาอบรมในจังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของการบริการที่พัก ประกอบกับการที่หมู่บ้านทาป่าเปาเป็นหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลต่างๆ มากมายทั้งในด้านป่าชุมชน การจัดการกลุ่มออมทรัพย์ การมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน จึงกลายเป็นแหล่งในการศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ การเข้า

มาศึกษาดูงานในตัวจังหวัดลำพูน และการศึกษาดูงานที่บ้านทาป่าเปา ทำให้เกิดการประชาสัมพันธ์ชุมชนทาป่าเปาในลักษณะของการบอกต่อจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง ทำให้มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะหน่วยงานองค์การบริหารส่วนตำบลจากภาคต่างๆ สำหรับการเดินป่าศึกษาธรรมชาติจะได้รับความสนใจในกิจกรรมนี้จากกลุ่มนักเรียนนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้การที่บ้านพักโฮมสเตย์บ้านทาป่าเปา ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยในปี 2549 จากสำนักงานการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ได้รับการบรรจุในเวปไซด์ของสำนักงานการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จึงเป็นช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้สนใจ รวมทั้งการที่บ้านทาป่าเปาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้รายการโทรทัศน์ “คนไทยไม่ท้อ” เข้ามาถ่ายทำวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนในปี 2549 ทำให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จักมากขึ้น ผ่านสื่อโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต

การจัดการเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่

แม้ว่านักท่องเที่ยวจะเริ่มเข้ามาศึกษาดูงานและท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น แต่ชุมชนมีระบบการจัดการควบคุมนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชน นายไพบูลย์ จำหงษ์ กล่าวว่า แม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน เข้ามาพักในหมู่บ้านมากขึ้น แต่ชุมชนมีการจัดการเพื่อไม่ให้เกินความสามารถในการรองรับของชุมชน เช่น บ้านโฮมสเตย์แต่ละหลังจะรับแขกที่มาพักไม่เกิน 4 คน เนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดผลกระทบกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และสามารถต้อนรับให้บริการผู้ที่มาพักได้อย่างทั่วถึง หากมีผู้มาศึกษาดูงานจำนวนมาก 100 คนขึ้นไป ชุมชนได้มีการบริการที่พักโดยภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีบ้านพักโฮมสเตย์อีก 2 หลัง ซึ่งบ้านพักโฮมสเตย์หลังใหญ่ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 50 คน อีก 1 หลัง รองรับได้ไม่เกิน 30 คน และมีการกระจายนักท่องเที่ยวเข้าพักตามบ้านโฮมสเตย์ในหมู่บ้านอีก 20 หลัง ซึ่งเป็นโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 12 หลัง

ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาในหมู่บ้าน ต้องทำการจองล่วงหน้า และจ่ายค่ามัดจำ โดยชุมชนจะมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวตามที่จะสามารถให้บริการได้ เนื่องจากหากนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปจะกระทบต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการเรื่องอาหาร เพราะต้องมีการจัดเตรียมวัตถุดิบในการประกอบอาหารให้เพียงพอ รวมทั้งบุคลากรในการดำเนินงาน คือ กลุ่มแม่บ้านในชุมชนเพื่อประกอบอาหารแก่นักท่องเที่ยวและผู้เข้าชม

ด้านการกระจายรายได้

คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ได้มีการกำหนดการแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยจำแนกได้ดังนี้

ค่าตอบแทนกิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์ สำหรับเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ ได้มีการกำหนดผลตอบแทนให้เจ้าของบ้านที่รับนักท่องเที่ยวเข้าพักโฮมสเตย์ ในอัตรา 380 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ต่อ 1 วัน ซึ่งเรียกเก็บจากนักท่องเที่ยวคนละ 550 บาทต่อคนต่อวัน โดยเงินจำนวนนี้แบ่งออกเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังนี้

ค่าที่พัก 100 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ต่อวัน

ค่าบริการ 100 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน ต่อ วัน

ค่าอาหารใส่บาตร 30 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน

ค่าอาหารนักท่องเที่ยว 3 มื้อ 150 บาท ต่อนักท่องเที่ยว 1 คน

ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ จากกิจกรรมเดินป่า จะได้รับผลประโยชน์ดังนี้

ค่าตอบแทนมัคคุเทศก์ 1 คน ได้ค่าตอบแทนวันละ 300 บาท

ค่าอาหารและน้ำดื่มของนักท่องเที่ยว 1 คน คิดมื้อละ 50 บาท

ค่ารถรับส่งไปยังจุดเร่ดาร์สำหรับนักท่องเที่ยวคนละ 100 บาท

ค่าเดินทันทักท่องเที่ยว 1 คน คิดวันละ 100 บาท

นอกจากนี้ยังมีการหักผลตอบแทนจากการท่องเที่ยว ร้อยละ 10 เพื่อเป็นเงินกองกลางของหมู่บ้าน สำหรับใช้ในการบำรุงกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งการปรับปรุงสาธารณูปโภคในชุมชน

ช่วงที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ปี 2550 – ปัจจุบัน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ปี 2550 – ปัจจุบัน เป็นการจัดการที่ชุมชนดำเนินการจัดการโดยคนในชุมชน คณะทำงาน คือ กลุ่มกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน หรือกลุ่มโฮมสเตย์บ้านทาป่าเปา แบ่งหน้าที่ออกเป็น ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายทำอาหาร ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ ฝ่ายมัคคุเทศก์ และฝ่ายวิทยากร แต่ละฝ่ายจะมีผู้รับผิดชอบ 2 - 3 คน ซึ่งจะมีการประชุมเตรียมงานกิจกรรมและจัดเตรียมบ้านพัก ก่อนที่จะมีนักท่องเที่ยวหรือคณะผู้ศึกษาดูงานเข้ามาในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการปฏิบัติงานต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาดูงาน กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมในด้านการศึกษาดูงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรเชิงนิเวศ การอนุรักษ์ป่า และการจัดการกลุ่มออมทรัพย์

ด้านโปรแกรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ไม่ได้มีการกำหนดวัน เวลา ที่ชัดเจนในแต่ละกิจกรรม เนื่องจากผู้ที่มาเยี่ยมชมในหมู่บ้านแต่ละกลุ่มมีความสนใจที่แตกต่างกัน จึงไม่ได้มีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจะทำ ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยวและคณะผู้ศึกษาดูงาน เช่น นักท่องเที่ยวกลุ่ม ก ต้องการศึกษาดูงานเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ป่า โดยจะนำนักท่องเที่ยวไปชมกิจกรรมการสาธิตด้านการเกษตรในฐานต่างๆ ภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เช่น ฐานการทำปุ๋ยหมัก ฐานการเพาะเห็ด ในด้านการอนุรักษ์ป่าจะพานักท่องเที่ยวไปชมการทำฝายในป่า และพารวมสภาพป่าที่เคยได้รับการฟื้นฟูรวมทั้งพืชสมุนไพรต่างๆ ส่วนนักท่องเที่ยวกลุ่ม ข ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตการทำเกษตร วิถีชุมชน จะพาไปคู่วิธีการทำนา การเก็บกล้าไย เป็นต้น ซึ่งกรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ที่คำนึงถึงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่กล่าวว่า

“โปรแกรมที่ว่าเวลานี้ต้องไปที่นั่นที่นี่ เราไม่ได้กำหนดขนาดนั้น เพราะแขกที่มาแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน บางกลุ่มจะดูเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การอนุรักษ์ เขาก็จะแจ้งให้เราทราบก่อน บางกลุ่มจะชมวิถีชีวิต ถ้าเป็นช่วงทำนา ก็จะพาไปทำนา พาไปเก็บกล้าไย อย่างเรื่องอาหารปกติจะเป็นอาหารพื้นเมือง ถ้าคนภาคใต้มาก็ต้องปรับเปลี่ยนเมนูอาหาร” (สัมภาษณ์ ใพบูลย์ จำหงษ์: 30 พฤษภาคม 2553)

สำหรับ โปรแกรมการเดินป่าและเส้นทางเดินป่าในช่วงที่ 2 นี้ มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับจำนวนบุคลากร และไม่ให้กระทบกับการทำงานในอาชีพหลักของชุมชน เพื่อให้สะดวกต่อการจัดการของชุมชน โดยโปรแกรมที่ 1 เป็นการเดินทางระยะไกล ใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมง ใช้เส้นทางเดินป่าบริเวณป่าโซน C ส่วนโปรแกรมที่ 2 เป็นการเดินทางระยะไกล ไป – กลับ 1 วัน ออกเดินทางตั้งแต่เวลา 9.00 – 15.00 น. โดยเริ่มตั้งแต่จุดที่ตั้งเรดาร์ สิ้นสุดที่ศาลาป่าชุมชน กลับออกจากป่าเวลา 15.00 น. การเดินป่าในโปรแกรมนี้เป็นการเดินทางที่ครอบคลุมบริเวณป่าโซน A โซน B และ โซน C

ส่วนโปรแกรมการเดินป่าแบบพักค้างคืน โปรแกรมที่จัดไว้ในช่วงที่ 1 เป็น โปรแกรมที่ต้องใช้บุคลากรจำนวนมากเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ประกอบกับเป็นการเดินทางระยะไกลที่ต้องพักค้างคืน ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องมีความพร้อมด้านสภาพร่างกายพอสมควร ดังนั้น ในช่วงที่ 2 การเดินทางระยะไกลจึงปรับโปรแกรมการเดินป่าแบบพักค้างคืน เหลือเพียงการเดินทางระยะไกลแบบไม่พักค้างคืนแทน เพื่อความสะดวกในการจัดสรรบุคลากรในการดูแลนักท่องเที่ยวและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเอง

นอกจากนั้นการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวบางครั้งไม่เอื้อต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เช่น ก่อนหน้านี้ชุมชนเคยจัดโปรแกรมนั่งล่องเกวียนชมหมู่บ้าน แต่ในระยะยาวโปรแกรมนี้ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง เพราะขาดกำลังคนในการดูแล ลี้ยงวัว ประกอบกับกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน จะเน้นการศึกษาดูงาน ชมวิถีชีวิตชุมชน นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนใหญ่ คือ ผู้ที่สนใจในกิจกรรมจริงๆ เช่น กลุ่มนักเรียน นักศึกษา ที่มาทำกิจกรรมเดินป่า กิจกรรมการสร้างฝาย กลุ่มแม่บ้าน เกษตร ที่มาดูงานเรื่องการทำเกษตรเชิงนิเวศ กลุ่มองค์กรบริหารส่วนตำบลที่มาดูงานเรื่องการจัดการป่าชุมชน และการอบรมทรัพย์ ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่ของบ้านทาป่าเปาไม่ใช่กิจกรรมที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่นิยมทำกิจกรรมในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ เช่น การขี่ช้าง ล่องแพ ที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการในแหล่งท่องเที่ยวทุกวัน ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนหลักๆ จะเป็นกลุ่มผู้ศึกษาดูงาน แม้ว่าจะไม่มีนักท่องเที่ยวเป็นประจำทุกวัน แต่มีนักท่องเที่ยวและคณะผู้ศึกษาดูงานเข้ามาในชุมชนเป็นระยะๆ เมื่อไม่มีนักท่องเที่ยวชาวบ้านก็ดำเนินวิถีชีวิตตามปกติ ตามอาชีพหลักของตนเอง เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมของชาวบ้านไม่ใช่รายได้หลัก ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่กล่าวว่า

“นักท่องเที่ยวที่จะมาเที่ยวในรูปแบบมาหาความสุข ไม่ค่อยมี เมื่อก่อนเราเคยจัดให้นักท่องเที่ยวนั่งล่องเกวียน เที่ยวชมหมู่บ้าน แต่ปัญหาเราคือ ไม่มีคนเลี้ยงวัว ก็กลายเป็นภาระของผู้นำชุมชน พอเราจัดสรรรายได้จ้างคนมาเลี้ยง มันก็ไม่คุ้ม เพราะว่ามีนักท่องเที่ยวไม่ได้เข้ามาเที่ยวทุกวัน” (สัมภาษณ์ ไพบุลย์ จำหงษ์: 30 พฤษภาคม 2553)

ด้านการบริการที่พักแบบโฮมสเตย์

บ้านทาป่าเปามีบ้านพักโฮมสเตย์ภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว 2 หลัง โดยบ้านพักหลังใหญ่รองรับได้ไม่เกิน 50 คน อีก 1 หลัง รองรับได้ไม่เกิน 30 คน และมีบ้านพักโฮมสเตย์อีก 20 หลัง ภายในหมู่บ้านเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยเป็นบ้านพักโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 12 หลัง การรับนักท่องเที่ยวเข้าพักจะขึ้นอยู่กับความสมัครใจของเจ้าของบ้านว่าในแต่ละครั้ง ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก เจ้าของบ้านโฮมสเตย์มีความพร้อมที่จะรับนักท่องเที่ยวเข้าพักหรือไม่ หากไม่พร้อมก็จะหมุนเวียนให้นักท่องเที่ยวพักอาศัยบ้านโฮมสเตย์หลังอื่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับสมาชิกโฮมสเตย์ทั้ง 20 หลัง นอกจากนั้นการพักอาศัยในบ้านโฮมสเตย์ มีกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าพัก โดยเจ้าของบ้านโฮมสเตย์และคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนได้ร่วมกันออกกฎระเบียบดังนี้

1. ห้ามเล่นการพนัน ห้ามดื่มสุรา และของมีนเมาทุกชนิด
2. ห้ามใส่เสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสม

3. งดประพาศกิจกรรมที่ไม่ถูกต้องตามกาลเทศะ
4. การทำกิจกรรมในเวลากลางคืน จะต้องมึระยะเวลาไม่เกิด 22.00 น.

การจัดการด้านการตลาด

จากการที่มีผู้เดินทางมาศึกษาดูงานในชุมชน และนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ส่งผลให้เกิดการประชาสัมพันธ์จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง รวมทั้งการที่บ้านทาปาเปาได้รับรางวัลด้านต่างๆ การเข้ามาถ่ายทำสารคดี รายการโทรทัศน์เพื่อให้ความรู้ต่างๆ ทำให้บ้านทาปาเปาเป็นที่รู้จักมากขึ้น แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบกลุ่มผู้ศึกษาดูงานมากกว่านักท่องเที่ยวที่มาพักหรือท่องเที่ยวแบบระยะยาว และไม่ใช้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่จะพักผ่อนเพื่อหาความสุขจากการท่องเที่ยว ซึ่งในส่วนนี้ผู้นำชุมชนมองว่าเป็นสิ่งที่ดี เนื่องจากไม่ต้องการให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากจนกระทบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

แม้จะมีกลุ่มผู้ศึกษาดูงานและนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา แต่ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม 2553 เป็นต้นมา ไม่มีนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชมเข้ามาในชุมชน เนื่องจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทย

ปัจจุบันชุมชนกำลังดำเนินการจัดทำนโยบายใหม่ด้านการตลาด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมอบรมกับบริษัททัวร์ต่างชาติในรูปแบบที่เรียกว่า “ทัวร์สีเขียว” โดยบ้านทาปาเปาจะเป็นหนึ่งในโปรแกรมของเส้นทางเชียงใหม่ – ลำปาง ที่มีกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนและชุมชนเข้มแข็ง โดยนักท่องเที่ยวต่างชาติของทัวร์กลุ่มนี้จะเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ให้ใช้วัสดุที่ย่อยสลายได้ประเภทใบตองแทนพลาสติก ห้ามมีการใช้แรงงานเด็ก เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีการจัดแสดงเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ระหว่างการเจรจากับบริษัททัวร์ต่างชาติดังกล่าว

นอกจากนี้ชุมชนยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์กรมหาชน) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการเพาะพันธุ์สัตว์ โดยทำในรูปแบบสวนสัตว์ชุมชน ในอนาคตจะมีการเก็บค่าเข้าชม รายได้จากการเก็บค่าเข้าชม จะเป็นค่าอาหารสัตว์และค่าจ้างบุคลากร โดยได้รับการสนับสนุนพันธุ์สัตว์จากโครงการไนท์ซาฟารีเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสัตว์ที่อยู่ในกฎหมายคุ้มครอง และจะจัดเลี้ยงไว้ภายในกรงที่จัดสร้างขึ้น ปัจจุบันได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์กรมหาชน) แล้วในการจัดสร้างกรงเพาะพันธุ์สัตว์ ขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการ บริเวณในการจัดสร้างสัตว์สวนชุมชนอยู่ในบริเวณป่าชุมชน โชน C รอบอ่างเก็บน้ำห้วยทรายขาวซึ่งเป็นที่

สาธารณะของหมู่บ้าน ซึ่งประธานกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนกล่าวว่า การที่มีสวนสัตว์ชุมชนจะเป็นจุดขายที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

การจัดการเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่

นอกจากจะมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักบ้านโฮมสเตย์ในแต่ละหลังไม่ให้เกิน 4 คน และบ้านพักโฮมสเตย์ภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ให้เกิน 50 คน สำหรับบ้านหลังใหญ่ 30 คน สำหรับบ้านหลังเล็ก รวมทั้งการแจ้งจำนวนนักท่องเที่ยวและผู้เข้าอบรมแต่ละครั้งไม่ให้เกินจำนวนที่จะสามารถรับได้แล้ว ยังมีการคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนด้านวิถีชีวิตและศักยภาพของพื้นที่ เช่น นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาในฤดูฝน กิจกรรมการท่องเที่ยวจะมีน้อย โดยเฉพาะกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางเข้าไปในบริเวณ ป่าลึกโซน A ได้ เนื่องจากฝนตกและอยู่ในช่วงฤดูน้ำหลาก การเดินทางเข้าไปในป่าลึกอาจเป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยวได้ เพราะความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ชุมชนคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งในฤดูฝนเป็นช่วงฤดูทำนาของชาวบ้าน การเดินป่าในช่วงฤดูฝนทำให้ไม่สะดวกต่อการจัดการบุคลากรในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในส่วนนี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านต้องทำการเกษตรซึ่งเป็นรายได้หลัก แต่มีกิจกรรมอื่นทดแทน คือ นักท่องเที่ยวสามารถเยี่ยมชมวิธีการทำนา การเก็บลำไย ของชาวบ้านได้ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัส เมื่อมาเยือนบ้านทาป่าเปาในช่วงฤดูฝน

การที่นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินป่าในช่วงฤดูฝนได้ ถือเป็นการฟื้นฟูสภาพป่า ไม่ให้มีสิ่งรบกวน ทำให้ป่าสามารถฟื้นฟูตัวเองได้ตามธรรมชาติ เพื่อรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเดินป่าในฤดูหนาว โดยปกตินักท่องเที่ยวและผู้สนใจจะเข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาอบรมเป็นจำนวนมากในช่วงฤดูหนาว แต่ก็ไม่ได้มีจำนวนมากจนเกินขีดความสามารถในการรองรับ เนื่องจากฤดูหนาวเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างเว้นจากฤดูกาลทำนา บุคลากรที่จะรองรับการให้บริการนักท่องเที่ยวจึงมีมากขึ้น ประกอบกับการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือการศึกษาดูงานในระยะเวลาสั้นที่สุด 3 วัน 2 คืน เป็นระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวและผู้เข้าร่วมอบรมอยู่ในพื้นที่ระยะสั้น ซึ่งไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากนัก

นอกจากนั้นกฎระเบียบในการเดินป่าของนักท่องเที่ยว กฎระเบียบของผู้นำทาง เช่น ห้ามทิ้งขยะ ห้ามล่าสัตว์ จับสัตว์ขณะเดินป่า การกำหนดจำนวนมัคคุเทศน์ดูแลนักท่องเที่ยว ยังเป็นการจัดการด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมในป่า ความเป็นอยู่ของสัตว์ป่า และการจัดสรรบุคลากรเพื่อให้การดูแลนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง

ด้านการกระจายรายได้

การแบ่งผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่มีการแบ่งผลประโยชน์โดยจำแนกได้ดังนี้

ค่าธรรมเนียมในการเข้าพัก 550 บาทต่อคน นอน 1 คืน 2 วัน อาหาร 3 มื้อ หากมีกิจกรรมอื่นเสริม เช่น กิจกรรมฟ่อนเล็บ ฟ่อนเชิง บายศรีสู่ขวัญ ชันโตก กิจกรรมในส่วนนี้มีอัตราค่าบริการเพิ่มเติมแล้วแต่จะตกลงกับคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรม เช่น กลุ่มแม่บ้าน ทำอาหารจะได้รายได้คนละ 250 บาทต่อวัน เจ้าของบ้านโฮมสเตย์ได้รายได้ 100 บาท ต่อคนต่อคืน มัคคุเทศก์ผู้นำทางเดินป่าจะได้รายได้ 250 บาท ต่อครั้ง ซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด เมื่อหักค่าใช้จ่ายทั้งหมดแล้ว รายได้ที่เหลือจะเก็บไว้เป็นเงินกองกลางของชุมชน เพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การซ่อมแซมสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้าน

พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทั้ง 2 ช่วงเวลา สามารถสรุปและนำเสนอได้ดังตาราง 3

ตาราง 3 พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปาช่วง 1 และ 2

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนช่วงที่ 1	การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนช่วงที่ 2
1. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว	1. ชุมชนดำเนินการจัดการโดยคนในชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรรัฐและเอกชน ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ
2. มีการออกกฎระเบียบ เช่น ระเบียบของผู้นำทาง ระเบียบเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในป่าชุมชน ระเบียบบ้านพักโฮมสเตย์	2. ยังคงใช้ระเบียบเดิมที่กำหนดไว้ในช่วงที่ 1 และมีการเพิ่มเติมระเบียบของผู้เข้าพักบ้านโฮมสเตย์
3. โปรแกรมการท่องเที่ยวและเส้นทางเดินป่า มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน โดยมีเส้นทางเดินป่า 2 เส้นทาง 3 โปรแกรมการเดินป่า	3. โปรแกรมการเดินป่า กิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่มีการกำหนดชัดเจน โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว และความพร้อมของชุมชน
4. ด้านการตลาด เป็นการประชาสัมพันธ์ในลักษณะของการบอกต่อจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง และส่งเสริมการตลาดผ่านองค์กรรัฐ และเอกชนภายในจังหวัด	4. กลุ่มเป้าหมายทางการตลาด คือ องค์กรรัฐ และเอกชนจากทั่วประเทศ มีการวางแผนจัดทำสวนสัตว์ชุมชน และเปิดรับทัวร์ต่างชาติในรูปแบบ “ทัวร์สีเขียว”

ตาราง 3 (ต่อ)

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนช่วงที่ 1	การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนช่วงที่ 2
5. การจัดการด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ จะคำนึงถึงในด้านกายภาพ เช่น ที่พัก และการจัดการบุคลากร เพื่อให้สะดวกต่อการจัดการ ไม่กระทบต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว	5. การจัดการด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ นอกจากจะมีการจัดการเช่นเดียวกับช่วงที่ 1 แล้ว ยังมีการจัดการโดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับพื้นที่ของป่า วัฒนธรรมชุมชน เช่น การปรับกิจกรรมในแต่ละฤดูกาล เพื่อไม่ให้กระทบกับวิถีชีวิตของชุมชน

จากพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา จะเห็นได้ว่า การจัดการในช่วงที่ 1 เป็นช่วงที่มีการเข้ามาสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว โดยนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากในช่วงแรกของการดำเนินการ ชาวบ้านยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีการอบรมให้ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความรู้เกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และมีการศึกษาดูงานเรียนรู้จากพื้นที่อื่น เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดทำบ้านพักโฮมสเตย์ และจัดตั้งคณะทำงาน โดยการกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ โดยการนำรูปแบบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น ระดมความคิด เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม สำรวจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว การออกกฎระเบียบต่างๆ สำหรับการท่องเที่ยว ซึ่งการออกกฎระเบียบต่างๆ ของชุมชน แสดงถึงสิทธิชุมชนในการปกป้องรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมของชุมชนอย่างหนึ่ง เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าการจัดให้มีการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับป่า ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การส่งเสริมให้ความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอาจารย์สุฉิณี บริสุทธิ์ นอกจากจะเป็นการวางแนวทางการจัดการที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน การกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินงาน โดยการวิเคราะห์หาคำตอบร่วมกัน ยังเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และสามารถนำไปแก้ปัญหาค่าอื่น ๆ ในชุมชนได้ ตลอดจนนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ชุมชนสามารถดำเนินการเองได้

ในช่วงระยะที่ 2 ของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา จะเห็นได้ว่าเป็นการจัดการที่ชุมชนดำเนินการจัดการ โดยคนในชุมชน มีกลุ่มกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนดำเนินการจัดการเป็นหลัก ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และจัดทำนโยบาย

ด้านการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การสนับสนุนจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ในการจัดทำสวนสัตว์ชุมชน ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยว โดยไม่มีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว และเส้นทางเดินป่า เนื่องจากหากมีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวไว้ บางครั้งไม่สามารถปฏิบัติได้จริงตามโปรแกรมที่กำหนด แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงที่ 2 ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว และความพร้อมของกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละช่วงฤดูกาล รวมทั้งมีการปรับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในบางช่วงฤดูกาล เพื่อไม่ให้กระทบต่อวิถีชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สำหรับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก และการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ แม้ว่าจะมีการดำเนินการตามนโยบายของผู้ให้งบประมาณสนับสนุน แต่ในประเด็นที่คาดว่าจะกระทบต่อวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรของชุมชน จะมีการพิจารณาเพื่อไม่ให้กระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมากเกินไป การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา ในช่วงที่ 2 เป็นการจัดการบนฐานของประสบการณ์การจัดการในพื้นที่ผสมผสานกับการจัดการตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ การท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนจะไม่เน้นในด้านการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่คำนึงถึงวิถีชีวิต ความพร้อมของกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว โดยจะต้องไม่กระทบต่อความเป็นอยู่ และอาชีพหลักของชุมชน ดังจะเห็นได้จากการปรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในบางฤดูกาล การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในช่วงที่ 2 นอกจากจะมีการปรับใช้ความรู้และแนวทางที่ได้รับจากการสนับสนุนองค์ความรู้ในระยะที่หนึ่งแล้ว ยังมีการเปิดรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจากการสนับสนุนขององค์กรภายนอก โดยเน้นหลักการด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ซึ่งจะไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากเกินไป

ทัศนคติ และความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 กล่าวว่า “ภายหลังจากที่บ้านทาป่าเปามีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้เกิดผลดีกับชุมชนในด้านต่างๆ คือ มีการสืบสานวัฒนธรรมของชุมชนที่กำลังเลือนหายไป ชาวชนในชุมชนกลับมาให้ความสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมการฟ้อนรำ การเล่นดนตรีพื้นฐาน ผู้สูงอายุกลับมาทอผ้าเพื่อสาธิตแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการบรรจุประวัติชุมชนเป็น

หลักสูตรของนักเรียนในโรงเรียนบ้านทาป่าเปา เพื่อให้เด็กได้ทราบถึงประวัติของชุมชนเป็นการพัฒนาเยาวชนสู่การเป็นมัคคุเทศก์น้อย”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2 กล่าวว่า “การท่องเที่ยวทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพบุคคล โดยคนในชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ การดำรงชีวิตแบบพอเพียง การทำเกษตรเชิงนิเวศ การเป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านต่างๆ การดูแลด้านสุขอนามัยแต่ละครัวเรือนให้มีสภาพแวดล้อมสะอาด เป็นระเบียบ และชาวบ้านมีรายได้เพิ่มจากอาชีพหลัก”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3 กล่าวว่า “การท่องเที่ยวในชุมชนทำให้ครอบครัวมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้รู้จักเพื่อนใหม่ๆ มากขึ้น และมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 4 กล่าวว่า “ตั้งแต่มีการท่องเที่ยวในชุมชน โดยส่วนตัวคิดว่า ไม่มีผลกระทบอะไร แต่ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการรับนักท่องเที่ยวเข้าพัก บางครั้งก็มีรายได้จากการเป็นแม่ครัวช่วยทำอาหาร”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 5 กล่าวว่า “ตั้งแต่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านก็ได้พบปะผู้คนมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาศึกษาดูงานส่วนใหญ่จะมีทั้งนักเรียน นักศึกษา ประชาชนจากทุกภาคทั่วประเทศ ทำให้ได้มิตรภาพจากเพื่อนใหม่ สนุกสนาน คลายเครียด และยังเป็นรายได้เสริมของครอบครัวอีกด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 6 กล่าวว่า “ในอนาคตหากมีนักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น สิ่งที่น่ากังวลคือ อาจเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และปัญหาเรื่องขยะ”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 7 กล่าวว่า “การท่องเที่ยวในชุมชนทำให้ครอบครัวมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว แต่การบริหารจัดการด้านรายได้ ควรจะมีการแจกแจงรายรับ รายจ่าย ภายในกลุ่มกรรมการให้ชัดเจน”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 8 กล่าวว่า “ควรจะมีการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน และคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการบริหารจัดการ อยากให้ผู้นำรับฟังเสียงคณะกรรมการ รวมทั้งควรจะมีการเพิ่มเติมกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 9 กล่าวว่า “การเดินทางไปศึกษาดูงานอบรมของคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปกติจะมีเบี้ยเลี้ยงในการไปประชุม แต่ระยะหลังกรรมการที่ไปอบรมไม่ค่อยได้รับเบี้ยประชุม ทำให้ขาดกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากต้องเสียสละเวลา และรายได้ในการทำงานปกติ เพราะชาวบ้านมีรายรับเป็นแบบรายวัน ทำให้กระทบต่อการทำงานในอาชีพหลัก”

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 10 กล่าวว่า “การท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนมีความเสียสละน้อยลง การทำกิจกรรมต่างๆ ต้องมีรายได้ค่าตอบแทน การเสียสละเกิดขึ้นเฉพาะคนบางกลุ่ม คนที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ก็จะไม่สนใจ”

จะเห็นได้ว่าทัศนคติ ความพึงพอใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยสรุปแล้ว ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากก่อให้เกิดรายได้แก่ครัวเรือน เพิ่มเติมจากรายได้หลัก เป็นการเปิดโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้พบปะกับนักท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกันก็มีความกังวลต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชน หากมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และต้องการให้ผู้นำชุมชนยอมรับความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

4.3 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต ได้ผลการศึกษาดังนี้

การท่องเที่ยวของชุมชนทาป่าเปานับว่าเป็นพื้นที่หนึ่งที่ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

4.3.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในสำหรับการศึกษานี้ หมายถึง สิ่งที่เป็นลักษณะทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ประกอบด้วย

1) ปัจจัยระดับบุคคล

การที่หมู่บ้านทาป่าเปามีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง คือ นายไพฑูลย์ จำหงส์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านนักพัฒนา ที่นำชุมชนไปสู่การพัฒนาด้านต่างๆ ประกอบกับการดำรงตำแหน่งที่ยาวนานหลายสมัย คือ ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลทาปลาดุกตั้งแต่ พ.ศ. 2543 – 2548 ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ พ.ศ. 2544 – ปัจจุบัน ทำให้เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ การทุ่มเทให้กับการทำงานจนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย ทำให้เป็นที่ยอมรับจากภายนอก เช่น

รางวัลผู้นำองค์กรเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่นประจำปี 2548 จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้นำที่นำหมู่บ้านไปสู่การพัฒนาในด้านต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาด้านสาธารณสุขไปไกล การได้รับการรับรองมาตรฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งวิสัยทัศน์ของผู้นำที่เปิดรับการส่งเสริมพัฒนาจากองค์กรภายนอก ทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การเปิดรับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน การเปิดรับแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นต้น

นอกจากตัวผู้นำชุมชนที่มีบทบาทต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนแล้ว คณะกรรมการหมู่บ้าน ยังเป็นกลุ่มที่มีส่วนผลักดันให้เกิดผลสำเร็จต่อการจัดการ เนื่องจากคณะกรรมการหมู่บ้านมาจากสมาชิกกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชน กลุ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เป็นต้น ความร่วมมือในการทำงานของกรรมการหมู่บ้านในการเสนอความคิดเห็น การระดมความคิดเห็นในการดำเนินการจัดการนำไปสู่การจัดการในแนวทางที่เหมาะสมซึ่งคนส่วนใหญ่ในชุมชนยอมรับได้ อีกทั้งกรรมการหมู่บ้านยังมีส่วนสำคัญในการระดมแรงงาน บุคลากรจากกลุ่มต่างๆ ที่คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นสมาชิก มาช่วยเหลือในกิจกรรมและการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

กลุ่มแม่บ้าน เป็นอีกหนึ่งกลุ่มองค์กรภายในชุมชนที่มีบทบาทสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากกลุ่มแม่บ้านมีหน้าที่ประกอบอาหารจัดเลี้ยงนักท่องเที่ยวที่เข้าพักบ้านโฮมสเตย์ และผู้ที่มาอบรมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ส่งผลให้การจัดการเกี่ยวกับการบริการที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม เป็นไปอย่างมีระบบ ซึ่งกลุ่มแม่บ้านที่กล่าวถึงนี้นอกจากจะเป็นแม่บ้านที่เป็นสมาชิกของคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแล้ว ยังมีตัวแทนจากครัวเรือนต่างๆ มาช่วยกันประกอบอาหาร ในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวและผู้เข้าอบรมมาศึกษาดูงานในพื้นที่เป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ว่าเป็นการดึงผู้หญิงให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการและดำเนินกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น ไม่เพียงเท่านั้นบทบาทของกลุ่มแม่บ้านยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและเข้ามาศึกษาดูงาน เนื่องจากบทบาทของผู้หญิงในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของชุมชนทาป่าเปา สามารถเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มแม่บ้านในชุมชนอื่น ในการพัฒนารูปแบบกิจกรรม และบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้หญิงในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนต่อไป

2) ปัจจัยระดับชุมชน

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านทาป่าเปามีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาธรรมชาติ ภายหลังจากการร่วมกันฟื้นฟูป่าชุมชนที่เสื่อมโทรมจากการตัดไม้ทำลายป่า ปัจจุบันป่าชุมชนห้วยทรายขาวมีพื้นที่ทั้งหมด 13,000 ไร่ มีกฎระเบียบของชุมชนดูแลกันเอง และมีคณะกรรมการป่าชุมชนจำนวน 70 คน ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจะมาศึกษาดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะหรือบริบทใกล้เคียงกันได้ รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา ที่มาเดินป่าศึกษาธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความเพลิดเพลินแล้วยังได้รับความรู้ และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่เยาวชนถึงความสำคัญ ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับป่า ยิ่งไปกว่านั้นตัวอย่างของการตัดไม้ทำลายป่าในอดีต และสภาพป่าที่เสื่อมโทรมของชุมชนในอดีตกับสภาพป่าบริเวณป่าฟื้นฟูในปัจจุบัน ยังเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากร รวมถึงพลังชุมชนในการร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชุมชนของตนเองให้กลับมาเป็นสภาพที่สมบูรณ์ สามารถเป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง

การที่ภายในชุมชนมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย แหล่งสาธิตการปลูกผักปลอดสารพิษ บ่อดินสาธิตการเลี้ยงปลาตก โรงเพาะเห็ด การทำปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพ ถือเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการทำการเกษตรของชาวบ้านในรูปแบบการเกษตรเชิงนิเวศ สามารถก่อให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมดังจะเห็นได้จาก ผักปลอดสารพิษ ผักพื้นบ้านของชุมชน รวมทั้งผลผลิตจากป่าชุมชน ที่ชาวบ้านนำไปจำหน่ายบริเวณตลาดดอยแก้ว ตลาดสินค้าผักพื้นบ้านและผลิตภัณฑ์จากป่า บริเวณถนนสายเชียงใหม่ – ลำปาง ตรงข้ามทางเข้าหมู่บ้านทาป่าเปา นับได้ว่าเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านในชุมชน ไม่เพียงแต่เป็นการเพิ่มรายได้แต่ขณะเดียวกันยังเป็นการลดรายจ่าย ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้ชาวบ้านทำปุ๋ยหมักชีวภาพ เป็นการลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูง อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ จากการลดการใช้สารเคมีในการผลิต จะเห็นได้ว่าการที่ชุมชนมีศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งผลจากการดำเนินการ

เกษตรเชิงนิเวศที่ก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ดึงดูดให้มีผู้สนใจเข้ามาศึกษาอบรม และท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น

ด้านภูมิปัญญา

ชุมชนทาป่าเปาเป็นชุมชนไทลื้อ ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง แม้ว่าวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทลื้อจะถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมล้านนา แต่ชุมชนแห่งนี้ยังคงพูดภาษาไทลื้อกันทั้งหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ วัยรุ่น รวมทั้งเยาวชนในหมู่บ้านยังคงใช้ภาษาไทลื้อเป็นภาษาในการสื่อสารในชุมชน ซึ่งเยาวชนในท้องถิ่นรวมทั้งเยาวชนจากภูมิภาคต่างๆ ที่เข้ามาท่องเที่ยวและศึกษาในชุมชน สามารถเรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นล้านนา วิถีชีวิตวัฒนธรรม บางส่วนของชาวไทลื้อ หนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ส่วนใหญ่จะเลือนหายไป เหลือเพียงภาษาพูดที่ส่วนใหญ่ยังคงใช้กันอยู่ เช่น กลุ่มไทลื้อ ไทยอง ไทเงิน เป็นต้น โดยสามารถสัมผัสถึงวัฒนธรรมของชาวไทลื้อผ่านภาษาพูด วิถีชีวิต ตำนานเรื่องเล่าจากคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน

นอกจากนี้ชุมชนยังมีทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มนี้จะเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจ เช่น ผู้มีความรู้ความชำนาญในการเลี้ยงสุกร เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาตุ๊ก การเพาะเห็ด การใช้สมุนไพร การทำสวนยางพารา การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ ความรู้ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวและผู้เข้าอบรม เยาวชน ได้รับสามารถนำไปต่อยอดปรับใช้ในชุมชนของตนเองต่อไปได้ เกษตรกรที่เข้าอบรมสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับการทำการเกษตรของตนเอง ในรูปแบบการเกษตรแผนใหม่ที่มีความหลากหลาย และเป็นการเกษตรที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งผลต่อเศรษฐกิจครัวเรือน โดยการ “เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย” ของครัวเรือนอีกด้วย

ด้านการมีส่วนร่วม

ชุมชนทาป่าเปาเป็นสังคมแบบเครือญาติ คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวไทลื้อ ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมทางศาสนา งานบุญประเพณี หรืองานสำคัญต่างๆ ในชุมชน ยังเป็นในลักษณะของ “การเอามื้อเอารวัน” มีความช่วยเหลือช่วยเกื้อกูลกัน นอกจากนี้ในชุมชนยังมีการแบ่งหมวดออกเป็น 12 หมวด เพื่อทำหน้าที่ในกิจกรรมสำคัญของชุมชน ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการจัดแบ่งหมวดในชุมชน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนด้านต่างๆ รวมทั้งด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการร่วมกันฟื้นฟูป่าชุมชนจากการถูกทำลายจนมีสภาพเสื่อมโทรม ให้กลับมาเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของ

ชุมชนที่ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต การดำรงชีพของคน ในชุมชนในลักษณะที่เกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้นการที่ชุมชนได้รับรางวัลต่างๆ มากมายส่งผลให้เกิดการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล มหาวิทยาลัย โรงเรียน และองค์กรเอกชน ในการเป็นพื้นที่ศึกษาที่เป็นแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รางวัลที่ชุมชนได้รับ ได้แก่

- รางวัลป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น จากกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตรประจำปี 2544
- รางวัลกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดีเด่น ระดับจังหวัดประจำปี 2544 จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
- รางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 4 ประจำปี 2545
- รางวัลชนะเลิศการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนดีเด่น เศรษฐกิจพอเพียง จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในปี 2547
- การรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย โดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแห่งประเทศไทย ในปี 2549
- รางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในปี 2551
- รางวัลป่าชุมชนตัวอย่างในระดับประเทศ จากการประกวดป่าชุมชน โครงการกล้าใจ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ประจำปี 2552

4.3.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกสำหรับการศึกษารุ่นนี้หมายถึง องค์ประกอบอื่นนอกจากลักษณะทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งในการศึกษารุ่นนี้ ได้เก็บบทบาทของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ประกอบด้วย

1) ปัจจัยระดับบุคคล

เนื่องจากชุมชนมีทุนด้านต่างๆ ที่เหมาะสมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง และการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่วิจัย และมีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นในชุมชน โดยอาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ อดีตหัวหน้าภาควิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น ที่ได้เข้ามาสนับสนุน

โดยการอบรมเสริมความรู้พิเศษด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อบรมเสริมความรู้ในการสร้างวิสัยทัศน์ และการจัดทำโครงสร้างองค์กรบริหารการท่องเที่ยวของชุมชน อบรมแกนนำกลุ่มท่องเที่ยว เรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว อบรมเสริมความรู้ให้แก่ผู้นำทางท้องถิ่น อบรมเรื่องแผนการตลาดและการสนทนาภาษาอังกฤษ พาชาวบ้านไปศึกษาดูงานในหมู่บ้านตัวอย่างที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนั้นยังได้สนับสนุนให้มีการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ จัดเส้นทางท่องเที่ยว วางแนวทางจัดการด้านการบริหารจัดการ รวมทั้งการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว

2) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)

ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสนับสนุนชุมชนบ้านทาป่าเปาในหลายๆ ด้าน เช่น การส่งเสริมด้านการออมทรัพย์โดยการจัดระบบกองทุนหมู่บ้าน สนับสนุนการอบรมวิทยากรชุมชน ได้แก่ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยร่วมมือกับองค์กรของรัฐ ส่งเสริมการสร้างชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยเน้นเครือข่าย “สร้างคนก่อนสร้างงาน” ซึ่งชุมชนและทางธนาคารได้ร่วมกันสร้างกรอบแนวคิด ได้แก่ การจัดทำบัญชีครอบครัวเพื่อควบคุมรายรับรายจ่ายภายในครอบครัว นอกจากนั้นชุมชนยังได้รับการส่งเสริมการเรียนรู้นอกชุมชน ได้แก่ การไปศึกษาดูงานยังชุมชนต้นแบบเชิงนิเวศอื่นๆ เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาชุมชนต่อไป ซึ่งจากการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ดังกล่าว ทำให้ชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรม และการศึกษาดูงานมาปรับใช้ในชุมชน และยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจศึกษาต่อไป ทั้งในเรื่องการออมทรัพย์ และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทา

ทางสำนักงานเกษตรอำเภอแม่ทาได้สนับสนุนเกี่ยวกับ โครงการผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นโครงการที่ให้เกษตรกรผลิตอาหารให้ปลอดภัยได้มาตรฐาน โดยแหล่งน้ำและดินที่ใช้ในการเพาะปลูกต้องปราศจากสารปนเปื้อน พยายามใช้สารเคมีให้น้อยที่สุด รวมทั้งดูแลผลผลิตให้ได้คุณภาพ มีการเก็บเกี่ยวโดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม ผลผลิตของชุมชนทาป่าเปา ได้แก่ พืชผัก ข้าวฉ่ำปี ผลไม้ มีการส่งเสริมด้านวิชาการเกษตรต่างๆ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรเชิงนิเวศ ประกอบกับวัตถุดิบในการปรุงอาหาร

สำหรับนักท่องเที่ยวและผู้เข้าอบรม ส่วนใหญ่จะเน้นผลผลิตภายในชุมชน ทั้งวัตถุดิบจากป่า และพืชเกษตรปลอดภัย ชุมชนยังได้รับการสนับสนุนในการไปศึกษาดูงานด้านโฮมสเตย์ที่กลุ่มไทลื้อบ้านดอนมูล ตำบลศรีภูมิ อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน เพื่อนำมาพัฒนาการจัดการโฮมสเตย์ของชุมชน

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทา

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทา เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทสนับสนุนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการวางแผนลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ด้วยการสนับสนุนการทำผลิตภัณฑ์ชุมชน การให้ความรู้อบรมเกี่ยวกับด้านอาหารปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ เนื่องจากประเด็นอาหารปลอดภัย เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของโฮมสเตย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน ดังนั้น โฮมสเตย์บ้านทาป่าเปาจึงให้ความสำคัญกับความสะอาดปลอดภัยของอาหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับการต้อนรับอย่างดีสมกับคำขวัญที่ว่า “กินอ่อม นอนอุ่น ที่บ้านทาป่าเปา” นอกจากนี้การได้รับรางวัลต่างๆ จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ทำให้ได้รับการประชาสัมพันธ์ทางเว็บไซต์ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวและการศึกษาดูงาน เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของกรมพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดลำพูน การประชาสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปาให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 เชียงใหม่

ในด้านป่าชุมชนของบ้านทาป่าเปา ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของบ้านทาป่าเปา ชาวบ้านในชุมชนได้ร่วมกันฟื้นฟูป่าชุมชนจากการถูกบุกรุกทำลายจนเสื่อมสภาพ จากความพยายามในการดูแลรักษาป่าของชาวบ้านทาป่าเปาด้วยแนวคิด “บวร” โดยตั้ง บ้าน วัด โรงเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างป่าชุมชน ปัจจุบันป่าชุมชนช่วยทรายขาวกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งเป็นแหล่งอาหาร และเป็นแหล่งยาสมุนไพรกว่า 700 ชนิด ปัจจุบันชุมชนมีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน 70 คน ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่า โดยมีกฎระเบียบที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้น

สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 เชียงใหม่ (ศูนย์ประสานงานป่าไม้ลำพูน) ส่วนจัดการป่าชุมชน ได้เข้าไปสนับสนุน โดยการให้งบประมาณเพื่อการปลูกป่า การสนับสนุนกล้าไม้ การปลูกป่า การทำหลักฐานเพื่อขึ้นทะเบียนกับรัฐบาลเป็นป่าชุมชน ที่ถูกต้องตามระเบียบของกรมป่าไม้ นอกจากนี้การที่ชุมชนได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวครั้งที่ 4 รางวัลดีเด่น

ประเภทชุมชนที่สร้างสรรค์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรป่าไม้ ในปี 2545 และรางวัลป่าชุมชนตัวอย่างในระดับประเทศ จากการประกวดป่าชุมชน โครงการกล้าใจ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ประจำปี 2552 จากกรมป่าไม้เป็นสิ่งที่รับรองความสำเร็จของชุมชน ด้านการจัดการป่า ทำให้มีผู้สนใจจากทั่วประเทศ เข้ามาศึกษาดูงานด้านการจัดการป่าจำนวนมาก

สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน

สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน มีบทบาทเข้าไปส่งเสริมในด้านการทำเกษตรเชิงนิเวศ ส่งเสริมการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงดิน อบรมให้ความรู้ด้านวิชาการ รวมทั้งการสาธิตในเรื่องการลดใช้สารเคมี โดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพ เช่น จุลินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมัก แทนการใช้สารเคมีในการทำเกษตร เพื่อนำไปสู่การทำเกษตรแบบยั่งยืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งความรู้ที่ได้จากการส่งเสริมจากสำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน ชาวบ้านสามารถนำไปถ่ายทอดและสาธิตแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนผู้ที่เข้ามาศึกษาอบรม ภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ถือเป็นการส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนต่อไป

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน

ชุมชนทาป่าเปาเป็นชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และมีการให้บริการบ้านพักโฮมสเตย์ หลังจากที่โฮมสเตย์บ้านทาป่าเปาได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน ในด้านการอบรมอาสาสมัครดูแลนักท่องเที่ยว อบรมมัคคุเทศก์ และการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านร่วมกับชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดที่มีการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้ชุมชนแห่งนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

ชุมชนทาป่าเปาเป็น 1 ใน 18 ชุมชนจากทั่วประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชนขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เมื่อปี 2552 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นทรงคุณค่าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่ได้ ซึ่งหน่วยงานนี้จะสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อน

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจกับชุมชนที่ร่วมดำเนินการ เกิดการพัฒนาในมิติการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและทรงคุณค่าทางสังคม การดำเนินงานการท่องเที่ยวของชุมชน จะดำเนินงานภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ที่มีการวางแผนบริหารจัดการ โดยชุมชน และเน้นการพึ่งตนเองบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง งบประมาณที่ชุมชน ทาป่าเปาได้รับการสนับสนุนขณะนี้ เป็นงบประมาณด้านสาธารณูปโภคในการจัดสร้างพื้นที่และ กรงเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันได้รับงบประมาณในส่วนนี้แล้วและอยู่ระหว่างการดำเนินการ ซึ่งชุมชนมี วัตถุประสงค์จะเพาะพันธุ์สัตว์ป่า โดยจะได้รับการสนับสนุนพันธุ์สัตว์ และด้านวิชาการจาก โครงการไนท์ซาฟารี เชียงใหม่ ในอนาคตชุมชนคาดว่าจะจัดทำในลักษณะของสวนสัตว์ชุมชนใน พื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนทาป่าเปา ซึ่งจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

บริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน)

เป็นองค์กรเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนในด้านงบประมาณ การจัดสร้าง สาธารณูปโภค จากการที่ชุมชนทาป่าเปา ได้รับรางวัลชนะเลิศป่าชุมชนระดับประเทศประจำปี 2552 ภายใต้โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” ดำเนินการโดยกรมป่าไม้ร่วมกับบริษัทผลิตไฟฟ้า ราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) เนื่องจากป่าชุมชนบ้านทาป่าเปา มีกระบวนการในการอนุรักษ์และ พัฒนาอย่างเข้มแข็ง เป็นป่าชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนสามารถ เป็นชุมชนตัวอย่างที่เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ของชุมชนอื่น โครงการ “คนรักป่า ป่ารักชุมชน” เป็นโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาป่าชุมชนให้เกิด ระบบการจัดการที่ดี เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การ สนับสนุนงบประมาณในการจัดสร้างสาธารณูปโภคได้แก่ การจัดสร้างศาลาเพื่อการเรียนรู้ จัดสร้าง ในบริเวณป่าชุมชน 3 หลัง เพื่อเป็นศาลาในการทำกิจกรรมโดยแบ่งเป็นฐานต่างๆ ดังนี้ ฐานการทำ ฝาย ฐานพืชสมุนไพร ฐานการอนุรักษ์ป่า เพื่อเป็นพื้นที่ทำกิจกรรมและฐานฝึกอบรมในการเรียนรู้ เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน นอกจากนี้ยังจัดทำแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศป่าชุมชนห้วยทรายขาว ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการดำเนินการ

3) ปัจจัยด้านสื่อ

จากการเก็บข้อมูลพบว่า บ้านทาป่าเปามีสื่อมวลชนเข้ามาถ่ายทำเรื่องราว เกี่ยวกับชุมชนบ้านทาป่าเปา รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายประเภท ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ ถ่ายทำเรื่องราวของชุมชนเกี่ยวกับ วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง คือ รายการ “คนไทยไม่ท้อ” รายการ สารคดีเกี่ยวกับท้องถิ่น และการท่องเที่ยวทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรม

ประชาสัมพันธ์ ช่อง 11 การประชาสัมพันธ์บ้านทาปาเปา ผ่านสื่อวิทยุ เช่น วิทยุชุมชนในจังหวัดลำพูน การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เว็บไซต์องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เว็บไซต์กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เนื่องจากเป็นพื้นที่ดำเนินการ และได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานดังกล่าว อีกรูปแบบหนึ่งคือ จากนักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาอบรมที่เคยเข้ามาในชุมชนแล้วเกิดความประทับใจ จึงบรรจุข้อมูลและรูปภาพ เกี่ยวกับบ้านทาปาเปาในเว็บไซต์ต่างๆ จึงเป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนอีกรูปแบบหนึ่ง

4.4 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนจะมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อที่ผ่านมา แต่ขณะเดียวกันชุมชนก็มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกได้ดังนี้

4.4.1 ปัจจัยภายใน

1) ปัจจัยระดับบุคคล

แม้ว่าผู้นำชุมชนจะมีความเข้มแข็ง มีความเป็นผู้นำสูง และเป็นที่ยอมรับจากบุคคลภายนอก แต่ในบางครั้งผู้นำขาดการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของกลุ่มคณะทำงาน และผู้ที่เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเป็นปัญหาในระยะยาวของชุมชน แต่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้นำชุมชน อาจเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ดังที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ในเรื่องการพัฒนายอมรับว่าผู้นำมีความสามารถในการพัฒนาหมู่บ้าน แต่ด้านการบริหารจัดการไม่ค่อยกระจายอำนาจ”

“อยากให้ผู้นำรับฟังเสียงของคณะกรรมการ เพราะบางเรื่องเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวม และถ้าส่งผลกระทบก็จะกระทบคนหมู่มากเหมือนกัน”

2) ปัจจัยระดับชุมชน

อุปสรรคด้านการจัดการ คือ ขาดบุคลากรและการมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชน เนื่องจากรายได้หลักของชุมชนคือ การทำการเกษตร ชาวบ้านบางกลุ่มเป็นแรงงานในตัวเมือง จังหวัดลำพูน เมื่อมีนักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาอบรมเดินทางมาเป็นจำนวนมาก ทำให้ขาดบุคลากรในการรองรับนักท่องเที่ยว ประกอบกับการที่คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ในด้านต่างๆ หลายฝ่ายทำให้ขาดบุคลากร ในกรณีที่มีงานสำคัญต่างๆ ในชุมชนหลายงาน ดังจะเห็นได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“ไม่มีการแบ่งงานที่เป็นสัดส่วน เช่น หนึ่งคนเป็นคณะกรรมการหลายอย่าง ทำให้เกิดความไม่พร้อมเพียงในการเข้าประชุม ขาดคนในการทำกิจกรรมถ้ามีงานสำคัญในหมู่บ้านหลายๆ งาน”

นอกจากนั้นจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า เยาวชนในชุมชนยังมีส่วนร่วมในด้านการจัดการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อย ดังนั้นควรจะมีการดึงกลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เนื่องจากเยาวชนคนรุ่นใหม่ จะเป็นกำลังในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ตลอดจนการพัฒนาด้านอื่นๆ ของชุมชน

4.4.2 ปัจจัยภายนอก

1) ปัจจัยด้านสื่อ

แม้ว่าบ้านทาป่าเปาจะได้รับความสนใจจากสื่อหลายๆ แขนงทั้งสื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ เข้ามาถ่ายทำเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชน ซึ่งเป็นช่องทางการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน แต่ยังไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ในวงกว้างให้มีผู้คนรู้จักอย่างแพร่หลาย ประกอบกับปัจจัยด้านบุคคล ได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มที่สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชุมชน การเดินป่าสัมผัสธรรมชาติ มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับนักท่องเที่ยว ที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์หรือการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อหาความสุข จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้านเป็นระยะๆ ในบางช่วงเวลา หรือบางช่วงไม่มีนักท่องเที่ยวและผู้เข้าอบรมเข้ามาในหมู่บ้าน แม้ว่าจะไม่ได้กระทบกับชาวบ้านมากนัก เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรายได้เสริม แต่ก็ส่งผลต่อกำลังใจของชาวบ้านในการจัดการท่องเที่ยว และทำให้ขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ดังเช่นผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเที่ยวจริงๆ มีน้อย ส่วนใหญ่จะเข้ามาศึกษาอบรม และไม่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเป็นประจำทุกวัน ชาวบ้านบางส่วนหมดกำลังใจ หันไปหารายได้เสริมจาก

การทำงานในตัวเมือง ทำให้ขาดแรงงานด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้การจะใช้งบประมาณในการพัฒนาปรับปรุงด้านการท่องเที่ยว ชาวบ้านก็ไม่แน่ใจว่าจะคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่”

4.5 ความสอดคล้องระหว่างการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา กับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัย มีวัตถุประสงค์ประการหนึ่ง ในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เปรียบเทียบกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อวิเคราะห์ว่าชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวตรงตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ เพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยมีวิธีการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับพื้นที่ หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นำมาใช้สำหรับการวิเคราะห์ในการศึกษานี้ ใช้นิยามตามความหมายของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ที่ได้ให้ความหมายว่า เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกัน ท่องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ จำแนกได้ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ 2) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ 3) องค์ประกอบด้านองค์กร 4) องค์ประกอบด้านการจัดการ (อนุชา เล็กสกุลคิลิก, 2541)

องค์ประกอบด้านพื้นที่

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้กำหนดองค์ประกอบด้านพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยองค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ

จากการศึกษาการจัดการด้านพื้นที่ของชุมชนทาป่าเปาพบว่า ในส่วนที่ดำเนินการไปแล้ว ชุมชนทาป่าเปามีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ คือ ป่าชุมชนห้วยทรายขาว มีเนื้อที่ประมาณ 13,000 ไร่ นักท่องเที่ยวและผู้สนใจสามารถเรียนรู้ความแตกต่างของชนิดพืช โครงสร้างของป่า พืชสมุนไพร ซึ่งกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ได้แบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 3 โซน ได้แก่ โซน A มีลักษณะเป็นป่าดงดิบ โซน B มีสภาพเป็นป่าไม้พื้นฟู และโซน C มีสภาพเป็นป่าไม้พื้นฟู รวมทั้งมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 เส้นทางอ่างเก็บน้ำ – ห้วยป่าหอบ – ห้วยบุญ – อ่างเก็บน้ำ เส้นทางที่ 2 เส้นทาง สถานีทวน

สัญญาณ – ต้นเขา – ห้วยป่าหอบ – อ่างเก็บน้ำ ในบริเวณป่าชุมชนซึ่งเป็นเส้นทางเดินป่า มีป้ายบอกชื่อของพันธุ์ไม้แต่ละชนิดเป็นระยะๆ แต่ยังมีจำนวนไม่มากพอในการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหตุผลว่า ไม่ต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพป่ามากเกินไป ต้องการให้ป่ามีสภาพเป็นธรรมชาติมากที่สุด โดยชุมชนจะมีมัคคุเทศก์ เป็นผู้บรรยายสรรพคุณ การใช้ประโยชน์ของพืชแต่ละชนิดแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน บ้านทาป่าเปามีพิพิธภัณฑ์โบราณของชุมชนที่เก็บรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ และของมีค่าของชาวบ้านในชุมชน ที่แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ยังคงเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อและล้านนา รวมทั้งวิถีชีวิตสังคมเกษตรกรรม นอกจากนั้นยังมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ภายในศูนย์มีแปลงสาธิตการปลูกผักปลอดสารพิษ บ่อดินสาธิตการเลี้ยงปลา โรงเพาะเห็ด เพื่อให้นักท่องเที่ยว ผู้ที่สนใจสามารถเรียนรู้และศึกษาวิถีชีวิตพอเพียง การทำเกษตรเชิงนิเวศ ตลอดจนมีการบริการบ้านพักโฮมสเตย์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน โดยมีคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบด้านที่พัก ด้านการบริการอาหารของนักท่องเที่ยวและผู้เข้ามาศึกษาดูงาน โดยมีกลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ซึ่งการประกอบอาหาร วัตถุดิบต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน เช่น วัตถุดิบจากป่าชุมชน ผักปลอดสารพิษ และผักพื้นบ้านต่างๆ

ในส่วนที่อยู่ระหว่างการดำเนินการ คือ การจัดสร้างพื้นที่สำหรับเพาะพันธุ์สัตว์ป่า และจัดทำสวนสัตว์ชุมชน ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่า

จากการศึกษาการจัดการด้านพื้นที่ของคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนพบว่า มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านพื้นที่ของหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กล่าวคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ คือ มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ มีพิพิธภัณฑ์โบราณของชุมชนที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนชาวไทลื้อ รวมทั้งวิถีชีวิตเกษตรกรรมภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบ

นิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มความรู้ ประสบการณ์ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกสร้างจิตสำนึก ที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น

จากการศึกษาการจัดการด้านกิจกรรมและกระบวนการพบว่า ชุมชนทาป่าเป่าได้มีการ ถ่ายทอดความรู้ มีกิจกรรมที่ปลูกสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยว เยาวชน และผู้ที่สนใจเข้าร่วม กิจกรรม เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างจิตสำนึกในการ ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากร เช่น การให้ความรู้กับกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจ เกี่ยวกับผลกระทบของชุมชนจากการใช้ทรัพยากรอย่างไม่รู้คุณค่า ตลอดจน กระบวนการในการฟื้นฟูทรัพยากรป่าของชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนสามารถกลับมาใช้ประโยชน์ จากป่าอย่างหลากหลายทั้งด้านอาหาร พืชสมุนไพร กิจกรรมการสร้างฝายภายในป่าชุมชนของ เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทำให้เยาวชนได้ตระหนักคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การให้ความรู้ในด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าชุมชน เป็นตัวอย่างในการจัดการ และ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนอื่นๆ ต่อไป

กิจกรรมการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน จะมีการเดินป่าศึกษาธรรมชาติโดยมี มัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ความรู้กับกลุ่มเยาวชน นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ท้องถิ่น อาหารพื้นบ้าน พืชสมุนไพร สรรพคุณทางยาและการรักษา แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา วิถีชีวิตที่ เกื้อกูลกันระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ความสำคัญของระบบนิเวศ รวมถึงประวัติศาสตร์ชุมชน ความเชื่อต่างๆ ที่เป็นกุศโลบายทำให้มนุษย์เกิดความเคารพ เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อ การดำรงชีวิต เช่น การบวชป่า การเลี้ยงผีขุนน้ำ ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าป่าเจ้าเขา ตลอดจนการ ถ่ายทอดด้านการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการ ทรัพยากรของชุมชนอื่นที่มาศึกษาดูงาน

ในด้านวิถีชีวิตมีการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ เกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบพอเพียง การทำเกษตรเชิงนิเวศ โดยการลดการใช้สารเคมี ใช้เทคโนโลยีชีวภาพในการทำการเกษตร เพื่อเป็น การลดต้นทุนการผลิต ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรดินและน้ำ ก่อให้เกิดการปลูกจิตสำนึกใน การอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อความยั่งยืน โดยจะมีวิทยากรในชุมชนที่มีความรู้ประสบการณ์ด้านต่างๆ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ นักเรียน นักศึกษา เกษตรกร และผู้ที่สนใจ อาทิ วิทยากรถ่ายทอดความรู้ และสาธิตเกี่ยวกับการเลี้ยงสุกร การเลี้ยงปลาดุก การเพาะเห็ด การใช้สมุนไพร การทำสวนยางพารา การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ

การเข้าร่วมกิจกรรมในการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน มีทั้งกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการด้านต่างๆ เกษตรกรที่มีความสนใจเข้ามาเรียนรู้ โดยส่วนใหญ่จะมาเป็นหมู่คณะมี

เป้าหมายในการศึกษาคุณาน นอกจากชุมชนทาป่าเป่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านป่าชุมชน วิธีชีวิตแบบพอเพียง การเกษตรเชิงนิเวศแล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการออมทรัพย์ของชุมชนอีกด้วย

จากการศึกษาการจัดการด้านกิจกรรมและกระบวนการของชุมชนพบว่า มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กล่าวคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษาที่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ พืชสมุนไพร พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า การจัดการป่าชุมชน การทำเกษตรเชิงนิเวศ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้นอกจากจะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้ของเยาวชน นักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจแล้ว ยังเป็นการปลูกสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น และก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อื่นต่อไป โดยการให้ความรู้ด้านต่างๆ จะมีวิทยากร มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นผู้ให้ความรู้ซึ่งแสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมถ่ายทอดร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน

องค์ประกอบด้านองค์กร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึง การมีส่วนร่วมของชุมชน ประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีการกระจายรายได้ ผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวนำมาบำรุงและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน คือ กลุ่มคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า การมีส่วนร่วมในการประชุม การตัดสินใจ และการดำเนินการ อยู่ในระดับปานกลางซึ่งส่วนใหญ่มีเพียงสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น กลุ่มผู้นำหมู่บ้าน กลุ่มคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน กลุ่มแม่บ้าน เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำอย่างมาก ประกอบกับอำนาจในการตัดสินใจอยู่ที่ผู้นำชุมชน ทำให้บางครั้งการรับฟังความเห็นของสมาชิกมีค่อนข้างน้อยไปด้วย ส่วนเยาวชนและชาวบ้านบางส่วนมีส่วนร่วมบ้างบางครั้ง โดยการเป็นตัวแทนชุมชนแสดงเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน สาธิตการทอผ้า แก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจในกรณีที่เกิดทางมาเป็นกลุ่มใหญ่ ส่วนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็น

ของตนเอง ประกอบกับชุมชนมีคณะกรรมการจัดการเรื่องท่องเที่ยวของชุมชนอยู่แล้ว ชาวบ้านในชุมชนจึงไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร

สำหรับประเด็นการกระจายรายได้จากการได้รับประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน มีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ เมื่อมีนักท่องเที่ยวและผู้เข้าร่วมอบรมมาพักบ้านโฮมสเตย์ เจ้าของบ้านโฮมสเตย์ที่เข้าร่วมจะได้รับส่วนแบ่งค่าที่พัก ซึ่งเป็นการกระจายรายได้ให้กับเจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ กลุ่มแม่บ้านที่เข้าร่วมจะได้รับค่าตอบแทนจากการประกอบอาหารให้กับนักท่องเที่ยวและผู้เข้าร่วมอบรม ตลอดจนมีคฤหาสน์และวิทยากรที่ให้ความรู้ จะได้รับค่าตอบแทนในการร่วมทำกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ผลตอบแทนจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเก็บไว้เป็นเงินกองกลางของชุมชน เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชน เช่น การซ่อมแซมสาธารณูปโภคภายในหมู่บ้าน

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า มีความสอดคล้องเป็นส่วนน้อยกับองค์ประกอบด้านองค์การของหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามความหมายของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เนื่องจากแม้ว่าจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยการจัดประชุมเพื่อแจ้งให้ทราบ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นสมาชิกของกลุ่ม เพื่อร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ และประเมินผล แต่จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการดูแล และจัดการในเรื่องท่องเที่ยวจำกัดเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องรวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำชุมชน และในขณะเดียวกันผลประโยชน์ที่ได้รับส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ ส่วนชาวบ้านในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ทางด้านสังคม เช่น มีการปรับปรุงสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน เป็นต้น เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจ แต่เป็นการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และปลูกจิตสำนึกให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนในชุมชนขาดแรงจูงใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

องค์ประกอบด้านการจัดการ

องค์ประกอบด้านการจัดการเน้นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันกำจัดมลพิษ และการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน จากการศึกษา

ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนพบว่า ในส่วนที่ดำเนินการไปแล้ว ชุมชนได้มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักบ้านโฮมสเตย์แต่ละหลังไม่ให้เกิน 4 คน และบ้านพักโฮมสเตย์ภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงไม่ให้เกิน 50 คน สำหรับบ้านหลังใหญ่ และ 30 คนสำหรับบ้านหลังเล็ก การจำกัดจำนวนผู้เข้าพักเพื่อไม่ให้รบกวนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของเจ้าของบ้านพัก โฮมสเตย์ การออกกฎระเบียบสำหรับการเข้าพักบ้านโฮมสเตย์ ระเบียบในการเดินป่า เป็นการป้องกันการรบกวนของนักท่องเที่ยวและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ประกอบกับระยะเวลาของผู้เข้ามาอบรมศึกษาดูงาน ในระยะเวลา 3 วัน 2 คืน เป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยว และผู้เข้าอบรมอยู่ในพื้นที่ระยะสั้น ทำให้ไม่เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากนัก นอกจากนี้ในบางช่วงฤดูกาลที่มีนักท่องเที่ยวและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน ได้มีการจำกัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้กระทบกับด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น ในช่วงฤดูฝนจะเป็นช่วงฤดูน้ำหลาก ซึ่งกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าลี้กบริเวณป่าโซน A จะถูกจำกัด เนื่องจากชุมชนเป็นห่วงในเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นช่วงฤดูทำนาของชาวบ้านในชุมชน บุคลากรที่จะเป็นมัคคุเทศก์มีจำนวนจำกัด ชุมชนจึงมีการท่องเที่ยวในช่วงฤดูฝน โดยการทำกิจกรรมอื่นๆ ทดแทน เช่น การเยี่ยมชมวิธีการเก็บลำไย การทำนาของชาวบ้าน ซึ่งในส่วนนี้ถือเป็นการลดผลกระทบทางสังคมในด้านวิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวบ้านในชุมชน ตลอดจนเป็นการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมทรัพยากรป่าของชุมชนไม่ให้คนเข้าไปรบกวนในช่วงฤดูฝน เพื่อให้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมีโอกาสได้ฟื้นฟูตามธรรมชาติ

ในด้านการป้องกันและกำจัดมลพิษ ชุมชนทาป่าเปาได้มีการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยออกเป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติของนักท่องเที่ยว เช่น ห้ามทิ้งขยะสิ่งปฏิกูล ตามทางเดินและลำห้วย นอกจากนี้ชุมชนเองยังมีระเบียบของชุมชนให้ชาวบ้านในชุมชนรักษาความสะอาดบริเวณบ้านและแหล่งท่องเที่ยว ไม่ทิ้งขยะหรือสิ่งของที่ทำลายสภาพแวดล้อม มีการติดป้ายเตือนตามจุดต่างๆ ของบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว และก่อนที่จะนำนักท่องเที่ยวเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มัคคุเทศก์ท้องถิ่นจะแจ้งระเบียบ ข้อปฏิบัติก่อนการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดขึ้น

ในส่วนที่ยังไม่ได้ดำเนินการพบว่า มีประเด็นการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต เพื่อนำไปสู่การจัดการที่ยั่งยืน เนื่องจากชุมชนมีนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคตที่จะเปิดรับทัวร์ต่างชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มทัวร์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งนโยบายการจัดทำสวนสัตว์ชุมชน เพื่อการเพาะพันธุ์สัตว์ ในอนาคตอาจส่งผลทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษาองค์ประกอบด้านการจัดการของชุมชนพบว่า มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบด้านการจัดการของหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามนิยามของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยเพียงบางประเด็น คือ การจัดการเพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยการจำกัดจำนวนผู้เข้าพักบ้านโฮมสเตย์แต่ละหลัง การจำกัดกิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่างในบางช่วงฤดูกาล เป็นการลดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และเป็นการจัดการที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ สังคม และระบบนิเวศ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พิจารณาจากขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยว ฤดูกาล ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ด้านการป้องกันและกำจัดมลพิษ มีการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยออกเป็นระเบียบในการปฏิบัติของนักท่องเที่ยว ระเบียบของชุมชนในการรักษาสิ่งแวดล้อม มีการติดป้ายเตือนตามจุดต่างๆ ของบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการป้องกันและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม จากกิจกรรมท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น

ส่วนในด้านการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตของชุมชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ควรจะมีการวางแผนป้องกัน ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในชุมชน คือ การรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ การทำสวนสัตว์ชุมชน เพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ของชุมชน ตลอดจนควรมีการวางแผนการจัดการ ที่คำนึงถึงการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนต่อไป

จะเห็นได้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปาที่มีความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้แก่ การจัดการด้านพื้นที่ กล่าวคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ คือ มีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ มีพิพิธภัณฑ์โบราณของชุมชนที่ถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนชาวไทลื้อ รวมทั้งวิถีชีวิตเกษตรกรรมภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการด้านกิจกรรมและกระบวนการ กล่าวคือ เป็นแหล่งท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษาที่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ พืชสมุนไพร พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า การจัดการป่าชุมชน การทำเกษตรเชิงนิเวศ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้ และเป็นการปลูกสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อื่นต่อไป

ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ที่ไม่สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้แก่ การจัดการ

ด้านองค์กร กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการดูแล และจัดการในเรื่องท่องเที่ยวจำกัดเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำชุมชน ในขณะที่เดียวกันผลประโยชน์ที่ได้รับส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ ส่วนชาวบ้านในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ทางด้านสังคม

การจัดการด้านการจัดการ กล่าวคือ ในด้านการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตของชุมชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการ เช่น การรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ การทำสวนสัตว์ชุมชน

จากการวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ซึ่งมีทั้งการจัดการที่สอดคล้อง และการจัดการที่ไม่สอดคล้อง เพื่อให้การจัดการเชิงนิเวศของชุมชนมีความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น และนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ชุมชนทาป่าเปา ในหัวข้อต่อไป

4.6 แนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ชุมชนทาป่าเปา

การศึกษาครั้งนี้มีการศึกษาด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน รวมถึงอุปสรรคในการดำเนินการ จากการเก็บข้อมูลข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ทำให้ได้แนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับชุมชนดังนี้

องค์ประกอบด้านพื้นที่

แม้ว่าการจัดการด้านพื้นที่ของชุมชนทาป่าเปา จะมีการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 3 โซน ได้แก่ โซน A มีลักษณะเป็นป่าดงดิบ โซน B มีสภาพเป็นป่าไม้พื้นฟู และ โซน C มีสภาพเป็นป่าไม้พื้นฟู รวมทั้งมีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 เส้นทางอ่างเก็บน้ำ – ห้วยป่าหอบ – ห้วยบุญ – อ่างเก็บน้ำ เส้นทางที่ 2 เส้นทาง สถานีทวนสัญญาณ – สันเขา – ห้วยป่าหอบ – อ่างเก็บน้ำ ประกอบกับในพื้นที่กำลังอยู่ระหว่างการจัดสร้างพื้นที่สำหรับเพาะพันธุ์สัตว์ป่า และจัดทำสวนสัตว์ชุมชน ซึ่งจะเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่า ดังนั้นเพื่อปรับปรุงองค์ประกอบด้านพื้นที่ และวางแนวทางเพื่อพัฒนาการจัดการด้านพื้นที่ของชุมชน ควรจะมีการจัดทำป้ายสื่อความหมายธรรมชาติ และป้ายชื่อพันธุ์ไม้ เนื่องจากในพื้นที่ป้ายสื่อความหมายยังมีไม่มากนัก ซึ่งป้ายสื่อความหมายดังกล่าวจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ ประโยชน์หรือสรรพคุณของพันธุ์ไม้ การจัดทำป้ายสื่อความหมายไว้ตลอดเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ จะช่วยทำให้นักท่องเที่ยว ตลอดจนผู้ที่สนใจได้รับความรู้และมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

เนื่องจากการดำเนินการในปัจจุบันให้มัลคิเทศก์เป็นผู้บรรยาย ซึ่งอาจเกิดความผิดพลาดในเรื่องข้อมูลได้ ส่วนกรณีการจัดทำสวนสัตว์ชุมชน ควรมีการชี้แจงกับชุมชนให้ชุมชนได้รับรู้และแสดงความคิดเห็น โดยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ ในกรณีที่ชุมชนมีการวางแผนพัฒนาหรือขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อลดการเกิดกรณีพิพาทในอนาคต

องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ

การจัดการด้านกิจกรรมและกระบวนการของชุมชนทาบป่าเป่า ที่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ พืชสมุนไพร พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การอนุรักษ์พันธุ์ปลา การจัดการป่าชุมชน การทำเกษตรเชิงนิเวศ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้นอกจากจะเป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้ของเยาวชนนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจแล้ว ยังเป็นการปลูกสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น และก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อื่นต่อไป โดยการให้ความรู้ด้านต่างๆ จะมีวิทยากร มัลคิเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้ ในส่วนนี้หากชุมชนมีการจัดบอร์ดแสดงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน บอร์ดนิทรรศการแสดงผลงานและกิจกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแผนที่จำลองเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยว และจัดทำแผ่นพับแสดงข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน สถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อใช้ประกอบความรู้สำหรับนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสื่อความหมายให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจมากขึ้นกว่าการใช้มัลคิเทศก์ในการสื่อความหมายเพียงอย่างเดียว รวมทั้งสนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงกับหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแกะสลักไม้ ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นอาชีพให้กับผู้ที่สนใจได้

องค์ประกอบด้านองค์กร

แม้ว่าจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โดยการจัดประชุมเพื่อแจ้งให้ทราบ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนท้องถิ่นสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นสมาชิกของกลุ่มเพื่อร่วมในการวางแผน ตัดสินใจดำเนินการ และประเมินผล แต่การมีส่วนร่วมในการดูแล และจัดการในเรื่องท่องเที่ยวจำกัดเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้องรวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำชุมชน ขณะเดียวกันผลประโยชน์ที่ได้รับส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ ส่วนชาวบ้านในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ทางด้านสังคม

ดังนั้นเพื่อปรับปรุงการจัดการด้านองค์กรในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจะมีการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เนื่องจากเยาวชนจะเป็นบุคลากรสำคัญ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในอนาคต อีกทั้งยังเป็นการลดปัญหาการขาดบุคลากรในการดำเนินงาน ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวและผู้เข้าชมเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก และควรมีการพูดคุยตกลงภายในกลุ่ม เกี่ยวกับการจัดการรายได้และผลประโยชน์ รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามความเหมาะสม โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผล เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นทรัพยากรของชุมชน ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองได้ และเกิดความหวงแหนรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน นอกจากนี้การเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการ เป็นการระดมความคิดในการบริหารจัดการ ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสและส่งเสริมให้คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น ไปศึกษาดูงานในสถานที่ซึ่งมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดี เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้ดียิ่งขึ้นต่อไป รวมทั้งฝึกอบรมความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้กับคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถเป็นมัคคุเทศก์ เมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก การฝึกอบรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นการพัฒนาบุคลากรแล้ว ยังเป็นการสร้างเครือข่ายให้กับเยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น ในการเข้ามาเป็นกลุ่มคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านในอนาคต

องค์ประกอบด้านการจัดการ

ชุมชนทาป่าเปามีการจัดการที่คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของพื้นที่ ทั้งในด้านกายภาพ สังคม และระบบนิเวศ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พิจารณาจากขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยว ฤดูกาล ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ด้านการป้องกันและกำจัดมลพิษ มีการกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยออกเป็นระเบียบในการปฏิบัติของนักท่องเที่ยว ส่วนในด้านการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตของชุมชนที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ควรจะมีการวางแผนป้องกัน

ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว ในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในชุมชน คือ การรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ การทำสวนสัตว์ชุมชน เพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน ตลอดจนควรมีการวางแผนการจัดการที่คำนึงถึงการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนต่อไป โดยการกำหนดมาตรการควบคุมในกิจกรรมเดินป่าโดยอุปกรณ์ต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวนำไปต้องเป็นอุปกรณ์ที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหาขยะ และนักท่องเที่ยวจะต้องนำขยะ เช่น ขวดน้ำดื่มที่ใช้ระหว่างเดินทางกลับมาทุกชิ้น เมื่อสิ้นสุดการเดินทางศึกษาธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะเป็นการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวร่วมกันเก็บขยะนำกลับมาทิ้งในบริเวณที่กำหนดไว้ ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอีกด้วย

นอกจากนั้นควรจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ทั้งที่พัก อาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถบริการนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากหากนักท่องเที่ยวได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างเพียงพอ ทำให้เกิดความประทับใจ อาจกลับมาท่องเที่ยวอีก การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เพียงแต่จะเป็นการอำนวยความสะดวก และการบริการนักท่องเที่ยว ยังเป็นการคำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อให้กระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งจะส่งผลต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของพื้นที่ต่อไป ในอนาคตหากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ควรจะมีการจัดการขยะโดยการแยกขยะก่อนทิ้ง และควรมีระบบการกำจัดขยะที่ดี เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาขยะหรือกลิ่นไม่พึงประสงค์ทำลายบรรยากาศ และทัศนียภาพของชุมชน และควรมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในแต่ละช่วงฤดูกาลเพื่อเป็นการวางแผนการรองรับนักท่องเที่ยว และเตรียมพร้อมสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว

สำหรับการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตในพื้นที่ ซึ่งชุมชนจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการจัดทำสวนสัตว์ชุมชนนั้น ขณะนี้ในขั้นต้นได้มีการปรึกษากัน โดยในส่วนการดูแลสัตว์จะตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลเพิ่มเติม โดยคณะกรรมการดังกล่าวจะได้รับการอบรมเกี่ยวกับการดูแลสัตว์ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ไนท์ซาฟารี เชียงใหม่ ส่วนในการวางแผนควบคุมด้านอื่นๆ ทางคณะกรรมการหมู่บ้านกำลังอยู่ระหว่างการปรึกษากันในเรื่องการบริหารจัดการว่าจะมีการวางแผนการจัดการในประเด็นนี้อย่างไร เพื่อไม่ให้กระทบต่อสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ในกรณีโครงการสวนสัตว์ชุมชน ควรมีการทำความเข้าใจกับประชาชนในหมู่บ้านมากขึ้น ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องการจ้างงาน ค่าตอบแทนของบุคลากร รวมทั้งการคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสมในการดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งบุคลากรกลุ่มนี้ควรได้รับการอบรมความรู้ที่ถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญ โดยประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน

การให้ความรู้กับชาวบ้านในชุมชน ในอนาคตหากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ควรมีการศึกษาผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) และผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) เพื่อให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และสิ่งแวดล้อมที่จะเกิดขึ้น ทำให้สามารถวางแผนจัดการควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งการประเมินผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ควรจะอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เช่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะจากหลายสาขา ตัวแทนจากภาครัฐและเอกชน ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ตลอดจนควรมีการกำหนดเป้าหมายและความรับผิดชอบขององค์กร หรือหน่วยงานท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการให้ชัดเจน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการ ดังนี้ 1) ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน 2) ศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และ 3) ศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปากับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ การสังเกต การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ศึกษาข้อมูลจากบุคคล และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนทาป่าเปา เจ้าหน้าที่จากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในชุมชน ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา จากการศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 อภิปรายผลการศึกษา
- 5.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา
- 5.4 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา
- 5.5 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้นำเสนอตามประเด็น ดังนี้ จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า พัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปาแบ่งออกเป็น 2 ช่วงเวลา กล่าวคือ ช่วงที่ 1 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ปี 2548 – 2549 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปาในช่วงที่ 1 เป็นช่วงของการเข้ามาสนับสนุนการจัดการด้านการท่องเที่ยว โดยนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว คือ อาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ เนื่องจากในช่วงแรกชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงมีการอบรมความรู้ต่างๆ ให้กับชาวบ้านในชุมชน เช่น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการส่งเสริมให้ชาวบ้านจัดทำบ้านพัก

โฮมสเตย์ ชาวบ้านในชุมชนมีโอกาสได้ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดทำโฮมสเตย์ และนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับการจัดการ โฮมสเตย์ของชุมชน

ช่วงที่ 2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตั้งแต่ปี 2550 – ปัจจุบัน ในช่วงระยะที่สองของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา เป็นช่วงที่ชุมชนดำเนินการจัดการ โดยคนในชุมชน มีคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเป็นหลัก ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ชุมชนได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการท่องเที่ยว โดยไม่มีการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว แต่กิจกรรมการท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับความต้องการของนักท่องเที่ยว และความพร้อมของกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาล เนื่องจากบางครั้งการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่สามารถปฏิบัติได้จริงตามโปรแกรมที่กำหนดไว้

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ทรัพยากรป่าชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับปัจจัยภายนอกที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งในด้านวิชาการและการสนับสนุนงบประมาณด้านสาธารณูปโภค รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ทำให้บ้านทาป่าเปาได้รับความสนใจและมีคนรู้จักมากขึ้น แม้ว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนจะมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จ แต่ขณะเดียวกันชุมชนก็มีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน กล่าวคือ การที่ผู้นำขาดการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของกลุ่มคณะทำงาน รวมทั้งการขาดบุคลากร รวมถึงขาดการมีส่วนร่วมของเยาวชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ อาจเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ส่งผลต่อกำลังใจของชาวบ้าน ทำให้ขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

ในด้านความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปากับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปามีความสอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการด้านพื้นที่ และการจัดการด้านกิจกรรมและกระบวนการ ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปาที่ไม่สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้แก่ การจัดการด้านองค์กร กล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการดูแล และจัดการในเรื่องท่องเที่ยวจำกัดเฉพาะกลุ่มที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอำนาจในการตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่ผู้นำชุมชน ในขณะเดียวกันผลประโยชน์ที่ได้รับส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ ส่วนชาวบ้านในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์

ทางด้านสังคม นอกจากนี้ยังพบว่าการจัดการด้านการจัดการ ชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการเพื่อ
ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต ในประเด็นการรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ การทำ
สวนสัตว์ชุมชน

ดังนั้นแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่ ควรจะมีการจัดทำป้ายสื่อความหมาย
ธรรมชาติ และป้ายชื่อพันธุ์ไม้ ไว้ตลอดเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ จัดทำแผ่นพับแสดงข้อมูล
เกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยว และสร้างเครือข่าย
เชื่อมโยงกับหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อให้นักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นอาชีพให้กับผู้ที่สนใจได้ รวมทั้งควรจะมีการพูดคุยตกลงภายในกลุ่ม
เกี่ยวกับการจัดการรายได้และผลประโยชน์ ส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการ
จัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ตลอดจนควรส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามี
ส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามความเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้การบริหารจัดการประสบความสำเร็จและ
มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ควรจะมีการวางแผนป้องกันควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว
ในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ที่กำลังจะเกิดขึ้นในชุมชน โดยการทำ SIA และ EIA เพื่อป้องกันและ
ลดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น ต่อสังคมและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน
ของชุมชนต่อไป

5.2 การอภิปรายผลการศึกษา

จากผลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา
จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยพบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา มีรูปแบบการ
จัดการในหลายๆ ลักษณะที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ ซึ่ง
สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

5.2.1 การจัดการตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาพบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา มีการดำเนินการที่
สอดคล้องกับองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และ
เทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (อนุชา เล็กสกุลดิถก, 2541) 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบ
ด้านพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
เป็นหลัก มีวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยองค์ประกอบด้านพื้นที่เป็น
การท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ 2) องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการ

ท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพิ่มความรู้ ประสบการณ์ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้อง ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนทาป่าเปามีป่าชุมชนที่เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติ มีพิพิธภัณฑ์โบราณของชุมชนที่ถ่ายทอดวิถีชีวิต วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนชาวไทลื้อ รวมทั้งวิถีชีวิตเกษตรกรรมภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในด้านองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการพบว่า ชุมชนทาป่าเปาเป็นแหล่งท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษาที่มีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ พืชสมุนไพร พันธุ์ไม้ท้องถิ่น การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า การจัดการป่าชุมชน การทำเกษตรเชิงนิเวศ กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้เป็นการเพิ่มประสบการณ์ความรู้ของเยาวชน นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ และเป็นการปลูกสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนอื่น ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่อื่นต่อไป อย่างไรก็ตามงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยใช้องค์ประกอบ 4 ประการของหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามนิยามของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยในการศึกษา ซึ่งปัจจุบันอาจมีหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอีกหลายประการที่ผู้วิจัยไม่ได้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

5.2.2 การจัดการโดยการมีส่วนร่วม

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน และชุมชนสามารถจัดการได้โดยคนในชุมชนเอง สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ได้นำแนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ในการศึกษา เนื่องจากรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (อ้างใน ชีรวงศ์ คงทอง, 2543) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล นอกจากนั้น Deshler and Sock (อ้างใน มนัสศุภลักษณ์, 2544) ยังได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่าควรอยู่ในรูปแบบของ “การกำหนดหนทางร่วมกัน” กับบุคคลภายนอก จากการศึกษาพบว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในช่วงแรกสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีดังกล่าว กล่าวคือ ในช่วงแรกของการจัดการชาวบ้านคัดเลือกบุคคลในหมู่บ้านร่วมเป็นกรรมการ เพื่อทำหน้าที่จัดการท่องเที่ยวของชุมชน และได้ร่วมกันออกกฎระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์ รวมทั้งร่วมกันออกสำรวจเส้นทางเดินป่าภายในป่าห้วยทรายขาว ซึ่งผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ระดมความคิดเห็น ร่วมกันออกระเบียบการท่องเที่ยวของบ้านทาป่าเปา โดยมี

อาจารย์สุณีย์ บริสุทธิ์ เป็นพี่เลี้ยงและชี้แนะแนวทาง เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าการจัดให้มีการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับป่าที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

1) การมีส่วนร่วมกับองค์กรภายนอก

การที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น การสนับสนุนให้มีการจัดตั้งการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน การที่ชุมชนร่วมกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สร้างกรอบแนวคิดการจัดทำบัญชีครอบครัว เพื่อควบคุมรายรับรายจ่าย ซึ่งชุมชนสามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับผู้เข้าอบรม ในเรื่องการออมทรัพย์ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีของ Deshler and Sock (อ้างใน มนัส สุภลักษณ์, อ้างแล้ว) ซึ่งกล่าวถึงการมีส่วนร่วมแบบความร่วมมือว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนร่วมมือกับบุคคลภายนอก ในการทำกิจกรรมใดๆ ที่ผลลัพธ์จะกลายเป็นผลประโยชน์ของพวกเขา

นอกจากนั้นบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งหนึ่งในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น คือ การให้องค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการเจรจาต่อรองสำหรับวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนองค์กรชุมชนท้องถิ่น จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมดังกล่าว สอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในปัจจุบัน ที่มีการสนับสนุนจากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หน่วยงานนี้จะสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจกับชุมชนที่ร่วมดำเนินการ จะดำเนินงานภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน งบประมาณที่ชุมชนทาป่าเปาได้รับการสนับสนุนขณะนี้ เป็นงบประมาณด้านสาธารณูปโภคในการจัดสร้างพื้นที่และกรงเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันได้รับงบประมาณในส่วนนี้แล้วและอยู่ระหว่างการดำเนินการ ในอนาคตชุมชนคาดว่าจะจัดทำในลักษณะของสวนสัตว์ชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชนทาป่าเปา ซึ่งจะเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

2) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่า เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในแทบทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนของตนเอง

โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจพิจารณาได้สามมิติ คือ มิติแรก มองได้จากการให้โดยตรงของประชาชน มิติที่สองคือ การเริ่มรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกัน มิติที่สาม คือ กระบวนการมีส่วนร่วมที่ประชาชนเป็นผู้ควบคุมสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ดังจะเห็นได้จากในช่วงแรกของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมเสนอความเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ออกกฎระเบียบการท่องเที่ยวในป่าชุมชน โดยผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ระดมความคิดเห็น และร่วมกันออกกฎระเบียบการท่องเที่ยวของชุมชน มีการรวมตัวเป็นกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกัน คือ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแบ่งหน้าที่ในการจัดการออกเป็นฝ่ายต่างๆ มีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวภายในกลุ่ม และมีการป้องกันควบคุมผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ที่อาจจะเกิดขึ้นต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน รวมทั้งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

5.2.3 การจัดการด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่

นอกจากในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนแล้ว การจัดการด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่สำหรับการจัดการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในระยะยาว ในการศึกษานี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดความสามารถในการรองรับของพื้นที่มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาซึ่ง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้กล่าวถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ในการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถอยู่ได้ด้วยความปลอดภัยและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ในด้านความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว กล่าวคือ ชุมชนมีการจัดการเพื่อไม่ให้เกินความสามารถในการรองรับของชุมชน เช่น บ้านโฮมสเตย์แต่ละหลังจะรับแขกที่มาพักไม่เกิน 4 คน เนื่องจากไม่ให้เกิดกระทบกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน และสามารถต้อนรับให้บริการผู้ที่มาพักได้อย่างทั่วถึง ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาในหมู่บ้าน ต้องทำการจองล่วงหน้า และจ่ายค่ามัดจำ โดยชุมชนจะมีการจำกัดจำนวนตามที่จะสามารถให้บริการได้ เนื่องจากหากนักท่องเที่ยวมีมากเกินไปจะกระทบต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดการเรื่องอาหาร รวมทั้งการจัดการบุคลากรในการดำเนินงาน

ขณะเดียวกัน Wight (อ้างใน นิรันดร บุญเนตร, 2547) ได้ชี้แจงถึงเรื่องขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ว่า ต้องพิจารณาว่าขนาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวแต่ละครั้งอย่างไร คำนึงถึงฤดูกาล ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเข้าพื้นที่ เพื่อประเมินว่าการท่องเที่ยวนั้นจะรบกวนความเป็นอยู่ของสัตว์ พืช และระบบนิเวศของป่าในภาพรวม

อย่างไร ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Wight กล่าวคือ ชุมชนมีการคำนึงถึงศักยภาพของชุมชนด้านวิถีชีวิตและศักยภาพของพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากกรณีการปรับเปลี่ยนโปรแกรมการท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาลให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน

5.2.4 การจัดการทรัพยากร

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อชุมชน โดยเฉพาะด้านทรัพยากร ซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านในชุมชนทาป่าเปา ที่พึ่งพาทรัพยากรในการดำรงชีวิต และด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในลักษณะมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม นอกจากการจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนและการจัดการด้านการรองรับของพื้นที่แล้ว ชุมชนเองควรมีฐานการดูแลทรัพยากรของตนเอง เป็นทุนในการสนับสนุนให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน และไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากเกินไป ซึ่งจากการศึกษาพบว่าชุมชนเองมีภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรของชุมชนในหลายๆ ด้าน ในการศึกษาครั้งนี้มีแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ซึ่งสามารถศึกษาว่า ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรของตนเองอย่างไร มีการปรับตัวอย่างไรเมื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศ และวัฒนธรรมของชุมชน

1) การจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรม

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทาป่าเปามีประเพณีการเลี้ยงผีขุนน้ำ รวมทั้งประเพณีบวชป่า เพื่อเป็นการรักษาป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยจะทำพิธีทุก 2 ปี การที่ชุมชนมีการออกกฎระเบียบในการเดินป่าของนักท่องเที่ยว การรวมตัวของคนในชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนฟื้นฟูป่าชุมชน ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวในเรื่องความเชื่อต่างๆ ที่เป็นกุศโลบายทำให้มนุษย์เกิดความเคารพ เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าป่าเจ้าเขา ตลอดจนการถ่ายทอดด้านการจัดการป่าชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรของชุมชนอื่นที่มาศึกษาดูงาน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากร แนวทางการจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543) ที่กล่าวว่า แนวการศึกษาให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมองในมิติของพื้นที่ ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น หมายถึง ระบบความคิด จิตสำนึก ระบบศีลธรรม จักรวาลวิทยา ระบบคุณค่า และพฤติกรรม ซึ่งมักแสดงออกผ่านการจัดการองค์กรและการจัดการเชิงระบบ ในกิจกรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ที่เชื่อมโยง

กับบริบทและเงื่อนไขของพื้นที่ในระบบนิเวศ โดยจะเน้นในด้านของการสร้างจิตสำนึก และการสร้างความเข้มแข็งให้กับการจัดการในระดับชุมชน (Community – based Management) บนพื้นฐานของระบบคุณค่าและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

2) การจัดการทรัพยากรเชิงสถาบัน

การจัดการทรัพยากรของชุมชน นอกจากจะสอดคล้องกับแนวทางการจัดการทรัพยากรในเชิงนิเวศวัฒนธรรมแล้ว ยังสอดคล้องกับแนวทางการจัดการเชิงสถาบันของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (อ้างแล้ว) ที่พบว่า ความสามารถในการจัดการทรัพยากรขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ เช่น การมีกฎเกณฑ์ที่เข้ากับสภาพของทรัพยากร การมีพัฒนาการขององค์กรที่ยาวนาน การมีกลไกยุติความขัดแย้ง และการมีผู้นำองค์กรที่เข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่สภาพป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากการตัดไม้เผาถ่าน ทำไม้หอมรถไฟ การตัดไม้ขายให้กับนายทุน จนกระทั่งในปี 2541 เริ่มมีการฟื้นฟูสภาพป่าอย่างจริงจังมากขึ้นด้วยการดูแลรักษาป่า โดยคนในชุมชนร่วมกันปลูกต้นไม้ทดแทนชุมชนได้รวบรวมเงินของหมู่บ้าน ซื้อที่ดินบริเวณป่าโซน C จากชาวบ้าน ให้เป็นพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ทำกิน ป้องกันไม่ให้คนภายนอกชุมชนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในผืนป่า สภาพป่าเริ่มกลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น อาหาร พืชสมุนไพร แมลงต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในป่ามีจำนวนมากขึ้น ประกอบกับการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้าน โดยชาวบ้านได้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่าจึงรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น เพื่อทำกิจกรรมพัฒนาป่าชุมชน ศึกษาดูงาน และจัดตั้งกองทุนป่าชุมชน จนสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์ในปัจจุบัน

ไม่เพียงเท่านั้นการที่ชุมชนได้รับการขึ้นทะเบียนกับรัฐบาลเป็นป่าชุมชนที่ถูกต้องตามระเบียบของกรมป่าไม้ ได้รับงบประมาณเพื่อการปลูกป่า การสนับสนุนกล้าไม้ จากสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 1 เชียงใหม่ (ศูนย์ประสานงานป่าไม้ลำพูน) ส่วนจัดการป่าชุมชน ทำให้คณะกรรมการป่าชุมชนของบ้านทาป่าเปา เป็นองค์กรชุมชนที่ได้รับการยอมรับ ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรของชุมชน สอดคล้องกับแนวทางการจัดการทรัพยากรเชิงสถาบันของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการเชิงสถาบันให้ความสำคัญกับเงื่อนไขของการยอมรับองค์กรชุมชน ดังนั้นจึงเสนอให้รัฐสนับสนุนการจัดการป่าร่วมกันระหว่างรัฐกับองค์กรชุมชน (Co-management) เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับการจัดการทรัพยากรของชุมชน และป้องกันสถานะของทรัพยากรเปิดเสรี ซึ่งมักจะเกิดจากความล้มเหลวของการบังคับใช้ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐตามกฎหมายแต่เพียงลำพังด้านเดียว

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรของชุมชน และการสนับสนุนจากองค์กร

ของรัฐ เป็นพลังสำคัญอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อการปรับตัว และการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนเมื่อ ทรัพยากรของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

นอกจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีต่างๆ แล้ว ในการศึกษาครั้งนี้มีการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสอดคล้องกันในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การศึกษาของ ฉวีณีย์ ทวีผล (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนป่าเมี่ยง: กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมของชุมชนป่าเมี่ยง เป็นการแก้ไขปัญหาความไม่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อสร้างรายได้เสริมแก่ชุมชน มีการผสมผสานแนวคิดและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จนกลายเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบ และกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ เป็นทางเลือกในการพัฒนาแก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้ กล่าวคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา เริ่มต้นจากการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนจากรายได้ทางการเกษตรที่ไม่แน่นอน เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับชาวบ้านในชุมชน โดยมีการสนับสนุนแนวคิดและการดำเนินการท่องเที่ยวจากหน่วยงานรัฐและเอกชน จนกลายเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบและกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นตัวอย่างในการศึกษาดูงานซึ่งสามารถนำไปปรับใช้กับการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

การศึกษาของ พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550) ทำการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า บ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีการบริการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ มีค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม แต่ในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ส่วนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสองแนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการ โครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว งานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ กล่าวคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา มีทรัพยากรธรรมชาติ มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีการบริการบ้านพักโฮมสเตย์ที่สามารถให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ปัญหาที่พบ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนมีค่อนข้างน้อย นอกจากนั้นด้านการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนทาป่าเปา สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เพียง 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ และองค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ

นอกจากนั้นการที่ชุมชนทาป่าเปามีความพร้อมเรื่องความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การบริการด้านต่างๆ จากการได้รับการอบรมจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ประกอบกับการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นที่ยอมรับทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน สามารถสร้างการยอมรับและความมั่นใจให้กับชาวบ้าน ในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของ บุษบา สิทธิการ และคณะ (2544) ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ เชียงใหม่ ซึ่งพบว่าการจัดการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ เมื่อชุมชนมีความพร้อมในเรื่องความรู้เชิงนิเวศ เวลาและทุนทรัพย์ นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องอาศัยผู้นำชุมชนที่มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความรู้ ไหวพริบ ที่สามารถสร้างความเชื่อถือ การยอมรับและความมั่นใจให้ชาวบ้านได้เมื่อตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีความแตกต่างจากการศึกษารุ่นนี้ได้แก่ การศึกษาของ สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชนห้วยทรายขาว จังหวัดลำพูน พบว่า มีการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวอย่างยุติธรรม และกระจายรายได้อย่างทั่วถึงภายในหมู่บ้าน แต่ในการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยกลับพบว่า การจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการ ส่วนชาวบ้านในชุมชนจะได้รับผลประโยชน์ทางด้านสังคม เช่น การปรับปรุงสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน เป็นต้น

การศึกษารุ่นนี้ทำให้เห็นถึงรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนในด้านต่างๆ ประกอบกับชุมชนต้องมีศักยภาพในด้านทรัพยากร วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การจัดการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้เมื่อชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความพร้อม มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ซึ่งรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการของชุมชนทาป่าเปา สามารถเป็นแบบแผนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

5.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษามีดังนี้

1. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน เพื่อหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมในพื้นที่

3. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน สามารถนำไปใช้เป็นรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อื่นต่อไป

5.4 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านท่าป่าเปา ตำบลทาบลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาทำให้ได้ข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามความเหมาะสม

2. ควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมจากชุมชนอื่นที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำมาปรับปรุง และพัฒนาต่อยอดในชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนย่อมมีการบริหารจัดการที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

3. ในอนาคตหากมีการขยายกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ควรมีการชี้แจงกับชุมชนให้ชุมชนมีการรับรู้ แสดงความคิดเห็น และเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทในอนาคต

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมในชุมชน เนื่องจากนโยบายการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ อาจส่งผลทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

2. ควรมีการศึกษาและการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว จากกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ที่กำลังดำเนินการเป็นระยะๆ เช่น การจัดทำสวนสัตว์ เพื่อดูว่ามีการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบในด้านใดบ้างหรือไม่ อย่างไร

3. ในอนาคตหากมีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ควรมีการศึกษาผลกระทบทางสังคม (SIA) และผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เพื่อป้องกันรวมทั้งลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

4. ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการคำนึงถึงมุมมองของนักทอ่งเที่ยวที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาารูปแบบการจัดการและกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

บรรณานุกรม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2539 ข. รายงานสถิติประจำปี 2539. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2553. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ. 2544. โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.

ณัฐณิย์ ทวีผล. 2546. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนป่าเมี่ยง: กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธีรพงศ์ คงทอง. 2543. การถือครองที่ดินกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเขตอุทยานแห่งชาติ: กรณีศึกษาประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นิรันดร์ บุญเนตร. 2547. ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บุษบา สิทธิการ และคณะ. 2544. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.

พรพิมล ปาฐะเดชะ. 2550. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มนัส ศุภลักษณ์. 2544. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในกิจกรรมธุรกิจท่องเที่ยว
เชิงนิเวศชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ดุษฎีนิพนธ์
ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการวางแผนและพัฒนาชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
แม่โจ้.
- มนัส สุวรรณ. 2538. นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. 2541. โครงการศึกษาแนวทางบริหารและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่
รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เชียงใหม่:
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ยศ สันตสมบัติ. 2542. ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืน. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ
การพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2540.
การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: รายงานผลการดำเนินการ.
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
ไทย.
- สินธุ์ สโรบล และคณะ. 2546. การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ
เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค.
- สุณีย์ บริสุทธิ์ และคณะ. 2549. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ป่าชุมชนห้วยทรายขาว
จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: รายงานฉบับสมบูรณ์ เครือข่ายวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงาน
คณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สุวรรณ ปุละเปา. 2550. เอกสารประวัติชุมชนและวัดทาป่าเปา. การติดต่อส่วนตัว.
- อนุชา เล็กสกุลดิลก. 2541. กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. เอกสารการประชุมเรื่อง “การ
สร้างความร่วมมือและการวางแผนปฏิบัติงานด้าน Ecotourism ในเขตภาคเหนือ” 5-6
มีนาคม 2541 จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2548. การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม.
กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- อัจฉรา รักยุติธรรม และคณะ. 2549. แอ่งคอยร้อยป่า ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรชุมชนลุ่มน้ำ
แม่ทาตอนบน. แผนงานสนับสนุนโครงการขนาดเล็กในการจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วม.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2543. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: สถานการณ์ในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Fennell, David A. 1999. **Ecotourism: An Introduction**. London: Routledge.

Weaver, David B. 1999. **Ecotourism in the Less Developed World**. Wallingford: Cab International.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ก

แบบนำสัมภาษณ์

เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
2. ศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน
3. ศึกษาความสอดคล้องของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านทาป่าเปา กับหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับชุมชนทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้อาวุโสของชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
 - 1.1 การตั้งถิ่นฐาน
 - 1.2 การดำเนินชีวิต
 - 1.3 การประกอบอาชีพในอดีตเปรียบเทียบกับปัจจุบัน
2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนแต่ละช่วงเวลา
 - 2.1 ที่มาของชื่อหมู่บ้าน และความหมาย
 - 2.2 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงต่างๆ
 - 2.3 กิจกรรมต่างๆที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการในอดีต
3. ปัญหาที่ชุมชนประสบในอดีต และการร่วมกันแก้ไขปัญหา
4. ความคิดเห็นต่อความเปลี่ยนแปลง และสภาพชุมชนในปัจจุบัน(เปรียบเทียบระหว่างลักษณะชุมชนและการดำเนินชีวิตในอดีต และปัจจุบันว่าแตกต่างกันอย่างไร)
5. ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน
2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนแต่ละช่วงเวลา
3. การดำเนินชีวิต/ อาชีพในปัจจุบัน
4. ลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน
 - 4.1 ประเพณีวัฒนธรรม/เทศกาลต่างๆ
 - 4.2 ความเชื่อ พิธีกรรม
5. การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ และบทบาทหน้าที่ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน
6. การสนับสนุนจากภายนอกชุมชน/โครงการต่างๆ ที่เข้าสู่หมู่บ้าน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์

คณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทาป่าเปา

1. ประวัติความเป็นมาของการจัดการการท่องเที่ยวภายในชุมชน
2. เหตุผลที่จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. องค์กรที่ให้การสนับสนุน
4. การศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายนอกชุมชน
5. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่ภายนอกชุมชน
6. การก่อตั้งกลุ่มคณะกรรมการ
 - 6.1 บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ
 - 6.2 วิธีการคัดเลือกคณะกรรมการ
7. บทบาทของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 บทบาทของคณะกรรมการท่องเที่ยว
 - 7.2 บทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน
 - 7.3 บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐ
 - 7.4 บทบาทขององค์กรเอกชน
8. กฎเกณฑ์ที่ใช้สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
 - 8.1 กฎเกณฑ์สำหรับชาวบ้าน
 - 8.2 กฎเกณฑ์สำหรับนักท่องเที่ยว
 - 8.3 กฎเกณฑ์สำหรับเจ้าของบ้านโฮมสเตย์
9. การเก็บค่าธรรมเนียมการท่องเที่ยว
10. ช่วงเวลาที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - 10.1 ช่วงที่นักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากที่สุด
 - 10.2 ประเภทของนักท่องเที่ยว
 - ไป/กลับ
 - ไทย/ต่างชาติ
 - เชียงใหม่/ต่างจังหวัด

11. พื้นที่ที่ใช้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
12. การแบ่งผลประโยชน์
 - 12.1 การแบ่งปันรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวระดับชุมชน และระดับปัจเจก
 - 12.2 การนำรายได้ไปใช้ประโยชน์ระดับชุมชน
13. ปัญหาที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และปัญหาที่เกิดจากนักท่องเที่ยว
14. การมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 14.1 การประชุมเพื่อแจ้งให้ทราบ
 - 14.2 การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น
15. ความต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติมจากภายในชุมชน และภายนอกชุมชน
16. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 16.1 นโยบายการท่องเที่ยวระยะสั้น
 - 16.2 นโยบายการท่องเที่ยวระยะยาว

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์
 - 1.1 บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน
 - 1.2 ตำแหน่งในการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.3 การเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. ผลกระทบที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทั้งด้านบวก และด้านลบ ทั้งต่อกลุ่ม และต่อชุมชน
4. ความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน (ด้านการจัดการ การมีส่วนร่วม และการแบ่งผลประโยชน์)
5. ความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
6. จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และข้อจำกัดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
7. ปัญหาอุปสรรค
8. ข้อเสนอแนะที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

ประเด็นคำถามสำหรับสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของรัฐ/เอกชน

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.1 บทบาทที่องค์กรมีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - 1.2 ความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 1.3 ความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 1.4 แนวนโยบายของหน่วยงานกับการท่องเที่ยวของชุมชน
 - 1.5 ข้อเสนอแนะต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน

หมายเหตุ : แบบนำสัมภาษณ์นี้เป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ อาจเกิดประเด็นเพิ่มเติมระหว่างการสัมภาษณ์ โดยสามารถเพิ่มเติมคำถามตามผลการสัมภาษณ์ โดยยึดวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นหลัก

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. นายไพบูลย์ จำหงส์ ผู้ใหญ่บ้านท่าป่าเปา
2. นายสุวรรณ ปุละเปา ผู้อาวุโสในหมู่บ้านท่าป่าเปา
3. นายคำอ้าย บุผา คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
4. นายสวัสดิ์ กั้นทะวงค์ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
5. นายอดุลย์ มะโนชมพู่ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
6. นายปรัชญา ประจันบาล คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
7. นายวิรัตน์ จำหงส์ คณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน
8. นางกรองทิพย์ สุทธดุก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
9. นางบุญธรรม สุทธดุก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
10. นายทองคำ นนท์เปา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
11. นางยุพิน สุทธดุก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
12. นางอัมพร จาติระเปา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
13. นายภานุภาคย์ คำนาศักดิ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
14. นางเกดกนก คำนาศักดิ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
15. นางสุปรียา จันทร์หาญ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
16. นางสังวาล จำหงส์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
17. นางศรีพันธุ์ ปุละเปา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
18. นางสุณีย์ บริสุทธี นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว
19. นายนิโรจน์ แทนงาม เกษตรอำเภอแม่ทา
20. นายณรงค์ ทองคำกุล เจ้าหน้าที่สถานีพัฒนาที่ดินลำพูน
21. นายพัฒนา เรือนมา เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน
22. นางชมพูนุท ธรรมยา พัฒนาการผู้ประสานงานประจำตำบลทาปลาตุ๊ก
23. นายจිරศักดิ์ สุยาคำ ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอำเภอแม่ทา
24. นายมนตรี ปลุกปัญญา เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานป่าไม้ลำพูน ส่วนจัดการป่าชุมชน

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล

นางสาวพัชรรัตน์ แสงมณีวรรณ

วัน เดือน ปีเกิด

7 กุมภาพันธ์ 2526

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2543

มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนคาราวิทยาลัย
เชียงใหม่

พ.ศ. 2547

ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2549 – ปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการ
สำนักงานคณะกรรมการที่ปรึกษา
ชุมชน สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์
สุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University

All rights reserved